

Átalyvető

2014. december

Az Erdélyi Kőrök Országos Szövetségének és az Erdélyi Magyarok Tolna Megyei Egyesületének negyedéves lapja

A TARTALOMBÓL

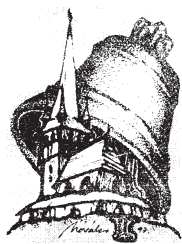
Adventi levél	4
Kommentár: A megbízható partner	6
Szász I. Tas naplója	8
Amerika közvetít... ..	11
Az EKOSZ álláspontja	13
Elemző: Csapó Endre: A nemzetek Európája	14
Borbély Zs. A.: Amíg kirúgnak?	16
Dragomán György: A-ból B-be	18
Jönnek ezek a románok	23
Könyvekről	3 0-35
Kocsis István: In memoriam Pusztai János	36
Osvát Kálmán: Románia felfedezése	40
Szobrok a múltó időben	52
Irodalom: Váci Mihály	59

Babits Mihály: *Hazám* (részlet)

Röpülj, lelkem, keresd meg hazámat!
Enyhe dombosor, lankatag magyar föld!
S az a róna túl már a nagy-alföld
szemhatártól, ahol a nap támad.
Röpülj, lelkem, röpld át hazámat!
Szemhatártól-szemhatárig, s újra
merre emléked, a halk selyempók

vonja szálát, szállj a rónán túlra,
s át hol állnak a bolond sorompók:
és akármit ír a kard a rögre,
lankád mellől el ne bocsásd bérce:
ha hazád volt, az marad örökre;
senkisem bír, csak ahogy érzed!

EKOSZ

November 15-én Monoron, a Vigadó épületében tartotta meg közgyűlését az EKOSZ, rendhagyóan, a sürgős teendők miatt. Dr. Szekeres Sándor elnöki beszámolójából kiemelendő tagszervezetünk, a Budapesti Székely Kör és a Budapesti Reménység Szigete közös szervezésében 2014. június 28-29. között lezajlott Szent László Napok és a Bukovinai Székely Napok megrendezése. Itt Székelyföld autonómiájának kérdésében sikeres kerekasztal-beszélgetést tartottunk, melyen jelen volt Izsák Balázs, Potápi Árpád János, Csóti György, Kalmár Ferenc, György-Mózes Árpád, Bártfainé Dr. Hévízi Józsa és Dr. Szekeres Sándor. A résztvevők tapasztalhattak a bukovinai székelyek táncának, a Monori Strázsa együttes fergeteges csíki táncának, Tamás Gábor műsorának. Anyagi nehézségeink mellett néhány szomorú dologról is meg kellett emlékezni. Az Izsák és Környéke Erdélyi Magyarok Közhasznú Egyesület bejelentette kilépését az EKOSZ-ból, ami azért is fájdalmas, mert épp ennek az egyesületnek az elnöke nemrég az EKOSZ elnöke is volt. Néma felállással tisztelgett a közgyűlés szervezetünk két, idén elhunyt oszlopos tagja emlékének. Ruzsinszki László, a Komlói Erdélyi Kör elnöke, továbbá Helmezy József, a Debreceni Erdélyi Kör korábbi elnöke hosszas betegség után elhunyt. Végül egy örömteljes hírről is beszámolhatunk, ugyanis a közgyűlés előtt néhány nappal érkezett a Győri Törvényszék jogerős végzése a szegedi Mihalik Kálmán Alapítvány felvételéről az EKOSZ-ba, így most 18 jogilag bejegyzett szervezetünk van.

SALGÓTARJÁNI ERDÉLYI KÖR

A nyári szünet után az első rendezvényünket szeptember 25-én tartottuk. Ezen Petraskó Tamás a Magyar Kultúra Lovagja, tanár tartott vetített képes előadást a *Magna Hungaria expedícióról és a lovas hagyományörzészről*.

Október 21-én gróf Bánffy Miklós író, politikus, színházi rendező életéről és munkásságáról tartott megemlékezést Gréczi-Zsoldos Miklós tagtársunk. Az 1956. október 23-i forradalom évfordulójáról, helyi eseményeiről Sulyok László, a POFOSz Nógrád megyei titkára emlékezett meg a rendezvényen.

Az Erdély-Kör tagjai nagy létszámmal és aktivitással vettek részt a XXIII. október 23. Emlékfutás szervezésében és rendezésében. Schirilla György hosszútávfutó az idén Esztergomból futott és érkezett 23-án reggel Salgótarjánba. Az útjával érintett települések fiataljai csatlakoztak hozzá és kísérték. Az emlékfutás népes és lelkes résztvevő táborának, rendezőinek még az időnként csepergő eső sem vette el a kedvét. **2014. november 3. Valiskó Ferenc SEK elnök**

KOMLÓI ERDÉLYI KÖR

A gazdag tevékenység teljes listáját nem tudjuk közölni, a kiemelt eseményekre összpontosítunk.

Január 27. Részt vettünk a Komlói Színház rendezésében a Kalácsa együttes Kányádi Sándor megzenésített verseiből összeállított előadásán.

Március 24 és 31. Körünk szervezésében tartotta meg A korai magyar királyság küzdelme Európával címmel két utolsó előadását Ruzsinszki László.

Június 4. Polics József, Komló polgármestere felavatta a trianoni emlékművet, megköszönve a Komlói Erdélyi Körnek az anyagi támogatást és az előző évek során rendezett megemlékezéseket.

Augusztus 1. Ruzsinszki László elnökünk temetési búcsúsztatása a komlói temetőben.

Szeptember 15. Megtartottuk tisztújító közgyűlésünket. A megválasztott 5 fős elnökségi tag: Lovász Antal elnök, Paján Csaba elnökhelyettes, Krajnyák József, Szedeli József, Darvasi Gyula elnökségi tagok. Az új elnökség célul tűzte az előző két elnök, Dr. Tamás Attila és Ruzsinszki László által képviselt szellemiség folytatását, a nemzeti értékrendet.

Szeptember 27. Részt vettünk a Komlói Civil Szervezetek által megtartott „Civil Napok” rendezvényen és főzőversenyen.

Október 6. A Komlói Erdélyi Kör az Önkormányzattal közösen megrendezte az Aradi Vértanúk kivégzésének évfordulóján a megemlékezést a templom melletti kopjafánál.

November 3. Az Erdélyi Kör közreműködésével a Kányádi teremben könyvbemutatót tartott Vesztergám Miklós ismert kalocsai tárogatóművész. Az első lépcsőfok a Szentkorona tanhoz címmel.

Lovász Antal elnök

SZEGED – MIHALIK KÁLMÁN ALAPÍTVÁNY

Megemlékezés a Székelyhymusz zeneszerzője, Mihalik Kálmán halálának 92. évfordulóján

A Szegedi Belvárosi temetőben, 2014. szeptember 5-én megemlékezést tartottak Mihalik Kálmán, a Székely Hymusz zeneszerzője halálának 92. évfordulója alkalmával.

A Mihalik Kálmán Alapítvány elnöke, Gál Imre üdvözölte a jelenlévőket, beszédében felelevenítette a fiatalon elhunyt orvos-zeneszerző pályafutását, munkásságát valamint kiemelte a himnusz jelentőségét és kihangsúlyozta: „A himnusz énekelve erősödik meg bennünk a kérdés/könyörgés... Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk!, mert a székelyek egyik

Szerkesztőbizottság:

Dr. Kövesdy Pál főszerkesztő, B. Osvát Ágnes (irodalom és gyermekoldal), Szabó M. Attila (Székelyudvarhely)

Kiadja az EKOSZ elnöksége

Alapító főszerkesztő: Orbán László

Levelezési cím: Dr. Kövesdy Pál – 7100 Szekszárd, Otthon u. 2. Tel./fax: (36) 74/417-705
E-mail: ekosz@tolna.net

A kiadásért felel a lap főszerkesztője • ISSN 1416-4698

Nyomdai előkészítés: Galamb Marietta • Nyomdai munkák: Böcz Nyomda, Szekszárd

összetartó ereje, szimbóluma a zászló mellett, a székely himnusz. De a himnusz nem olyan, mint a zászló, melyet kitűzik/felhúzzák és lobogtatja a szél, a himnuszt énekelni, hallgatni, átérezni kell, és el kell gondolkodni a székelyek példamutató kitartásán. A székelység mindig a megmaradásért küzdött. Anyanyelvünk, történelmünk, kultúránk mind közös, és ez összekovácsol. A székelység tartja leginkább egységesen magyarságát, amire most nagy szüksége van, mert az autonómiát kérve sok gáncsoskodó képviselővel találja szemben magát.”

Ezt követően a Csongrád Megyei Önkormányzat, Csongrád Megyei Kormányhivatal, Csongrád Megyei Rendőrkapitányság, polgármesterek, civil szervezetek, Szegedi Erdélyi Kör, Mihalik Kálmán Alapítvány és a székelyekkel szimpatizálók koszorút, virágcsokrokat helyeztek el a zeneszerző sírján.

A támogatás és összefogás bizonyítékaként a jelenlévők, elénekelték a Székely Himnuszt hangosan, egyre hangosabban, hogy a határon túl élő székelyek is hallják.

Szeged, 2014. 09. 05

Örömmel tudatjuk, hogy a Győri Törvényessék jogerős végzése szerint a szegedi Mihalik Kálmán Alapítvány tagja lett az EKOSZ-nak.

150 ÉVE ERDÉLYBEN A MALLERSDORFI FERENCES NŐVÉREK

2014. október 17–19 között ünnepélyes keretek között emlékeztek meg a mallersdorfi ferences nővérek letelepedéséről Erdélyben. A szent családról nevezett Mallersdorfi Szegény Ferences Nővérek első csoportja 150 évvel ezelőtt, 1864. november 12-én érkezett Nagyszebenbe. Ekkor kezdték meg karitatív tevékenységüket – oktatás, betegápolás – Nagyszebenben kívül Hátszeben, Holcmányban, Petrozsényben, Lupényben, Vulkánban, Kolozsváron, Szilágysomlyón, Marosvásárhelyen, Brassóban. A kommunista hatalom 1949. augusztus 1-én a rend tevékenységét betiltotta. Működésük újrakezdésére Kovács Sándor székelyudvarhelyi főesperes támogatásával 1990 után kerülhe-

tett sor, rendtartományuk központja Székelyudvarhely lett. Nővéreközösségek tevékenykednek még Nagyvárádon, Kézdiszentléleken, Szépvízen, a 150 éves jubileum alkalmával nyílt meg a brassói filia. Az ünnepségek színhelyei Nagyszeben, Brassó és Székelyudvarhely voltak. A 150 évért hálaadó szentmiséket tartottak Brassóban, a székelyudvarhelyi Kis Szent Teréz plébánia templomban és a ferencesek templomában. A nővéri közösséget megtisztelte részvételével Jakubinyi György gyulafehérvári érsek, Rudolf Vonderholzer regensburgi püspök, Bölskei Gusztáv nagyváradi megyéspüspök, Wilhelm Gegenfurtner mallersdorfi superior, Kovács Sándor kolozsvári főesperes, valamint a németországi mallersdorfi anyakolostor népes küldöttsége.

Szabó M. Attila

Prof. Dr. Kosztarab Mihály akadémikus köszöntése

Lapunk elkötelezett, hűséges olvasója, barátja (akitől esetenként írásokat is közöltünk), Kosztarab Mihály, USA-ban élő tudóst a **Zajzoni Rab István Díjjal** tüntették ki a barcasági magyarok. A méltató beszédet Dr. Bencze Mihály mondta, ennek nyomán adunk közre néhány ismertető mondatot.

Kosztarab Mihály 1927. július 7-én született Bukarestben, id. Kosztarab Mihály tatrángi (Barcaság) és Albert Berta csehétfalvi (Udvarhelyszék) egyetlen gyermekeként. Az erdélyi magyar-székely-csángó sors vetette őket Bukarestbe (az apát házmesternek, az anyát szolgálni.) A gyermeket kénytelenek voltak kilenc hónapos korában a nagyanyjához Csehétfalvára hazavinni, majd hat éves korában visszakérülve szüleihez Bukarestbe, a református elemi iskolába írtatták be. Itt kiváló alapozást kapott, de magyar középiskola már nem volt Bukarestben, a román középiskola igazgatója csak akkor vette volna fel, ha áttérnek ortodox vallásra és nevüket Costeanura változtatják...

1940. Észak-Erdély hazatért, de a Barcaság román fennhatóság alatt maradt, így sok más bukaresti magyar családdal együtt ők is Budapestre kerültek. A fiatalember itt végzi iskoláit, 1944-ben zsidó fiatalembereket ment, börtönbe hurcolják, majd a szovjet láger elől szökik. Kertészeti középiskolát végez, a Nemzeti Parasztpárt tagja. 1956 őszén feleségével együtt disszidál, Pesten hagyott fél éves kislányukat csomagban csempészik át hozzájuk. Amerikába kerül, ez lesz új hazája, itt örökre fogadja a Washingtoni Rovartani Társaság elnöke, Frank Campbell rovertanász. Akadémiai ösztöndíj, Baltimore-ban entomológus kutató, a virginiai Műszaki Főiskolán és Állami Egyetemen adjunktus, majd professzor, a blacksburgi Természettudományi Múzeum alapító igazgatója. Világszerte kutat, több mint 200 dolgozatot és tíz könyvet közölt, 12 új pajzstetű nemzetséget és 57 új fajt írt le, róla neveztek el egy új rovarnemzetséget és 13 fajt. Budapesten dr. Kozár Ferenc kollegájával közösen megírták a Magyarország pajzstetvei c. monográfiát. 1999-ben Püski Sándor gondozásában megjelenik az Erdélyi gyökerek c. életrajzi könyve. 1995-ben a Magyar Tudományos Akadémia kultagja lett.

Kosztarab Mihály úgy vallja, hogy a diaszpórában csak teljes magyar kultúrával, anyanyelvvel maradhat meg az ember magyarnak, az utódaiban is.

A rengeteg (itt fel sem sorolható) tudományos díj, kitüntetés, tagság mellett szerényen lapunk is beáll a sorba és igaz tisztelettel, sok szeretettel, köszönti a közénk tartozó Kosztarab Mihályt, kedves Miska bátyánkat. Isten éltesen további sok-sok évig!

Lapunk a Emberi Erőforrás Minisztérium támogatásával jelenik meg.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Adventi levél 2014.

1962 óta küldöm adventi leveleimet, küldöm a barátok és kedves ismerősök – Istennek hála – egyre gyarapodó, és sajnos közben természetes úton fogyatkozó táborának. Emlékezetemben felbukkan a kis szilágysági falu dombja, ahol évszázados, vályogból rakott rendelőmben, az ősi templom tövében, hol erdélyi országgyűlések is zajlottak valaha, petróleumlámpa mellett rajzolgattam képeslapjaimat, hogy aztán borítékba rejtve továbbítsam azokat legkedvesebb barátaimnak, azt remélve, hogy a cenzúra nem bontja fel. Ma már számítógépen írom a leveleket és önmagamot kellene cenzúráznom, hiszen még ebben a körben is egymást keresztezik a vélemények.

Közben évről évre meghatározó maradt az egykor megtapasztalt kettős várakozás. A nemzeti megmaradásért aggódó bizonytalan, s a mindent felülíró üdvösség ígéretének újraszülétésére várakozás bizonyossága. 52 esztendőn át kísért annak földhözragadt keserve, öröme, tapasztalata, s a megváltás felismerésének vigasztalóan szárnyaló ereje.

Az aggodalom immáron nemcsak az elszakított szülőföld(ek), de az összes elszakítottakért felelős maradék Haza sorsáért egyaránt nyomaszt. Magyar sorsunk is globalizálódott. Egyre inkább összefonódik az anyaországi, a trianoni árva, és a világba kergetett vagy bolondított magyarok jövője földrészünk és a világunk jövődjével.

A tavalyi levelemben emlegetett, és attól tartok még sokáig legfontosabb üzenet, a Németh László által korábban felvett merjünk nagyok lenni, vagyis próbáljunk tenni ama földrész és világ megmentéséért – akár képtelennek is ítéltető – gondolata mára még kiáltóbb valóság. Egyetlen út és reménység. Mert a vesztébe rohanó keresztény gyökerű Európa fenyegető felszámolását nem élhetnénk túl. Hamis tehát a vád, hogy nem akarnánk Európát. Éppen mi, akik vérünkkel váltottuk meg szabadságát megannyi alkalommal, s megannyi módon? Csakhogy most e földrész túlélését nem a test, hanem a lélek megmentése jelenthetné.

Európa lelkének megmentése összetett célkitűzés, és nem katonai vagy gazdasági hatalom kérdése. Spirituális feladat elsősorban. Erre pedig Isten segédelmével egy kis nép is alkalmas lehet.

Ugyanakkor tudom, hogy ezen a tételen a liberális olvasó csak mosolyog.

Nekünk azonban ezt kell hinnünk, erősen hinnünk. Mert más kiút már nem látható. Esetleg egy könnyített változat akkor, ha szövetségesekre lelünk. Erre nagy szükség lenne. Akár meggyőződésesek, akár pusztán érdekeltek azok, lendíthetnek az ügyön. De ez már nem a lélek, hanem a politika tudományának és bölcs gyakorlatának kérdése. Az pedig természeténél fogva – mai formájában – sokkal süppedékenyebb terület, mint spirituális feladataink szépséges mezői, de léte-

ző és elkerülhetetlen. A pragmatizmus gonosz kényszere alatt e két látszólag ellentmondásos tevékenység valahol egymást erősítve fonódik össze egy elrontott, de reményeink szerint mégis javítható világ forrongó katlanában. Fontos lenne az elkötelezettség mellett egy világot irányítani akaró hatalom veséibe látni képes, ha kell e tudomány minden szükséges eszközét alkalmazó politika. Olyan, amelynek hiánya évszázadokon át

képezte gyengénket. És jól tudom, hogy ez a külpolitika, mely ráadásul az idegen érdeket belülről kiszolgálók miatt belpolitika is, rendkívül kockázatos. Ennek éppen napjainkban érezhetjük újra veszedelmeit.

A világ sorsát ma egy gyilkos, de valójában öngyilkos láncolat határozza meg. Ennek léte és működése hosszú viták tárgyát képezi, és bár nap mint nap észrevehető, mégis az összeesküvés-elméletek skatulyájába akarják sülyeszteni.

Leginkább tiltott eleme az egy „emlegetni sem szabad” hatalom (ezt nevezik gyakran háttérhatalomnak) léte, s ennek meghosszabbított keze a minket éppen most is leplezetlen kettős mércével leckéztető USA. Saját elsőségét (saját hite szerint talán létét) biztosítandó, a szabadság és demokrácia valaha megálmodott hazájából hazug „demokrácia exportőrre” sülyedt. Kultúrkörünk azonban közös, a civilizációk hatalmas versenyében (harcában) természetes szövetségeseknek kellene lennünk. Ezen a ponton azonban Európa megmenekülése egy magasabb szinten Amerika túlélésével fonódik össze. Az Európából sarjadt, és a glóbusz északi felét három földrészén keresztül körkörösén átölelő civilizáció összefogva még versenyképes lehetne. Ebből viszont nem zárható ki Észak-Amerika és Európa mellett a hatalmas orosz birodalom sem.

És mit látunk? Az USA Európát akarja maga alá gyűrt, ugyanakkor Oroszországot is. Ezért a kettőt egymás ellen játssza ki. Saját jövőjének egyedüli támaszait pusztítaná.

A lánc azonban itt nem ér véget. Nem, mert Európa – amellet, hogy messzemenően kiszolgálja a tengerentúli erőt – szintúgy elköveti a maga sajátos öngyilkosságát. Kelet felé terjeszkedve, önmagát gyarmatosítja. Új tagállamok piaccá és olcsó munkaerővé sülyesztéséből tartaná fenn ideig-óráig a magállamok életszínvonalát? Vagy csupán a profitot akarná biztosítani urainak?

És ezzel sem értünk a végére. Hiszen ezek a kis „szégyenkalodák” egymást eszik, s vak-mohó vágyakozással homogenizálnak, egy steril nemzetállam álmának képtelen kódében élve. Teszik, mint a Trianon győzteseit sem kímélő pszichózis áldozatai, és használják kicsinyes pártküzdelmek eszközeként is.

A hatalmas lánc körképe aztán a kisközösségek, majd a neoliberális szellem által atomizált és kapaszkodó nélkül

maradt emberek „szóló haláltáncával” zárul. Ha ezt végig-gondoljuk, talán érthető, miért ismétlem tavalyi önmagammat.

Mi hát a remény? Mi lehet a megoldás számunkra?

Csakis egy pillanatnyilag komoly meghatalmazásból származó és nagy erővel rendelkező olyan pártpolitika, mely minden erejével a nemzetpolitikát tűzi ki célul, és hibáit határozott kézzel nyesegető, emelkedett példává nemesülni képes, lankadatlan és alázatos, valamint – nagy hatalmához hasonló méretű – szerénységgel párosult munkát folytat az emberek, a mindenkit magába záró nemzet érdekében, annak a nemzetnek az érdekében: mely „él e hazán”. Ezt kellene nem csupán elvárni, de támogatni is, és ugyanakkor megkövetelni – tehát ha kell – jó irányba terelgetni!

A nemzetért, s annak állandó megtévesztések pergőtüze alatt bizonytalankodó egyedeiért folyó kormányzás tisztaságának felismerése belső erőket mozgósíthat. A sikeres példa külső szövetségeseket vonzhat. Nagyon fontos ez. Mert egy pusztító lavina létrejött nem lehetetlen, s ezt éppen az a hatalmas külső összefogás igazolja, amely egyébként teljesen indokolatlan lenne egy ilyen kis ország, egy ilyen eltiport és meggyötört nemzet esetében, ha annak példája nem bizonyulna vonzónak és követhetőnek, tehát a támadók szemében veszedelmesnek.

A távlati kép, melyet nemzeti várakozásaink adventjén látok, sokak által vitatható lehet. De öngyilkos világunk tébolyát akkor ki és mi magyarázza meg? Hiszen, ha a minket kettős mércével sújtókra nézünk, mit látunk?

– Saját tudósai jelzik a demográfiai katasztrófa örvényének veszedelmeit.

– Saját szakértőik figyelmeztetnek a környezetszennyezés végzetes kihatására.

– Saját kutatóik vizsgálják az elsivatagosodást és az előre látható vízhiányt, annak minden – akár háborús – következményével.

– Saját bőrükön tapasztalják az általuk kitalált (vagy nekik kitalált?) „politikailag inkorrekt” jelszó szorítása miatt kibeszélhetetlen „multikulti” képtelenségeit.

– Saját köreik leplezik le döbbenetes hazugságaikat és meszterkedéseiket.

– Saját közigazdászai sora figyelmeztet az általuk működtetett pénzügyi rendszer sérülékenységre.

És mégis tovább vágtatnak a biztos vég felé.

Vajon azok az ismeretlenek, akik a haszonért, vagy a világuralom álmaért ezt nem akarják látni, Istennek képzelik magukat? Ők mire várnak? Mit remélnék?

Erre a kérdésre felelni igen nehéz. Annál inkább világos rövidlátásuk újabb és minket igen érzékenyen érintő bizonyítéka, az a nagy igyekezet, mellyel a harmadik választási győzelme után harcba indultak a jelenlegi magyar kormányzó erő ellen. Ha nem támaszkodnék a hitem nyújtotta örök reménykedésre, igen erős aggodalmak kerítenének hatalmukba, hiszen a világot most (még) uraló erő összpontosít reánk. És gátlástalansága immáron közismert! Földi ésszel, saját gyengéinket is látva, milyen esélyeink lehetnek ellene?

Barátaim! Nekünk nem marad ma sem más, mint a legtöbb. A Mindenható mindent eligazító erejének hite. A megváltás biztonságának támasza. Advent és karácsony üzenete. És az ezzel járó kötelességek!

2014 adventjén meggyőződésem, hogy a legfontosabb

figyelmeztetés ebben rejlik. Ne feledjük kötelességeinket, és ne feledjük, hogy ez áldozatvállalással jár. Egyéneknek, pártoknak, nemzeteknek, társadalmaknak. Kinek-kinek teherbírása és lehetőségei, s főleg felelőssége szerint. Tudom, hogy ez a neoliberais világ csak önmagukra figyelő neveltjeinek igen kellemetlen üzenet lehet. És mégis ez vezet a megmenekülés felé.

Advent várakozása a megváltó születéséről szól. Ő pedig vállalta értünk a legfőbb áldozatot. Elmélyült várakozást, ebből fakadó erős reményt és áldott karácsonyt kívánok:

Szász István Tas

Reményik Sándor

Kegyelem

Először sírsz,

Azután átkozódsz.

Aztán imádkozol.

Aztán megfeszíted

Körömszakadtáig maradék-erőd.

Akarsz, egetostromló akarattal –

S a lehetetlenség konok falán

Zúzod véresre koponyád.

Azután elalélsz.

S ha újra eszmélsz, mindent újra kezdesz.

Utoljára is tompa kábulattal,

Szótlanul, gondolattalanul

Mondod magadnak: mindegy, mindhiába:

A bűn, a betegség, a nyomorúság,

A mindennapi szörnyű szürkesség

Tömlöcéből nincsen nincsen menekvés!

S akkor – magától – megnyílik az ég,

Mely nem tárult ki atokra, imára,

Erő, akarat, kétségbeesés,

Bűnbánat – hasztalanul ostromolták.

Akkor megnyílik magától az ég,

S egy pici csillag sétál szembe veled,

S olyan közel jön, szépen mosolyogva,

Hogy azt hiszed: a tenyeredbe hull.

Akkor – magától – szűnik a vihar,

Akkor – magától – minden elcsitul,

Akkor – magától – éled a remény.

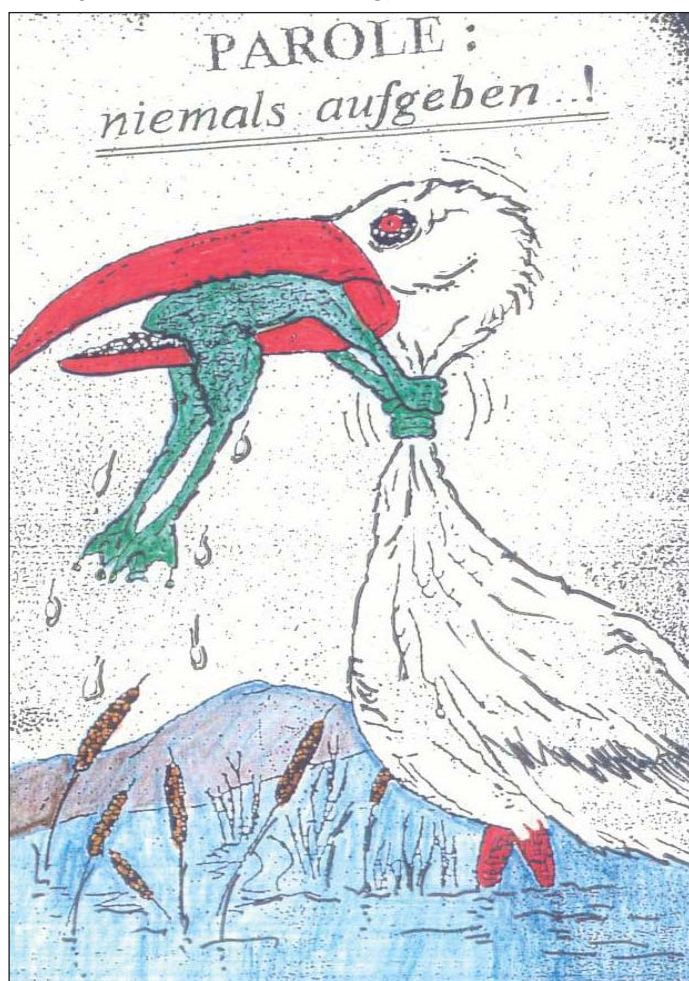
Álomfáidnak minden aranyágán

Csak úgy magától – friss gyümölcs terem.

Ez a magától: ez a Kegyelem.

A megbízható partner avagy éhes a balkáni gólya

Napjaink, közelebből december 1. aktualitását megragadván ötlük fel az emberben a gondolat: micsoda hihetetlen magabiztosság, nemzeti gőg, a magyarság érzéseinek semmibevétele kellett ahhoz, hogy kötelezővé tegyék elveszejtésünk dátumának, December 1-nek utcanévként való feltüntetését. (Szép kis karácsonyi ajándék ez Pontától, aki Kelemen Hunor szerint megbízható partner!) Leginkább Erdélyben és legfőképpen székelyföldön, kötelező penzumként minden polgármesteri hivatal számára. Szép csendben eddig is létezett ugyebár mindenféle ilyen nevű utca, városnegyed és akármilyen, de ez most már parancs, és a parancs az parancs, kiváltképp a román demokráciában. Hogy el ne felejtjük, kihez-mihez is tartozunk, kit-mit kell szeretnünk, minek kell örvendoznünk, mit is kell ünnepelnünk,ilyentájt és egész évben, teljes szívünkkel-elménkkel, minden erőnkkel-sejtünkkel, visszamenőlegesen 96 évre, és előrenézve is, mindörökkön örökké. Bizonyítékaul ama rég kimondott igazságnak, hogy – felfogásuk szerint – 1918. december elsején teljes rendelkezési jogot kaptak eme 103 ezer négyzetkilométer minden darabkája és minden lakójának teste-lelke, múltja, jelene és jövője felett. A Herrenvolk-nak igazság szolgáltatott, a szolganépnek pedig kuss, helyére. Tehetik, hiszen szabad utat engedtek nekik folyamatosan, és a mai napig tolerálják minden tettüket. A nagyhatalmi döntések és dönt-

nők gyilkos vakságáról szólok, meg azok mai utódainak szörnyű közömbösségéről, a toleráns, befogadó, liberális, demokratikus és szerfölött humánus euro-atlanti hatalomról. Mellyel úgymond egyetlen, közös politikai családban leledzünk mindannyian, és amelyben főbenjáró bűn a magunk gazdasági-nemzeti érdekeinek szolgálata, de a genocídium sajátos, bársonyos formája érinthetetlen belügy.

Aztán itt van mindennek kézzelfogható, elfogadhatatlan és elviselhetetlen következménye, amivel hazlátogatva mindannyiszor szembesülnünk kell: városunk, a mi Városunk, Marosvásárhely (de mondhatnám bármelyik, valamikor magyar erdélyi várost is) megcsúfolt és idegenné tett képe, összetétele, hangulata. És itt az ördögi kör bezárul: főként emiatt kellett onnan eljőnnünk, eljövételünkkel viszont mi magunk tettük véglegessé, visszafordíthatatlanná a sátáni művet. A jelen számunkban közölt egyik kiváló írásból idézek: „A kényszerből döntés azonban mégsem azonos az egyszerű kényszerrel: annyi azért megmarad a képzelt szabadságból, hogy az ember szégyellhesse magát a döntése miatt.” Így aztán, hiába tudjuk, hogy nem lehet az emigrálósokat egy kalap alá venni, felelősségünk mégis megkerülhetetlen.

Jelen sorok írása közben akadt kezembe a mellékelt rajz: Soha ne add fel! Kilátástalan helyzetben sem! És - véletlenül? – éppen ekkor találtam rá Szász I. Tas barátom következő mondatára is: „Tragikus, de nem veszik észre, hogy maguk alatt vágják a fát, mert bár rövidebb távon – a pillanatnyi kép szerint – látszólag sikerre vannak ítélve, hosszabb távon éppen ez a siker fogja a vesztüket jelenteni. A hasonló sorsú, velük közös kisnemzeti szégyenkalodában sínylódó magyarokkal együtt fognak eltűnni a demográfiai örvény mélyén. Pedig ha képesek volnának egy történelmi felismerésre, akkor közösen ez elkerülhető lenne. Így azonban a sír szélén, melyben egymást fojtogató nemzetek süllyednek el, könnytelen idegenek készülnek majd a gödör teljes beszántására.” Nos, mindennek szem előtt tartásával, valahányan, valahányszor ránézünk vagy csak rágondolunk a December 1. utcanévtáblára (hogy megtehessük, Ponta ebben megbízható partner!), mindarra, ami velünk történt és történik, gondoljunk béka-helyzetünkre, és elszántan, minden erőnkkel és minden lehetőséget kihasználva szorongassuk a minket lenyelni akaró gólya nyakát! Hátha egyszer csak rádöbben a SZIT által is megfogalmazott igazságra, hátha rájön, hogy végképp torkán akadtunk. De lehet-e ebben reménykedni, lehet-e onnan menekülni? Reményik szerint: „*lehet, mert kell*” A „*hogyan*”-ok megtalálása a fő feladat, melyen dolgozni kellene szüntelenül. Hogy az erdélyi magyarság az RMDSZ mögött álló 85%-ával a „*megbízható partnerrel*” szemben sikerrel teszi-e ezt, azt én ezek után bizisten nem tudom, de teljes szívemből kívánom.

*

U.I: E helyen, a kétsoros utóiratban még Ponta győzelmét vizionálva zártam soraimat. Most, Johannis győzelme nyomán felmerül a kérdés: nem kellene-e kicserélnem írásomat egy optimistább verzióra? Itt nem a nevezett személynek tagadhatatlanul létező (és irányát, természetét illetően egyelőre sötét ló jellegű) meghatározó szerepére gondolok, hanem a folyamatoknak ezen túlmutató súlyára. Hiszen úgy tűnik, most végre mozdult valami, végre nem a regáti, bal-

káni rész züllesztí magához Erdélyt, hanem az egy és oszthatatlannak mondott, eddig mozdíthatatlannak tűnő, hatalmas tehetetlenségi nyomatókú „nemzetállam” ideáti részének emelő hatása kezd érvényesülni. Az elkövetkező hónapok, évek, (évtizedek?) adhatnak csak választ a most bennünk feltoluló rengeteg kérdésre, kétségre, melyek közül csak jelzésszerűen említem: folytatódni fog-e a tisztulás, jobbulás, normalizálódás folyamata? Oldódik-e végre bennük Trianon göröce, oszlani fog-e December 1. mindent elborító érzelmitudati göze, sikerül-e háttérbe szorítani Ceausescu mindmáig ható gonosz, tébolyult szellemét, lerázni a szeku mindent leszorító, minden jót elfojtó béklyóit? (Mindezek eredőjeként: a gólya étvágya csökken-e majd irányunkban)? Az ország különböző gazdasági és főleg kulturális gyökerű és fejlettségű részeinek legfőbb összetartó ereje, a túlhajtott nacionalizmus, és az ezzel oda-vissza, ok-okozati viszonyban álló széttartó erőik milyen irányt vesznek majd? Továbbá, mindezzel összefüggésben: az erdélyi magyarság politikai képviselői milyen válaszokat fognak találni, kidolgozni ebben a változásnak induló új román világban? Át fognak-e lépni a kis lépések hasznán túl nem látó szemléletükön, az egyéni és szűk csoportérdekeket szolgáló gyakorlatukon? A minden napok politikájában jól meggondolják-e a jövőben, kit is választanak „megbízható partnernek”? Ama 85% (vajon most is ennyi?) pedig hogyan fog viszonyulni mindehhez, engedelmes birka, vakmerő oroszlan, avagy bölcs bagolyként? Esetükben is fennáll a tehetetlenségi nyomatók bénító hatása, a gondolkodó, irányt mutató személyeknek tehát az eddigieket is meghaladóan nagy lesz a szerepe, ezzel a felelőssége.

Mindenesetre annyit mondhatunk: az álló vizek felkavarodtak, új lehetőségek nyílnak előttünk is. Talán egyszer, végre nem kell majd az „*e kívül nincsen számodra hely*” és az „*itt nincsen számodra hely*” életérzések között vergődnünk. A remény hónapjában, az újjászületés ünnepi várakozásában bízunk magunkban, bennünk rejlő megváltónk hatalmában.

Kövesdy Pál

Lapzárta után kellett szembesülnünk a Székely Mikó Kolégiummal kapcsolatos vérlázító és törvénytíró bírósági döntés hírével. A balkáni gólya legújabb mocanata ez, jelezve változatlanul hatalmas, mohó étvágyát. Az EKOSZ ezzel kapcsolatos állásfoglalása – jelen kommentár aktualizálásként – a 13. oldalon olvasható.

A fenti íráshoz kapcsolódik az alábbi dokumentumjellegű összeállítás

A Vocea Transilvaniei (Erdély hangja) c. internetes újság közli Sabin Gherman írását, melynek címe: Ismét jönnek a bukaresti urak, hogy megvédjék Erdélyt az erdélyiektől? Ebben Sabin Gherman tanulságos idézeteket közöl neves román személyiségek tollából. Ezek fordítását adjuk közre az alábbiakban.

Vaida Voievod

Az Ó-Romániával történt egyesülésünknek semmiképpen nem lehetett célja, hogy mi, nyugat-európai civilizációkkal, egy rakás szerencsétlenségge váljunk. Mi, erdélyi politiku-

sok, egy 52 milliós ország iskoláit jártuk, és nem egy balkáni államét.

I.I.C. Brateanu

Jogokat adni az erdélyi románoknak? Attól tartok, ennek semmi hatása nem lenne Romániára nézve.

Teodor Mihali, erdélyi szociáldemokrata, 1918.

Üljenek otthon a románok és hagyjanak minket békén; minden csak hazugság, lopás, mások jogainak semmibevétele... A közvélemény olyan, amilyennek a kormány akarja. Náluk a párizsi kokott győzött a német hivatalnok felett. Az erdélyiek semmit nem nyerhetnek velünk, románokkal: egy magyar miniszter soha nem tagadná meg adott szavát, mint azt a romániaiak teszik.

Traian Vuia, 1922.

Az egyesülés csupán egy rejtett anektálás volt... Amikor láttam, hogy a nép sorsa milyen inkompetens, fanarióta politikusok utódainak kezébe került, visszavonultam... Ha egy újabb európai földmozgás nem rázza meg alapjaiban Romániát, 20-30 év múlva elbalkániasodottak-ként fogunk ébredni, miközben a Kárpátokon túli testvéreink balkátlánításáról álmodtunk.

Iuliu Maniu, 1938.

Mi a 20 évnyi román rezsim mérlege Erdélyben és a Bánságban? Egyértelműen kijelenthetjük, totális katasztrófa. Erdély és Bánság egy elfoglalt ország képét mutatja. A kormány küldöttei nem polgármesterek, hanem az ellenséges javak sáfárjai. E polgármestereket kávéházak börczén toborozták Bukarestben. Vegyük például Temes megyét, ahonnan az állam mintegy 5-6 milliárdot szed be. Tudják-e önök, mennyi marad nekik adminisztrációs, gazdasági, egészségügyi célokra? 200 millió. Sok éve Magyarország és Jugoszlávia összes nemzetközi útvonaltát autóúttá fejlesztették. Nekünk egy sincs.

Mária királyné a román politikusokról, 1936.

„Büszkék voltatok, hogy magas rangú hercegnőt importáltatok. Köztünk viszont jelentős különbség van: én angolszász vagyok, ti latinok. Nálatok semmi sem szent, mindenből csúfot űztök. Nem vehetem fel a harcot a ti mesteri álnokságokkal. Úgy döntöttem, elhagyom az országot. Köztünk mindennek vége.” (Életem története. Emlékek. Adevarul kiadó, 1936.)

Panaite Istrati, 1919.

Az erdélyi parasztok soha nem akartak a mi adminisztrációnk alá kerülni. Akik mindkét régiót ismerik, tudják, hogy Erdélyben nem láthatunk trogloditákat, rongyosok és pellagras betegek lakta kunyhókat, mint Romániában lépten-nyomon. Minden Erdéllyel kapcsolatos politikai diskurzust végül is a „nagy” Ion Brateanu által elejtett mondatra szűkíthetünk: „Erdélyt akarjuk, de erdélyiek nélkül”. Tanúságtétel egy brailai, egy ó-romániai emberé, aki tehát nem gyanúsítható a nemrég ide csatolt provincia románjai vagy kisebbségei iránti elfogultsággal.

(Fordította K. P.)

Szász István Tas naplójegyzetei

Érted, nem ellened Európa! Érted?

Ama 40 év alatt a magyar szellemi termék tiltott, túrt, avagy támogatott lehetett. Jóval megelőzte azonban ezt másik három T. Közeledünk évszázados évfordulójához annak, hogy a magyar Trianon Traumatizált Társadalom lett.

Ha pedig már megszoktuk a három magyar igazságra emlékeztető hármass kezdőbetűt, megállapíthatjuk, hogy ebben a traumatizált társadalomban belőlünk Európa engedetlen egységei lettek. De vajon miért, s hogyan?

Kontinensünk az elkövetett nyilvánvaló hibát azóta sem akarja orvosolni. Bár sejteni lehet, hogy elsősorban azért, mert nem hibát követett el, hanem tervet hajtott végre, ráadásul nem saját tervét. Mindegy, hogy melyik véleményt fogadjuk el, mikor újabb kérdéseinkkel hozakodunk elő, mi engedetlenek.

Mert valóban! Európa Trianon kínos következményeit meg sem próbálja tompítani. Sőt, mióta egyes részei Unióra léptek, tudatosan sepri szőnyeg alá a számára kínos ügyeket. Szempontunkból elsősorban a kollektív jogokat. A kisebbségi kérdést, melyet minden logikát nélkülözve az egyes államok hatáskörébe utal. Olyannyira vigyáz erre, hogy hajlamos vagyok azt hinni, miszerint még az egyébként nemkívánatos federalizáció esetében sem oldaná meg azokat.

A traumatizált engedetlen pedig megmagyarázható módon hajlik az összeesküvés-elméletekre. S erre most az Unió biztosi helyek és feladatok elosztása során újabb alkalom adódik. Önkéntelenül is felhorgad bennem a kérdés, hogy két fájdalom gondunk miként lett ezen osztozkodás áldozata.

Miről beszélek?

Nos, az erdélyi magyarság homogenizálásának megállítását szolgálni igazán képes autonómia legfőbb román ellenszere az irányított regionalizálás lehet. És ki kapta más a régiók kérdéskörének biztosságát, mint Románia! A kettős állampolgárság miatt igazságtalanul szenvedő szlovákiai és kárpátaljai magyarok gondját érinteni képes feladatkört pedig vajon véletlenül vonták el Navracsics Tibortól egy nevetségesen átlátszó politikai játszma nyomán? Lehet, sőt könnyen lehet, hogy tévedek, de nem véletlenül. Hiszen Trianon óta folyamatosan a történelmi léptékű veszteséget szenvedett kis Magyarország kerül szegyenpadra vagy vesztes helyzetbe, s ezt ideig-óráig csak olyankor kerüli el, amikor vezetését átmenetileg a komprádor szellemű politikai oldal szerzi meg. Ez viszont nem a szegyenpadról való felállásunkat jelenti, hanem éppen a pad alá történő lefektetésünket, újabb lépést felszámoltatásunk útján. Gondjainkkal együtt sepernek a szőnyeg alá.

Pedig mai háborgásaink nem Európa-ellenesek. Sokkal inkább érte haragszunk, mert látjuk, amit bizonyára még sokan látnak, de nem mernek kimondani. Európa ugyanis ezzel a magatartásával saját veszébe rohan. 1100 éve óhajtott európaiak lenni, s most, amikor látszólag megvalósíthatnánk, azt látjuk, hogy sóvárgott földrészünk kvázi „kiszervezik” alólunk. Figyelmeztető magatartásunk pedig nem lehet csupán öncélú, ugyanis Európa veszte a mi veszünket is jelentené. Csak azzal együtt élhetjük túl a következő évszázadot,

melyben hatalmas kultúrák közti kataklizmák fogják megrengetni a világot, kiegészítve a klímaváltozás okozta kényszerjelenségekkel.

De Európa választott (?) urai nem akarnak látni. Láthatatlan szálak mozgatják cselekedeteiket. Természetes szövetségeseink, az USA próbál maga alá gyűrni, és ennek során kontinensen belüli másik természetes szövetségeseinkkel, Oroszországgal szembe fordítani.

Erősek ők – kik egyelőre még a világ urai – és még erősebbek a háttérből őket mozgató láthatatlanok, de mintha ezek sem gondolnának arra, hogy a civilizációk várható összeütközése során éppen ez az Európa és ez az Oroszország lehetne képes Amerikával együtt ellenállni a megsemmisítőnek látszó nyomásnak. Vagy gondolnak erre is, és vannak ezt kezelni képes tervek? Nagyon félek, hogy ha vannak ilyenek, akkor azok már az emberi civilizációt sodorhatják végveszélybe. A hatalom, s a hozzá szükséges pénz iránti vágy, akár ilyen erős is lehet.

Jelezzük ezt pedig három P-vel, s nevezzük a Profitéhség Pusztító Pökhendiségének? Mert a globalizált világ, a világfalu összefüggéseinek arra kellene kényszeríteniük a föld lakóit, hogy egészen új perspektívában gondolkozzunk. Uralkodó háttérhatalmak és elnyomottak, nyertesek és vesztesek, s közöttük mi – a három trianoni T áldozatai – egyaránt.

2014. október 7.

Egy s más a képviseleti demokrácia világában tébláboló önmagunkról

Életem nagyobb részét igen nagy kényelemben éltem le. Na, nem a test vagy a lélek kényelmére, komfortérzetére gondoltam. Egyszerűen nem volt szükségem arra, hogy véleményemet, érdekeimet, jövőbeli elképzeléseimet képviselő személyeket találjak. Kortársaim millióival egyetemben így nevelkedtem.

A feladat csupán egy volt. Meg kellett jelennem a szavazáson, hogy a proletárdiktatúra szabályai szerint eleget tegyek állampolgári kötelezettségeimnek, s behúzzam a szavazólapon a kívánt jelet ama „diktato-demokrácia diktálta demokratikus képviselő”, illetve csalhatatlan és egyetlen pártjának neve mellé.

Aztán kockafordultával eljött a várva várt szabad világ, és reánk terítette bűvös köpenyegét. Hogy valami bűzlik a köpeny alatt, az elég hamar kiderült. Sokan és sokat elmélkedtek már erről, pro és kontra, s még többet volt alkalmunk saját bőrünkön megtapasztalni. Ennek ellenére az új helyzethez viszonyulásában a társadalom – jelentős mértékben – megoszlik.

Ma is vannak, akik eleve kiszolgálásra neveltetvén, a világban elhatalmasodott új helyzet dicséretétől hangosak, és abban remélik szűk személyes érdekeik megvalósulását, hogy jó szolgálói lesznek annak. Teszik ezt akkor is, ha véleményüket és jövőbeli elképzeléseiket ehhez kell szabniuk. Minthogy ők csak szóban közösségi emberek, a legnagyobb közösség, a nemzet (szerintük inkább csak lakosság) érdekeit, boldogulá-

sát csupán muníciónak használják a hatalomszerzés és megtartás verbális látvány-harcaiban. Így könnyedén alakítják gondolkodásukat és jövőképüket a gazda köpenyege alatt felfedezett egyenruhához.

Vannak mások, akik annyira belefásultak a múltba, vagy olyannyira reményvesztettek, hogy továbbra is feleslegesnek tartanak minden kísérletet saját sorsuk befolyásolására. Ők a nemszavazók, és táboruk kibővül a zsigerileg közönyösök, a lesüllyedtek, az alkalmatlanok tíz, netán százazeivel.

Szerencsére létezik egy ma már sokkal számosabbnak látszó másik oldal is. A tenni akarók táborá, melyet meg kell különböztetni a minden áron háborút viselni akaróktól, az erőszakosság és a kockáztatás felelőtlensége által jellemezhetőktől. Ez utóbbi csoport ennél sokkal színesebb, a jó szándékúaktól el a szélsőségesekig vagy éppenséggel a provokátorokig, de most nem erről elmélkednék.

Az igazi tenni akarók megfontoltak, erőteljes normák korlátozzák tevékenységüket és felelősséget éreznek ama legnagyobb közösség, a nemzet irányába. Ezek a tulajdonságok, pontosabban követelmények pedig külön terhet rónak rájuk a küzdelemben, melyet a képviseleti demokrácia világában élve kénytelenek maguk is megharcolni, az építő és megtartó cselekvéshez szükséges hatalomszerzés és megtartás elkerülhetetlensége miatt.

A tudatos választópolgár természetesen elmegy az urnák elé. Mára – Istennek hála – nagyobb része azért, hogy szavazatával a nemzetért tenni akarók csoportjának képviselőit támogassa. A másik oldalra tudatosan szavazó pedig szintén megjelenik, de nem sejt, hogy a megtévesztettség és a megtévedettség állapotában van. Nem sejt, sőt meggyőződése, hogy a túloldalon ellenségei vannak.

Hogy akkor, amikor ilyen módon osztom fel társadalmunkat, nem én vagyok a megtévesztett, vagy megtévedő, onnan tudom, hogy iránytűt használok. Az egyetlen: a nemzet megmaradását leginkább szolgáló valóságos tettek, az ezt leginkább szolgáló szellem ezernyi megnyilvánulásának biztos jeleit, bizonyítékait.

Most akár külön fejtegetésbe is kezdhetnénk, hogy miért szükséges a nemzet megmaradása, de erre nem kerítünk sort egy ezt tagadó erő által uralt olyan világban, ahol a rovarok sokszínűségének védelme fontosabb, mint a legtökéletesebb teremtmény, az ember sokszínűségének megőrzése.

Azt is fontos megjegyezni, hogy a nemzet alatt mindenkit értek. A fent felsorolt valamennyi csoportot együtt. Azokat, akik ezt tudják, akik ezt nem tudják, akik ebben már nem hisznek, sőt azokat is, akik ezt tagadják.

Folytassuk inkább azzal, ami ebben a háromválasztásos évben a szokottnál is erőteljesebben domborodott ki, azaz, hogy mennyire nehéz választani akkor, amikor a választék olyan - amilyen!

Már a legfelső szinten is volt alkalmunk arra, hogy kiváló képességű és hiteles emberek, valamint hasonló képességű hiteltelenek között mennyi oda nem való fordulhat elő a válogatás hibái, netán nehézségei miatt. Mintha a minőség ódzkodna a politikai szerepvállalástól. Ez is örökség. Mert azt várhatnánk, hogy ama megfontoltan tenni akaró csoportnak az egyébként egyre inkább tapasztalt biztató jeleknél is nagyobb mértékben kellene vonzania a minőséget.

A másik oldal szelektálása más jellegű. Ott sem árt a képesség, de a gátlástalanságnak sokkal nagyobb fontossága van.

Ezt harcmódoruk egyszerre jelzi és kívánja. Ezért akár a képességek rovására is előtérbe kerülhet a gátlástalanság adottsága. Ez alapvető fontosságú a legfontosabb eszköz: a hazugság használatához.

Az alacsonyabb szinteken egészen más a helyzet. Ezt az önkormányzati választásokon tapasztalhatjuk meg. Minél alább szállunk a legkisebb települések irányába, annál inkább érezhető. Tisztelet a szerencsés kivételeknek, mert ilyen is van szép számmal.

Ezen a téren is felbukkan egyféle kontrasztelekció. Nagy teret kapnak a megélhetési önjelöltek, a személyiségtorzulások okozta önismeret-hiányosok, a legkülönfélébb szempontból gyenge képességűek, a saját sérelmeket hatalmi helyzetből orvosolni akarók, stb. Ezek a „nyomulóképesek” szerencsétlen esetben többségbe kerülhetnek a megfelelő képességekkel és igaz szándékokkal sorompóba állókkal szemben. Aztán az új szabályok értelmében öt éven át rátelepednek közösségükre.

Érzésem szerint rövid távon ez orvosolhatatlan hiba. Csak akkor várhatunk mást, ha idővel éppen a nemzetet szolgálók szelíden, de határozottan és megfontoltan gyakorolt hatalmának köszönhetően átalakul a társadalom. A sokaság szellemi és lelki síkon egészében felemelkedik, ha erőre kap a nemzet-tudat, és kinyílnak a szemek. Ha a választó is képes felülemelkedni saját esetleges sérelmein, vagy igazolhatatlan igényein. Egy ilyen közegben már inkább aktivizálódik a minőséget képviselő, és nyílik a látószög is kiválasztásában. Mert ma nagyon sokan szavaznak egyéni sérelmek vagy remélt egyéni érdekek alapján.

Ha így történik, akkor a képviseleti demokráciában is képesek lehetünk csodadolgokat tenni. A legnagyobb csoda pedig ama külső nyomás leküzdése lehetne, amelyet – saját hibáink mellett – az őt belülről támogató hadoszloppal együtt, a legnagyobb veszedelemnek tartok.

2014. október 2.

A nagy egyesülés ünnepének ürügyén

A román történetírás megújítását szorgalmazó Lucian Boia ismét megszólalt magyar fordításban is, és a románság egyik fájó kérdését, európai másságuk gondját feszegeti meglehetősen őszinte szavakkal a Miért más Románia című tanulmányában.

December elseje – a nagy román ünnep és a magyarokat figyelmeztető emlékeztető gyásznapi – közelségében érdemes erről is elgondolkodni és leírni néhány gondolatot, hiszen a naplójegyzet olvasói között nem csak a romániai valóságot megélt-megélő és azt ismerő személyek lehetnek. Azoktól tehát, akik mindezt jól tudják, most elnézést kérek, de megpróbálom az egyik vékony szálon továbbgondolni ama különbözőségük okait és következményeit.

A románság körében már az alsóbb középosztály soraiban is gyakran merül fel a románok vagy Románia másságának kérdése. Túl a megkésett történelmi fejlődés tényén, minden bizonnyal ez is inkább következménye Trianonnak, mint az önismeretre való spontán törekvésnek. Döntő fontosságú oka a trianoni (túl)győztes pszichózisa. A kialakult nagy és gazdag ország tudata, és mellette a váratlan nyereség integrálásának képtelensége, annak mindenki számára észlelhető jegyeivel, így vagy úgy, már ezen a szinten jelzésértékűek egy átlagos román számára. De fokozta ezt az érzést az Unióba történt

belépés eufóriáját és az európaiság büszke tudatát mérgező – azóta még erőteljesebben megélt – sikertelenségek sora is. Így aztán lépten-nyomon beleütközünk egy kisebbrendűségi érzés változatos megnyilvánulásaiba. Ezt színezi tovább aztán a román „irredenta” idejéből maradt, a dákó-román mítoszteremtés korában mesterséges talajra lelt, és Ceausescu által tudatosan felfokozott művi felsőbbrendűségi érzés, mely tudat alatt éppen a kisebbségi érzés ellensúlyozását szolgálva, tulajdonképpen legtöbbször ugyancsak annak egyik megnyilvánulása.

A mindennapi élet pedig ráerősített erre, s még ma is ráerősít azáltal, hogy a nemzetinek (egységesnek és oszthatatlannak) kikiáltott államban, egy közel évszázados erőltetett homogenizálás ellenére, nagyszámú idegen – ráadásul őslakos – elem él, s ezek teljesítménye észrevehetően meghaladja a büszkén pironkodó házigazdákét. A máig balkáni elmaradottságban tengődő romániai roma elem jelenléte, üdítő kivételként, szinte gyógyírnak számít, egyedüli olyanak, amelyekre lefelé pillanthatnak. Mellesleg megjegyzendő, hogy nagy gondot okozott a cigányság liberális korszakunkban megjelenő névváltoztatása. A roma és a román megnevezés hasonlatossága oda vezetett, hogy máig is érvényben van egy időnként használt megkülönböztető jel. A romákat két r-el romának írják olykor. A megnevezésbeli hasonlatosság számukra kínos voltát fokozza a határok megnyílását követő – több százszoros nagyságrendű – roma kivándorlás és annak európai következményei. Őket és tetteiket a liberalizmus és a „politikailag korrekt” szabályai szerint többnyire állampolgárságuk szerint sorolják be a különféle – és egyáltalán nem hízelgő – nyugati statisztikákba.

Ugyanakkor tudni illik, hogy mindezekkel kapcsolatban él és működik az értelmiség köreiből az a bizonyos Caragiale-i örökség emelkedett és szellemes öniróniája is.

Románia másságának kérdését azonban tovább színezi mesterséges létrejöttének egy másik eleme. Ez olyan elem, amelyik nemcsak Romániát, de magát a románságot is érinti: az erdélyi románság máig pislákoló „európaibb” emlékeiből fakadó mássága az ó-romániai, főleg a bukaresti úgynevezett „Mitikákkal” szemben. Ennek időnként írásbeli megnyilvánulásai is vannak, mint annak idején Sabin Gherman „Elegem van Romániából” című írása. Az egységes Romániát veszélyeztető eme megnyilvánulások emlékeztethetnek arra, hogy egykoron a Nagy Egyesülésnek voltak román ellenzői is. Olyanok, akik éppen az ó-romániai bizantin szelemmel nem akartak egyesülni, és inkább választották volna a Monarchia keretein belüli valamilyen autonómia lehetőségét. Ez azonban nem egyezett a nagyhatalmi érdekekkel. A Monarchiát, s különösen Magyarországot, hagyományos társadalmaikkal együtt, szét kellett zúzni. (Már akkor is! Vajon miért pont minket...?) Ezért nem engedélyeztek semmiféle népszavazást, és az egyik (!), esetünkben csak a román (azóta is ünnepezt) népgyűlést tekintették kvázi népszavazásnak. Amúgy pedig Brateanu és Benes (ő Csehszlovák vonatkozásban) egyaránt megmondták, hogy szó sem lehet népszavazásról. Sőt, Benes akkor, s utóbb Loyd Georg is kijelentette, miszerint ebben az esetben nem lehetett volna Csehszlovákiát létrehozni. Megállapíthatjuk, hogy ez esetben Románia sem lehetett volna olyan, mint amilyen lett.

Egyes román történészek mostanában ébrednek – Boia mellett még említésre méltó Sorin Mitu is –, s természetesen

gerjed az ellenreakciók sokasága. Az úgynevezett tudományos körökben éppen úgy, mint az internet világának dzsungelében.

A tisztázó kísérletek próbálnak tárgyilagosnak mutatkozni, s jó románok lévén (ami becslendő) egyben a nemzeti önértéket sem szeretnék bántani. Borotvaélen billegve próbálják tudományos hitelességüket bizonyítani.

A politika azonban erős. Újabbban Románia minden települését kötelező módon teleszórják December 1 utcákkal. Lelkük rajta.

Nekik ünnep, nekünk figyelmeztető felkiáltójel. Mert még ma is van mitől tartanunk. Valamiért most is mi vagyunk a globalizálódó és liberál-hanyatló világ fekete bárányai.

Legalább beszélhetnénk sejtéseinkről! De az ma még politikailag inkorrekt.

2014. október 21.

*E havi lapszámunkat a Marosvásárhelyi Kultúrpalota üveglakainak fotóival illusztráltuk.
(Fotó: Puskás György)*

Tárgyalások az autonómiáról – Amerika ismét közvetít

Az amerikai Project of Ethnic Relations (PER) közvetítésével ismét román–magyar egyeztetések zajlanak az erdélyi, a székelyföldi magyarság gondjainak rendezésére

Az amerikai szervezetet képviselő Allen Kassof – aki 1993-ban kulcsszerepet játszott a sokat vitatott neptuni egyezség létrejöttében – ismét vállalta a közvetítői szerepet, és Brassó-Pojánán lezajlott a tárgyalások negyedik fordulója. Háromszéki magyar értelmiségiekkel találkozott, mint kiderült, elsősorban arról próbált tájékozódni, milyen a közhangulat, mennyire általános az autonómiaigény a székelyföldi magyarság körében, több-e ez, mint a politikusok szavazat-szerző vesszőparipája.

Allen Kassof felidézte: 1968-ban jött először Romániába, az Egyesült Államok és a kommunista országok közötti kapcsolat igyekezett építeni, rendkívül bonyolult volt, de próbálták a kommunikációt a legnehezebb időkben is fenntartani. A viszony nagyon megromlott a 80-as években, és ’89 után ezt próbálták újraéleszteni.

A jugoszláviai háború kitörését követően hozták létre a PER-t, tulajdonképpen az volt a céljuk, hogy az újonnan megalakult román politikai osztálynak nyújtsanak tájékoztatást, milyen megoldások léteznek máshol az etnikai problémák rendezésére. 1991-ben szembesültek azzal, hogy tulajdonképpen semmilyen kommunikáció nem létezik a román pártok és a magyarságot képviselő RMDSZ között, és az egy asztalhoz ülés szándékát is elutasították a felek. Fél év tárgyalásra, közvetítésre volt szükség, amíg sikerült összehozni a párbeszédet – idézte fel Kassof...

A székelyek tavaly őszi nagy menetelése után merült fel ismét annak szükségessége, hogy tárgyalóasztalhoz üljenek a román pártok képviselői az RMDSZ-szel, a már nyugdíjas Allen Kassofot Viorel Hrebenciuc befolyásos szociáldemokrata politikus kérte fel a közvetítésre, mint Kassof fogalmazott, „egyes RMDSZ-es vezetők beleegyezésével”. Januárban és márciusban Bukarestben találkoztak, júniusban és legutóbb szeptember 27-én Pojánán folytatták a megbeszélést.

A tárgyalásokról Kassof keveset mondott, mint fogalmazott, román részről nagyon nagy az ellenállás az autonómiával kapcsolatban, nem hajlandóak elfogadni azt, de érzik, hogy a magyar közösségnek más igényei is vannak, mint amit jelenleg biztosítanak számukra. Az összes román politikai párt képviselteti magát, és a vélemények is végletesek.

Allen Kassofnak meggyőződése, hogy a következő hónapokban valamilyen előrelépés történik, legközelebb februárban találkoznak a felek, és akkor már konkrét javaslatokkal ülnek tárgyalóasztalhoz. (Háromszék)

Magyarország nélkül nem

Elképzelhetetlennek tartja a Székely Nemzeti Tanács (SZNT), hogy egy esetleges román–magyar tárgyaláson, amely a magyar autonómiairokvésekről szólna – és amely szerves részét képezné a Project on Ethnic Relations (PER) által kez-

deményezett, sajtónyilvánosságot is kapott párbeszédnek –, Magyarország képviselőinek ne legyen helyük

A szervezet szerint a háromoldalú egyeztetés vezethet valós eredményre, hiszen a Magyarország és Románia között megkötött államközi szerződésben foglaltak maradéktalanul érvényesülése meghatározó ebben a kérdésben is.

Az SZNT közleményben hívta fel a figyelmet a magyar fél jelenlétének fontosságára ebben az esetleges párbeszédben. A román–magyar autonómia-tárgyalások lehetséges megkezdése a hét eleje óta vált a közérdeklődés tárgyává, miután kiderült, román politikusok megkeresték az amerikai Project on Ethnic Relations (PER) szervezetet, hogy közvetítsen a román és a magyar közösség képviselői között. Az SZNT a 2013 októberében tartott székelyek nagy menetelése következményének tekinti a párbeszédre való hajlandóság megmutatkozását. Az Izsák Balázs elnök által jegyzett dokumentum szerint a tárgyaláson egyfelől minden olyan magyar szervezetnek képviseltetnie kell magát, amely a székelyek nagy menetelésén részt vett, másfelől pedig a magyar kormány képviselőinek is helyet kell biztosítani. Utóbbit azzal magyarázzák, hogy az 1996. szeptember 16-án megkötött magyar–román alapszerződés az államközi együttműködés tárgyává emelte a magyarországi román és romániai magyar kisebbség helyzetével való törődést. „Kijelentjük: a székelység érdekelt abban, hogy a Magyarország és Románia között megkötött államközi szerződésben foglaltak maradéktalanul érvényesüljenek, és elképzelhetetlennek tartjuk, hogy a romániai magyar közösség helyzetéről úgy folyjanak egyeztetések, hogy azokról az egyik érintett és érdekelt fél, Magyarország hiányzik” – olvasható állásfoglalásukban. Az SZNT által megfogalmazott álláspont egyébként összecseng az Erdélyi Magyar Néppárt vezetői által egy nappal korábban megfogalmazottal, amely szerint az anyaországiak jelenléte elengedhetetlen a tárgyalásokon.

A tanács úgy ítéli meg, hogy ha az erdélyi magyarság, illetve a székelység, a román kormány és a magyar kormány képviselői háromoldalú tárgyaláson tudnának megállapodni az autonóm Székelyföld jogállásáról és a háromszintű autonómia-koncepció gyakorlatba ültetéséről, akkor Románia és vele együtt Magyarország hosszú távon az európai béke és stabilitás legmegbízhatóbb térsége lehetne. (Háromszék)

A támban Tőkés László is nyilatkozatot adott közre. Ezt közöljük az alábbiakban, az első, bevezető rész elhagyásával.

Nyilatkozat a román–magyar párbeszéd tárgyában

(...) A kép és a kiindulópont kísértetiesen hasonlít a két évtizeddel ezelőttihez. Miközben csupa pozitív dologról – párbeszédéről, egyeztetésről, megállapodásról, újrakezdésről – szól a fáma, éppenséggel arról vagyunk hajlamosak elfelejteni, hogy a neptuni egyezkedés nem egyenlő felek közötti „párbeszéd” és „megegyezés” volt, hanem egy olyan titkos

paktum, melyet az elnyomó román hatalom által önkényesen kiválasztott politikusok – név szerint Frunda György, Borbély László és Tokay György – a saját szakállukra, illetve az erdélyi magyarság rovására, bárminemű közösségi felhatalmazás nélkül, sőt az RMDSZ illetékes fórumainak és vezetőinek a tudtán kívül kötöttek román „elvtársaikkal”. A PER elnevezésű konspiratív amerikai szervezet ebben vállalt cinkos közvetítő szerepet, hogy obskurus kollaborációjuk eredményeképpen az erdélyi magyarság autonómiapolitikája hosszú időre vakvágányra fusson, eladdig egységesnek mondható magyar érdekképviselőnk végletesen megoszoljon, megalkuvó politikai elitje kormányzati pozícióba jusson, a kommunista restauráció útján járó Románia pedig nemzetközi elismerésben részesüljön, és az Európa Tanácsba felvett nyerjen.

Az RMDSZ Szövetségi Képviselők Tanácsa mindezek ismeretében méltán részesítette testületi megrovásban a közösségi érdekeinket eláruló, különutas politikai közszereplőket. Az SZKT ezen határozata mindmáig érvényben van.

Az illegitim neptuni paktum kártevését helyrehozni hivatott atlantai tárgyalások – sajnos – nem érték el céljukat: a román hatalmi akaratnak megfelelően és hathatós amerikai segédlettel az eredeti pályájáról kisiklatott RMDSZ immár feltartóztathatatlanul tovább haladt a neptuni önfeladás útján. Végso soron ennek az eredménye az RMDSZ végérvényes besorolása a korrupt román posztkommunista versenypárti politikába, a „modellértékű román kisebbségpolitika” téveszméjének a legitimálása, valamint a magyar önrendelkezés, illetve Székelyföld területi autonómiájának az elárulása. Egészében véve a Neptun-paktumnak tulajdonítható az alapvető erdélyi magyar érdekek feladása, a megsemmisítésünkre irányuló hungarofób román nemzetstraté-

gia akadálytalan folytatódása, valamint a romániai kisebbségpolitikai rendszerváltozás elmaradása.

Ha Európa nem – akkor rajtunk már „csak” Isten segíthet. De csak akkor, hogyha mi sem hagyjuk el magunkat. A PER újabb közbeavatkozása láttán igen valószínű, hogy a kétes hátterű román kezdeményezésre beinduló újabb „párbeszéd” háttérben idegen érdekek húzódnak meg. A joggal feltételezhető bukaresti érdekek kiszolgálására újból csak a komprádor hajlamú magyar opportunistákat kívánják felhasználni, a végsőkéig elégedetlen magyar közösség pacifikálása és domesztikálása végett. A közelgő államelnök-választás alkalmával ez a párbeszéd, autonómiázó kampányolás egyben az RMDSZ önmentésére és öngazolására is igen alkalmas.

Az előzmények ismeretében sem a román uralkodó osztály, sem a közvetítésre vállalkozó PER, sem a megalkuvó RMDSZ nem érdemli meg bizalmunkat. Éppen ezért cinrosságon alapuló párbeszéd-forgatókönyvük sem érdemel hitelt.

Egy eredményt ígérő, hiteles párbeszéd alapvető követelménye mindenekelőtt az, hogy az erdélyi magyar közszereplők előbb egymással jussanak egyetértésre, és közös nemzeti érdekeink képviselőiben maguk kezdeményezzenek párbeszédet a román féllel, ennek előmozdítása céljából pedig – amennyiben szükséges – maguk válasszák meg közvetítőiket.

Ezen célkitűzés elérése érdekében ismételten indítványozom az Erdélyi Magyar Egyeztető Fórum összehívását, mely az egységes magyar érdekképviselő testületként hiteles és hatékony módon folytathatna párbeszédet és kereshetné a megbékélés és a megegyezés útját a többségi románsággal, egy majdan létrejövő román–magyar kerekasztal keretében.

2014. október 15.

Ágoston András

Nemzetállam, rémálom?

Markó Béla, mintegy jelezve az őszre várható EU-s kifogások irányát, a Népszabadságban közölt írásában lenyúlt a gyökerekig.

– Nem lehet olyan állammodellt követnie Magyarországnak, amit mi Románia vagy Szlovákia esetében az ott élő magyar közösségek szempontjából rendkívül veszélyesnek tartunk – írja a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) volt elnöke. S ami még fontosabb, így folytatja: „engem nem csak azért ejt gondolkodóba a magyar miniszterelnök tusnádfürdői – újabb keletű, ránk eddig nem jellemző nominalista megközelítésben: tusványosi, tehát egy nem létező településen elhangzott – beszéde, mert bárki bármit is mondjon, szembehelyezi egymással az egyéni és a közösségi jogokat, illetve a nyugati típusú, általa liberálisnak nevezett államot a nemzeti érdekekkel”.

Higgye el az olvasó, hogy Markó Béla még nem találkozott a román politikai elit egészének ellenkezésével, ha vélt, vagy valós román érdekekről van szó? Nincs olyan általa, mármint Markó Béla által liberálisnak deklarált állam, amely, ha állami szintű nemzeti érdekeiről van szó, nem nemzetállamként reagál? Hiszen a liberális szentnek is

bizonyítottan maga felé hajlik a keze. De ehhez a doktriner megközelítéshez az exelnöknek joga van. Más a helyzet a sugalmazott, bizonyára szellemesnek vélt állítással, hogy a nemzetállam rémálom. Mert azt ők a magyar közösségek szempontjából „rendkívül veszélyesnek” tartják. Csak azért, mert a bizalmi minimumon alapuló kisebbség-többség együttműködés jól kitapintható, bejáratódott politikai alakzat? S mert a nemzetben való gondolkodás csak néhány évvel ezelőtt kapott politikai keretet Erdélyben? Kettőt is, ami nem könnyíti meg a nemzeti erők helyzetét.

Nem baj, a nemzetiek (reméljük) előbb-utóbb rendezik soraikat. De mi legyen a nemzetállammal? Amelyet általában nem lehet összeegyeztetni a kisebbségi autonómia iránti igényel. Elvben. A gyakorlatban más a helyzet. Hagyjuk most a nyugati autonómiákat. Itt van rögtön Horvátország, vagy összetettebb helyzetben Koszovó.

Lehet lamentálni Magyarország és miniszterelnökének politikája ellen. Kettőt nem lehet. Tagadni, hogy az unortodox gazdaságpolitika eredményes. A másik, hogy azok, akik Magyarország felemelkedésének terhét viszik a vállukon, viselik a felelősséget is. Őket csak a választók mozdíthatják el, s róluk csak a történelem mondhat ítéletet.

A kisebbségi vezetőknek egyetlen értelmes feladata van. Arra kell törekedniük, hogy az elméleti és politikai vitáktól függetlenül előmozdítsák az autonómia ügyét. Nincs az a pótcelekvés, amivel ezt a feladatot bárki is kiválthatná

Az Erdélyi Körök Országos Szövetségének (EKOSZ) állásfoglalása a Székely Mikó-kollégium ügyében

Székely Mikó Kollégiummal kapcsolatos, az erdélyi református egyházat, a teljes erdélyi magyarságot, ezzel a világ magyarságát is pofonverő, vérlázító és törvénytíró bírósági döntés után minden jóérzésű emberben megrendül a hit és a bizalom a román igazságszolgáltatás, a teljes romániai politikai gyakorlatot illetően. Egy másfajta, az eddigi elnemzetlenítő irányvonallal szakító többség iránti reményeink semmibe fozlani látszanak. A minden jogi megfontolást és józan ész megcsúfoló döntés egyértelműen utal a román igazságszolgáltatás politikai elkötelezettségére, ezért hazugnak és kétszínűnek látjuk, hogy a politikum a bírósági döntés mögé igyekszik bújni, annak "függetlenségére" hivatkozva.

Úgy érezzük, a legsötétebb múlt, Ceausescu szelleme tért vissza. Üzenete egyértelmű: itt nincsen számunkra hely! Ez az ország, ennek vezetése, politikája a maga dölyfös magabiztosságában újra és újra egyértelművé teszi, hogy az egységes nemzetállam alapelve és ebből következő gyakorlata kizár minden lehetséges együttélést, megkérdőjelezi nemzetiségeinek, kiemelten a magyarságnak a létét, múltját meghamisítja, jelenét ellehetetleníti, jövőjét kilátástalanná teszi. Ezért - továbbgondolva a református egy-

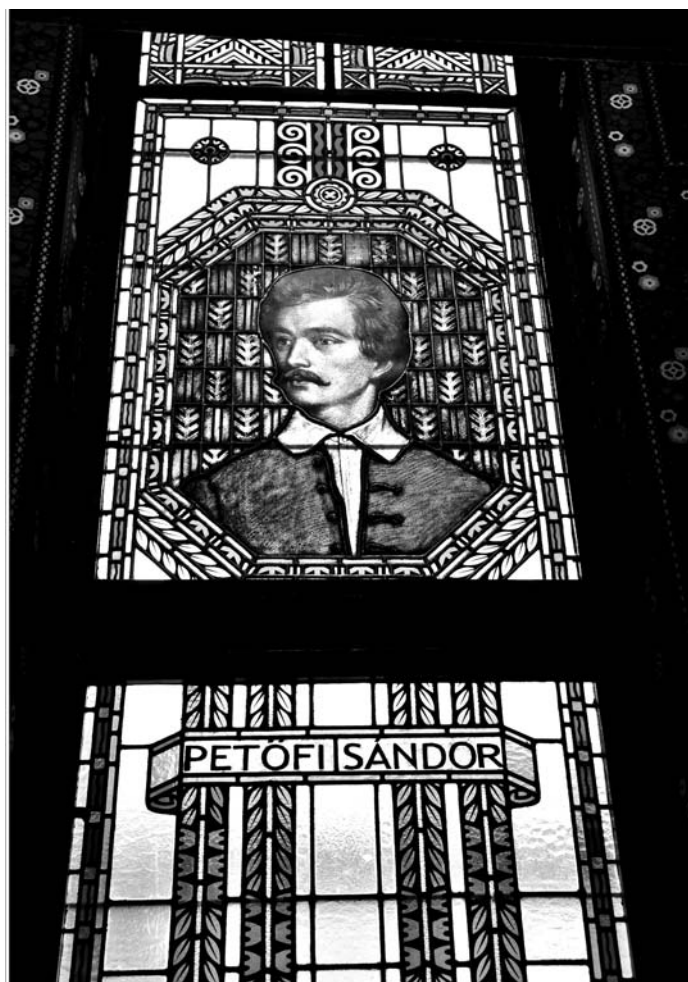
házi vezetők nyilatkozatait - szükségesnek véljük a teljes erdélyi magyarság jövőbeni hozzáállásának újragondolását ehhez a mostohának bizonyuló országhoz. Amely szülőföldünk, de mindent elkövet, hogy bebizonyítása: nem hazánk.

Az Erdélyi Körök Országos Szövetsége, az általa képviselt, Ceausescu magyar- és emberellenes terrorja elől Erdélyből Magyarországra menekült erdélyi magyarok nevében elítéli a sorozatos magyarellenés lépéseket. Egyben felhívjuk a világ közvéleményét, minden jó szándékú embert, beleértve a románokat is, hogy ítéljék el a Ploiesti-i táblabíróság döntését, amely egyértelmű jogtírárs. A román kormányt pedig felhívjuk, hogy gondolja végig a magyarsággal szembeni politikai gyakorlatát, és döntse el: lojális állampolgárokat szeretne látni bennünk, vagy tovább gerjeszti az ellenségeskedést. Utóbbi esetben viszont tudnia kell: a pusztulásra ítélték védelmi reakcióit segíti ezzel elő.

Budapest, 2014. november 28.

Dr. Szekeres Sándor
az EKOSZ elnöke

Dr. Kövesdy Pál
az EKOSZ t.b. elnöke

Petőfi Sándor

Csíki András

Transzilván traktus

Johannis si Ponta

senki ismerős
semmi ismeretlen
alvadó vérünk
elkorhadt kereszten

sorsunkon vastag
évszázados tályog
ki árul(t) el kít
s kinek adjunk számot

kiért oltuk el
szemünk szép világát
kire bízunk a
templomkapuk kulcsát

kiel üljük a
tort a lakodalmat
kihez tartozunk
s ki az ki tartóztat

semmi ismerős
senki ismeretlen
megalvadt vérünk
korhadó kereszten

sorsunkon vastag
évszázados tályog

latorjainkat
gyámolítottátok

tanácsok bölcsék
egyezkedők bírák
rontást pusztulást
segítetek mind ránk

s ki emel fejet
kié hullik porba
térképek ingek
mind mind kibomolva

nagyapák sírján
körbevágott árnyék
kupeczek kápók
ember verte tájék
s tíz-húsz év harminc
döglött krónikások
vésték véssétek
be csoda halálok

vannak voltak és
lesznek rajtunk *lelkem*
senki ismerős ?
semmi ismeretlen

Helyesbítés Lapunk előző számának 27. oldalán a Lármafák égne c. vers szerzőjeként tévesen Csíki Sándor szerepelt. A szerző valójában Csíki András. Tőle és az olvasóktól elnézést kérünk.

Csapó Endre

A nemzetek Európája orbáni szemléletben

Európa nemcsak földrajzi táj. Európa az emberi nem fontos és meghatározó civilizációs műhelye. Az első fegyveres támadás éppen száz évvel ezelőtt indult az európai civilizáció ellen, további fegyveres háborúval az évszázad közepére a földrész külső erők általi felosztással gyarmati igazgatás alá került. Az egyébként is szükséges európai egyesülést Európán kívüli hatalmak irányítják, megakadályozva az egységesülés természetes folyamatait. Európa nemzeteinek össze kell fogni, csakis a nemzetek Európája lehet az Európai Unió! Ezt üzenik a nemzet fennmaradása és érvényesülése iránt elkötelezett emigránsok!

A fentiek Orbán Viktor gondolatai Helmut Kohl *Aggodalom Európáért – felhívás* című könyvéről. A téma a nemzet léte a most kialakuló keretben. Az ezer évvel ezelőtt létrejött Európa lezárta a népvándorlások korának európai történetét, amire azért volt szükség, mert a földrész megtelt olyan lakossággal, amely a gazdálkodását a földvagyon tulajdonlásában találta meg. A földbirtok népességet eltartó rendjében kialakult a királyság intézménye. A római keresztény egyház kontinentális méretekre szabott nemzetközisége adott egységes szellemiséget, szerzetesrendjei adtak iskolázottságot az országépítő birtokosságnak, a latin műveltséggel kaptak egységes jogrendet a királyságok.

Ez a rend omlott össze ezeréves fennállása után, egyrészt indokolt gazdasági, társadalmi és világnézeti követelményeknek engedve, másrészt extrém politikai ideológiákat felhasználó nagyhatalmi erőszak által. Két világháború mérhetetlen pusztítása és szenvedése után politikai-ideológiai alapú államhatalmi rendszerekkel ellenőrizték az ideológiai átnevelés folyamatát. Nyugatról a liberalizmust, keletről a kommunizmust kapta Európa népe kötelező és egyedül érvényes gazdasági-politikai rendként. 45 évig tartott a társas vállalkozás, ma a keleti rész liberalista átnevelése folyik.

A háborúkkal szétbarmolt Európa szabadabb válása csak egy kontinentális szövetség létrehozásával képzelhető el. A probléma csak az, hogy az Európai Unió jelenlegi szervezeti alapját politikai elvekre építették olyanok, akik a mintát a félszáz államra tagolt Amerikai Egyesült Államoktól veszik. Ezzel mellőzik az élet tényeit és a történelmi folyamatot: Európában az államhatárok nem közigazgatási igények alapján jöttek létre, mint Amerikában, hanem a táj adottságain felnövekedett népek évszázados együttélésben kialakított népi, nyelvi kultúrája által létrejött határok között, vagyis a történelem szerves alakulása folytán. A természetes gondolkodás szerint ezen az úton haladva jöhet létre a földrész országait összefogó érdekszövetség.

A kérdés azért vált időszerűvé, mert egyre-másra nyilvánvalóvá válik a megvalósítás menetében az a szándék, hogy

Európa államai fölött egy központi irányítású superkormány jöjjön létre. Ilyen szándék nem európai igény, forrása az Európára nehezedő amerikai gazdasági és politikai nyomás. Teljesen idegen minden európai felfogástól.

Scruton angol filozófus álláspontja egyértelmű: „Szerintem csak úgy menthetjük meg Európát, ha elővesszük azt a tervet, amit Charles de Gaulle kívánt a központba helyezni, és melyet Jean Monnet hatásosan megtorpedózott: a Nemzetek Európájának projektjét.” Továbbá: „A nemzetállam nem a probléma, hanem a megoldás: ez zárja magába az egyedüli motivációt, melyhez a politikusok folyamodhatnak, amikor az európai projekt hatása végre az egész kontinensen érezhetővé válik.”

Szakolczai György, a Budapesti Műszaki Egyetem közgazdászprofesszora, egyszerűen képtelenségnek tartja a központi állam létrejöttét:

„Mi több, amint ezt a Nobel-díjas North kimutatja, éppen a sokszínűség Európa és az európaiság lényege, és Európát éppen ez a sokszínűség tette naggyá. Ezért Európát és az európaiságot akarná felszámolni az, aki fel akarná számolni ezt a sokszínűséget – ami egyébként nem is lehetséges. Ha viszont a sokszínűség fennmarad, ami ismereteim és reményeim szerint elkerülhetetlen, és meggyőződésem szerint kívánatos, akkor csak a Nemzetek Európája lehetséges, az Európai Birodalom pedig soha meg nem valósítható fantáziaszülemény. A politikai és történelmi megfontolások ezek szerint egyértelműen a Nemzetek Európája, és nem az Európai Birodalom mellett szólnak.”

Kifejti **Szakolczai**, hogy az a hit, hogy a hatalmas, egységes piacon a gazdasági erők szabad játéka optimális helyzetet hoz létre, amely ennek megfelelően az elérhető legnagyobb ütemű növekedéshez, tehát Európa – az Európai Birodalom – Amerikához való felzárkózásához vezet, nemcsak megalapozatlan, és nem csupán a főirány híveinek semmivel sem bizonyított elképzelése vagy akár tévhite, hanem ellentétben áll a modern közgazdaságtan legnagyobb alakjainak tanításaival. Ez a hit tehát nemcsak megalapozatlan, hanem téves is.

Orbán Viktor először 2002-ben, a *Vasárnapi Újság* című rádióműsorban említette meg a nemzetek Európája koncepciót, amikor a következőket mondta: „Mi egy, a magyar nemzetet erősítő, egységes Európában szeretnénk részt venni. Ez a gondolkodási irány a nemzeti elkötelezettségüké. Magyarországon a baloldal internacionalista, az MSZP-SZDSZ-kormány internacionalista, a polgári ellenzék pedig egy nemzetek Európájában gondolkodó politikai erő.”

„Egy magyar, egy bajor – semmi vita” címmel jelent meg közös interjú **Orbán Viktor** magyar és **Horst Seehofer** bajor miniszterelnökkel a *Die Welt* című német konzervatív lap online kiadásában.

Az interjúban mindketten Nagy-Britannia EU-tagsága mellett foglaltak állást. Orbán Viktor a bajor miniszterelnökkel egyetértve azt mondta, hogy „az EU valóban zseniális találmány”, és a britek nélkül megváltozna az EU „koncepciója és értelme”.

Az EU értékeivel kapcsolatban Orbán kijelentette: „számkra az EU ugyanazt jelenti, mint a demokrácia”. Hozzátette, hogy a demokrácia „eredeti formájáról” beszél, amelyben a fogalom jelentése az, hogy „a néptől, a nép által, a népért”.

Kiemelte: nem híve annak, hogy jelzővel lássák el a demokrácia kifejezést, mert úgynevezett népi demokráciában születettként, a jelzős szerkezetek most is „gyanakvóvá” teszik őt, például a liberális demokrácia, amelynek ugyan rengeteg követője van Európában, de szerinte felmerül a kérdés, hogy nem vezet-e „nemdemokratikus liberalizmus-hoz”.

Világos fogalmazás, jó lett volna, ha a magyar miniszterelnök az ideai tusványosi összejövetelen ilyen értelemben szólt volna a liberalizmusról. Az *illiberalizmus* szó említése, annak kevesek által ismert jelentésével nem is a jelenlévők tájékoztatására használt, annál inkább támadási felületet adott azoknak, akik ebből a szóból a magyar miniszterelnököt elítélő következtetéseket fogalmaztak meg. Olyanok, akik számára az egyedüli üdvözítő hitelv a liberalizmus, és akik szerint mindenki, aki nem vallja azt, az árulója az atlantizmusnak, vagyis az amerikaiak iránti feltétlen hűségnek, és elkötelezettje Putyinnak, aki most ugyebár ellenség.

Orbán Viktor nem egyedüli farkasként hirdeti a pusztában a nemzetállamok Európáját.

Létezik egy politikai csoport, az *Unió a Nemzetek Európájáért* (UNE) (angol elnevezése: Union for Europe of Nations). Filozófiája középpontjában az egyén és a közösség közötti harmónia áll. Ez egyfelől az élet és az egyén tiszteletben tartását jelenti, ami a szabadság, szolidaritás és egyenlőség elveinek védelmében testesül meg, és hangsúlyozottan szembehelyezkedik a kizárólag materialisztikus társadalomképpel. Jelenti másfelől a társadalom alappilléreinek tekintett családot, valamint a nemzeti kultúrák, nyelvek és identitások megőrzéséért, az európai népek közötti szuverén egyenlőségért történő síkraszállást, így Európaképére a nemzeti sokszínűség és egyenlőség tisztelete nyomja rá bélyegét („egység a sokféleségben”). Nagy hangsúlyt fektetnek a szubszidiaritás elvére, ami alatt az európai uniós intézmények, a nemzeti kormányok és parlamentek, valamint a helyi hatóságok közötti méltányos hatalommegosztást érti a frakció. A csoport gazdaságfilozófiai koncepciója a szociális piacgazdaságra épül – olvassuk az Unió a Nemzetek Európájáért hivatalos értesítőjéből.

Érdekes módon nem ezt a politikai csoportot támadják a liberalisták, hanem Orbánt és a magyar kormányt, persze nem elvi alapon, hanem mindenféle goromba politikai eszközzel. Talán az ő lebuktatásával akarnak félelmet keltetni a nemzeti elkötelezettekben. A támadások mögött azok a kereskedelmi, pénzügyi körök állnak, amelyeket veszteség ér Magyarországon a nemzeti érdekű gazdasági törvények által.

„Kiállunk a nemzetek Európája mellett” – mondta **Orbán Viktor** április 26-án Kárpátalján. – Minket csak egy ország-

határ választ el egymástól, egy vonal a térképen, amelynek jelentősége napról-napra fogy a XXI. századi valóságban. A ma nyolc ország területén élő magyar nemzetnek dolgozik az idő. A jövő a mi oldalunkon áll; a korszellem a mi vitorlánkat dagasztja, és a mi hajónkat hajtja, feltéve, ha nem dőlünk be hamis prófétáknak, nem engedjük, hogy erőt vegyen rajtunk az agresszív internacionalista látomás divatja – fűzte hozzá.

A kormányfő aláhúzta, ma a magyarokat segíti az az európai korszellem, amely az elválasztó államhatárokat eljelen-tékteleníti, az európai kultúra nevében egyszerűen átlépi. Ha nem engedjük, hogy túlzásokba essen, elfajuljon, kimos-sa a talajt a nemzetek szuverenitása, saját kultúrája, életfá-ja alól, akkor hasznunkra válik. Ezért mi, magyarok kiállunk a nemzetek Európája mellett, és csak emellett állunk ki – szögezte le Orbán Viktor, hozzátéve: de szemben állunk a „szovjeckij szojuz” minden modernkori kiadásával. A magyarok pontosan tudják: az újramelegítés csak a töltött káposztának használ – jegyezte meg.

Ellentmondásnak tűnhet a kiállás a határok átjárhatóvá tétele mellett, szemben a határok nélküli Európa-állam koncepció elvetésével. Itt is érvényes a vagy ez, vagy az szemlélet tarthatatlansága. A határoknak lehet gátló és védelmező szerepe is. Olyan Európai Unióra nincs szükség, amilyenben a nemzetközi nagytőke korlátlanul berendezkedik az országban, fölborítva az ország gazdasági rendjét. Sok évi együttlétben csiszolódnak majd össze a nemzeti érdekek és a közös érdekek az uniós házasságban.

Kossuth Lajos

Borbély Zsolt Attila

A látszatfeltétel színe és fonákja

Megtörtént, amit kevesen tartottak valószínűnek: Klaus Johannis, a protestáns szász győzött az ortodox román "nemzetállam" elnökválasztási küzdelmében. Annak ellenére, hogy ellenfelei minden bevethető bevetettek a vallásos, és nemzeti érzületre való apellálástól a teljességgel légből kapott fekete propagandáig

Aradon és Temesváron olyan óriásplakátok jelentek meg, amelyekre Tőkés Lászlót is odamontírozták a PDL-s csapat prominensei mellé. Aradon a Direct Arad című kiadvány a Klaus Johannis a Basescu-Tőkés-kormány előkészítésén fáradozik, újabb fizetés- és nyugdíjcsökkentés várható című cikkében nem kevesebbet állított, mint hogy Tőkés László lesz a Johannis által kinevezendő, Traian Basescu vezette új kormány miniszterelnökhelyettese és külügyminisztere. Jól bevált baloldali technika ez, diabolizálni egy közéleti vagy történelmi figurát, majd ellenfelünk nyakába varrni a vele való szövetkezést. Működik ez a szélsőségesnek bélyegzett pártok vonatkozásában, de egész ideológiák viszonylatában is. Lásd: nemzetben való gondolkodás = nacionalizmus, nacionalizmus = sovinizmus, sovinizmus = rasszizmus, s aki rasszista, az már akár náci is lehet. Aki szót emel a nemzeti érdekek mellett, egyből ott találhatja magát Hitler és Mussolini társaságában.

E fegyver bevetése azt jelzi, hogy már a valószínűségekre sem ügyelnek a rágalmozásteknikában, pusztán olyat akartak mondani, amit a választópolgárok egy része "bevesz". Mert bármennyire is komikus a politikai viszonyokkal nagyjából tisztában levő erdélyi magyarok számára egy Basescu-Tőkés-kormány, az eseményeket nem követő "mezei" román választó, aki látta már a tévéhíradóban Basescut Tőkés mellett ülni, mondjuk Tusnádfürdőn, hitelt adhat e politikai rémhírnek.

Ellensúlyok és garanciák

Johannis győzelmének nem azért örülhetünk, mert most aztán egycsapásra jobbra fordul az erdélyi magyarság sorsa. Annál is inkább, mivel a német aligha fog autonómiaügyben engedményt tenni nekünk. Hadd szögezzük azért le: ezt Pontától sem várhatuk, aki ugyebár nem ismeri el Székelyföld létezését, prefektusai révén szabályos háborút visel a székely zászlók ellen, s meglehetősen illojális módon ismételtlen leszögezte: az RMDSZ az autonómiát - az autonómiastatútumot is beleértve - csak kampánycélokra használja.

Elnökként Johannis ellensúlyát képezheti az utódkommunisták politikai erőcentrumának, s vélhető, hogy komolyan gondolja az általa képviselt hatékonyság-, pontosság- és munkaideológiát. Aligha állja majd útját a korrupció intézményes üldözésének, remélhetően kevésbé lesz partner a balkáni kéz kezét mos játékokhoz. (Kevésbé, mondom, mert aki teljes mértékben tiszta marad és totálisan merev, az könnyen megütheti a bokáját. Elnöknek lenni nem életbiztosítás, amint azt az Egyesült Államok története is mutatja.)

Ugyanakkor Orbán Viktor mozgástér- és szuverenitásnövelő, magyar érdekű gazdaságpolitikájának Johannis általi bírálata nem túl biztató. Akkor sem, ha ez a markáns megnyilvánulás elsősorban nem magyar-román viszonylatban értelmezendő, hanem a globalizáció tematikáján belül. Azt lehet belőle kiolvasni, hogy Johannis nem készül meglepetéseket okozni a globalizmus kontra helyi társadalmak burkolt háborújában, megmarad a mainstream politizálás medrében, tudomásul veszi a háttérben működő globális főhatalom döntéseit.

Bizton megállapítható, hogy a német jelölt győzelme egyfajta mentalitásváltozást jelez, van, aki a Facebook-generáció győzelmét ünnepli. Az erdélyi magyarság szemszögéből kétségkívül kedvező fejlemény, hogy a rajtunk uralkodó többségi nemzet idegen-

ellenessége csökkent, ugyanakkor a jelenség kontextusa, az elfordulás a gyökerektől, az önfeladásig menő másság-elfogadás, a fogyasztói kultúra vésszes terjedése minket is veszélyeztet, történetesen még inkább, mint a románság magyarellenessége.

Amíg kirúgnak?

Az RMDSZ számára ez a választás egyértelmű kudarc. A magyar választók önmagukhoz képest szép számmal járultak az urnákhoz, négyötödük Johannist támogatta, bár az RMDSZ hivatalos álláspontja - miszerint mindenki szavazzon lelkiismerete szerint - de facto Ponta mellett kampányolt mind a helyi vezetők, mind pedig a csúcsvezetés szintjén. Ennek ellenére sejthető volt, hogy az RMDSZ demobilizáló kampánya nem jár majd sikerrel, az meg különösen, hogy a magyarság többsége nem voksol Pontára.

Első nyilatkozatában Kelemen Hunor sajnálkozását fejezte ki az eredmény felett, leszögezve, hogy "Johannis megválasztása azt üzeni, hogy Románia modellország, amelyben a kisebbségi kérdés megoldott, hisz a választók egy, a német kisebbség soraiból származó elnöknek szavaztak bizalmat. Ez persze nem igaz, de emiatt a magyarság törekvései hiteltelenné válnak." Végre valamiben egyetérthetünk az RMDSZ elnökével! Érdekes, hogy ez az érv 2009-ben, amikor miniszterelnök-jelöltként került szóba Johannis, de a PSD-s jelölt tervezte volna kinevezni, nem jutott eszükbe. Ugyanakkor a fő kérdés az, hogy miként válhatott Románia már 1999-ben (!) olyan országgá, amelyet modellként emlegetett még az Egyesült Államok elnöke is, átvéve a korábban Ion Iliescutól hallott, a valósággal szöges ellentétben álló öntöm-jenező szövegeket? Klaus Johannis kiváló arc a román látszateltetésben, de nem az RMDSZ volt a látszateltetés első számú aktora 1996-tól erre felé? Most jön rá az RMDSZ vezetője, hogy a külföld véleménye is számít, és hogy a külpolitikai nyomásgyakorlás mégiscsak egy használható eszköz, amelynek kicsorbulása felett most sajnálkozik? Másrészt, azért arra is érdemes odafigyelni, hogy mindezt nem azután mondta Kelemen, hogy Johannis nyert Smaranda Enacheval vagy Lucian Mandrutával szemben, mert akkor még érthető lenne a szomorkodás. No de Ponta vonatkozásában, aki legfeljebb a klikkérdekű egyezkedésben volt partner, amúgy semmi jót nem hozott nekünk?

A magyarság azért használhatja ma sokkal kisebb hatékonysággal a külpolitikát, mint az autonómia kivívására alkalmas eszközt, mert két év híján két évtizede az RMDSZ fő tevékenysége a román imázsápolás volt. Most kétségkívül nehéz lenne előállni azzal, hogy mi is a valós helyzet, hogy az RMDSZ kormányzati szerepvállalása mellett is folytatódott a közel száz éves asszimilációs politika, s hogy mi mégiscsak igényt tartanánk külföldi segítségre, és igen, mondjuk ki: nemzetközi rendezésre. Mert nem érdekünk, hogy "jó fiúk legyünk". Hogy addig sugározzuk kifelé, hogy mi ügyesen elrendezzük a dolgainkat a román hatalommal Bukarestben a lényegét nem érintő, sorsunkon érdemben nem javító titkos paktumokkal, amíg közösségünk nem csökken az önfenntartási küszöb alá.

De ne legyenek illúzióink, az RMDSZ addig folytatja imázsápoló, látszateltető politikáját, amíg arra lehetősége van. "Meddig leszünk kormányon?" - kérdezte egy SZKT-képviselő a kilencvenes évek végén, majd megadta rá a választ: "amíg ki nem rúgnak." Nos, ebben a mondatban benne van az engedményekért kuncsorgó, paktumozgató, a román nemzetstratégiai érdekeknek alájátszó RMDSZ politika lényege. Ezt kellene végre megtörni, véget vetni a hamis látszateltetésnek, és visszatérni a magyar érdekű politikához. (Erdélyi Napló)

(Krónika)

Harangkongatás a pusztába?

Dr. Daday Lóránd dési író, református lelkész, bölcész, tanár halálának 60. évfordulóján a család, volt tanítványai és a mind elenyészőbb számú dési magyarság még mindig nem adózhat emlékének méltóképpen. A fájdalom hangjai azt mondják, rosszkor rossz helyre született. Volt tanítványai, *Dr. Enyedi Sándor*; Neményi József Nándor írásaikban méltatták irodalmi munkásságát, az egymást követő ellentétes rendszerek napi gyakorlatával szembenálló egyenes gerincességét.

A különböző időben elhangzott méltatások, megemlékezésekből kiemelt részletekkel róhatja le kegyeletét a jelen, mivel rehabilitációjára még mindig nem kerülhetett sor. Rehabilitációja érdekében Papp Béla ny. tanár és *Dr. Lakatos László* segítsége és fontos támasza a Daday családnak.

Lánya, *Homonnai Daday Lenke* emlékezik édesapjára: „Mindig ott volt, ahol segíteni kellett. Mindent kockáztatva bűjtött, fogadott ideiglenesen otthonába a dési gettóból és munkaszolgálati táborból megszökött zsidókat a még német megszállás alatt álló városban. Majd, mint köztisztviselőként álló polgárt a magyar és román ajkú lakosság közösen kérte fel arra, hogy a város határában fogadja a bevonuló orosz hadsereget 1944-ben, megóva a város népét a vérontástól. Viszonylag békés bevonulás után családi házában egy részét lefoglalták az oroszok. Rövid, átmeneti időre el kellett vállalnia Dési polgármesteri tisztségét. Polgármesterként a város nyugalma, a különböző nemzetiségűek kölcsönös megértése a magyar lakosság teljes joggyakorlásának biztosítása volt a célja. Számos, aláírásával ellátott dokumentum tanúskodik erről. Kinek, kiknek érdeke vagy inkább nem érdeke a noveláiban, karcolatokban, színdarabjaiban, regényeiben leírt gondolatokat, tetteit helyesen értelmezni - megválaszolatlan kérdés a mai napig.”

Dr. Enyedi Sándor Désről elszármazott író, tanár, a Magyar Tudományos Akadémia Színházi Bizottságának tagja, 2009-ben megjelent méltatásaiból idézünk: „Az 1950-51-es tanévben a dési Magyar Líceum hetedik osztályos tanulója voltam, akkor találkoztam először Daday Lóránddal. Ő a magyar tanárok egyike volt. Tájékozottabb társaim mondogatták, ő maga is író. A következő évtől más városban jártam iskolába, megkésve értesültem róla, hogy pár év múlva, alig 61 évesen meghalt. (1893–1954.)

A mindössze két emberöltőnyi élet drámai fordulatairól csak később szereztem tudomást, amikor fokozottan kezdett érdekelni szülővárosom hányatott története és azok a kiemelkedő személyiségek, akik a történelem felgyorsult széljárásainak áldozatai vagy kárvallottjai voltak. Daday Lóránd a Monarchia békés éveiben született, de ifjú éveiben Trianon drámai következményeivel kellett szembesülnie, s akkor talán még nem is sejtette, hogy hátralevő, rövidre szabott életében hány katalizmát kell még átélnie. A trauma két, figyelmet keltett regényében manifesztálódott. A Székely Mózes írói álnéven 1931-ben Budapesten kiadott ZÁTONY, majd CSÜTÖTÖK című regényei meghozták számára az „elismerést”: a királyi Románia fél éves börtönbüntetéssel sújtotta. Hiába álltak ki mellette neves

román személyiségek. A bécsi döntést követő időben tanfelügyelői pozícióban az emberi humánusot megcsúfoló utasításokat kap. „Bennszülöttként”, ismerve a vidék vegyes összetételét, ezek végrehajtását megtagadja, ezzel megbízhatatlanná válik a hatalom szemében. Ő, az egykori romániai „börtöntöltelék” kiáll a románok jogos sérelmének orvoslása érdekében. Aláírásai bizonyítják ezt az egykori beadványokon.

Neményi József Nándor tollából a Művelődés 2005. januári számában jelent meg az Emlékezés kiváló magyar tanárra Daday Lórándra címmel az író sírjánál elhangzott méltatás: „Apámmal tett közös kirándulás alkalmával a tanár úr mesélt nekünk az életéről. Hanghordozásában, visszaemlékezéseiben szemernyi gyűlölet sem volt.” Olasz fogás, semesyei bírtok, börtönök, kínzás, rabkórház, csalódás magyar, román, zsidó rabtársakban, tanár kollegákban, barátokban, ismerősökben. Nem szerette a demagógiát, a feszítvismust. Népi író volt és tömör, rövid mondataiban az erdélyi magyar falu mindennapjait próbálta visszaadni, illetve azt az óriási veszteséget, ami az erdélyi földbirtokosokat érte (lásd 1921-es földreform.) Felismerte, hogy a földtulajdon egy agrárországban a létalap volt és marad, mert a föld elvesztése egyértelmű az anyagi alap elvesztésével és biztos út az asszimiláció felé. Már a 20-as évek végén szerves egységbe foglalta azt, ami terén nem lehet széthúzás magyar és magyar között, a föld, az erkölcs, a magyar történelmi egyházak értékátmentő szerepét és a magyar oktatást illetően.”

A dési magyar iskola jövőjét, közösségük egyre apadó számát, egyházaink megoldott-megoldatlan problémáit nézve Daday Lóránd igencsak idejében kongatott harangokat. Úgy tűnik, a pusztába vészett el a hang. Vagy mégsem?

2014. július

Lukács Éva, Dési

Falusi József

Számadásféle

*Lassan elfogynak előlem az évek,
mint a madarakat etető tenyérből a morzsák.
Ujjaim közül kiperegnek a napok.
Nem panaszkodom, mert ezek tények:
egymás alá írt számok, adatok,
amit majd egyszer összeadhatok,
ha lesz rá időm, pedig szeretném tudni,
hogy ki mennyit adott
és adósa kinek maradok.*

Dragomán György

A-ból B-be

Írok valamit, amihez meg kell néznem Máramaros térképét. Bizonyos falvak neveire van szükségem, a digitális online térképeknek köszönhetően villámgyorsan meg is találok, amit keresek.

Amikor végzek, nem csukom be az ablakot a képernyőn, hanem legörgetek délre, látni akarom, hogy milyen messze is van pontosan Marosvásárhelytől, a szülővárosomtól. Mikor aztán meglátom Vásárhelyt, és körülötte a kis falvakat, és a helyeket a hegyekben, ahová néha elautóztunk, ha éppen volt elég benzin, hirtelen olyan szédítő erővel csap meg a szorongással vegyes harag, hogy két kézzel a fotelem karfájába kell kapaszkodnom. Teljes erőből szorítom a karfát, érzem, hogy belefájdul a csuklóm, a térképet nézem, a távolságokat, amelyek annak idején olyan irdatlan nagyoknak tűntek, és azt gondolom, hogy ez nem lehet igaz, nem érezhetem azt, amit érzek, hiszen ez elmúlt, ebből már rég kigyógyultam, ez értelmetlen, már rég túl kell lennem és túl is vagyok rajta, nem érezhetem ezt újra ilyen elemi erővel. A térkép aljára nézek, a léptékmérőre: két centi huszonöt kilométer. A számokat néztem, a léptékmérő osztásait, lassan elengedem a karfát, először az egyik kezemmel, aztán a másikkal is, közben azt suttogom, ez csak egy térkép.

Lecsukom a laptopomat, várom, hogy lassan megnyugodjak. Igyekszem kilépni magamból, úgy figyelni, hogy mi történik velem, hogyan múlik el lassan ez a pánikszerű, zsibbasztó fájdalom.

Nagyon régen nem éreztem ezt, meg is lepett az intenzitása. Persze racionálisan meg tudom magyarázni, nemrég volt apám halálának évfordulója, sokat gondoltam rá és a múltra, ráadásul éppen egy gyermek nézőpontjából írt regényen dolgozom, és ez, ha közvetve is, de a szülővárosomba visz vissza, meg nyilván egy kicsit öregszem is, érzelmesebb vagyok, de akkor is, ennek már régen el kellett volna múltnia.

És egyáltalán mit érzek? Mi az, amit érzek? Régen azt hittem, a honvágy. De nem, ez nem jó szó, ez nem honvágy, sosem volt az, a honvágy azt jelenti, hogy visszavágyunk valahova, hogy vissza akarunk menni. Én nem vágyom vissza a szülővárosomba, és egyáltalán nem akarok visszamenni oda. Amit érzek, az inkább harag, amit hol éles, hol tompa fantomfájdalom sző át.

Harmincnyolc éves vagyok, huszonhárom éve élek Magyarországon. Ez azt jelenti, hogy nyolc évvel többet éltem ebben az országban, mint amennyit Erdélyben töltöttem – tulajdonképpen a teljes felnőtt életem Magyarországon éltem le. Már Budapesten is többet éltem, mint amennyit Vásárhelyen valaha, és ha hozzáveszem, hogy a kora gyerekkor első három-négy évéről csak szórványosan vannak emlékeim, akkor mondhatom, hogy Erdély időben csak eddigi életem kevesebb mint harmadát jelenti, és ez az arány minden pillanattal csökken.

Ha a száraz tényeket nézem, mindössze annyi történt, hogy 1988 szeptember tizenhetedikén átköltöztünk egyik

országból a másikba, sőt, mindjárt a legközelebbibe, ráadásul egy olyanba, ahol az anyanyelvünket beszélhetjük. Átköltöztünk egy durva diktatúrából egy szabadabbnak gondolt országba. Egy úgynevezett szocialista köztársaságból egy úgynevezett népköztársaságba. Átköltöztünk egyik városból a másikba, megtettünk egy hétszáz kilométeres utat, ez nagyjából annyi, mint mondjuk a Hamburg-München távolság: autópályán ez mindössze hat óra lenne, tulajdonképpen azt is mondhatjuk, hogy semmiség.

Túl lehetnék már a kivándorláson. Elfelejtethetném. Nem, el azért nem felejtethetném, de nem kellene olyan intenzíven része legyen az életemnek. Márpedig, ha magamra gondolok, mindenképpen kivándorlóként gondolok magamra, bárkivel találkozom, kérdés nélkül, majdnem azonnal elmondom neki, hogy honnan jövök, majdhogynem része a bemutatkozásomnak, szinte olyan, mintha rajta lenne a névjegyemen. Nyugodtan el is titkolhatnám, vagy egyszerűen csak megtehetném, hogy nem beszélek róla, hiszen az emberek többsége nem kezdi automatikusan magyarázni, hogy hol született, és mikor költözött el onnan.

De én igen. Tessék, most is, ebben az írásban is pontosan ezt teszem: a megérkezésről és az útról kellene beszélnem, mégis az indulással vagyok elfoglalva. Úgy tűnik, képtelen vagyok elszakadni az indulástól. És minél többet gondolkozom rajta, annál kevésbé.

Pontosan tudom, hogy mikor léptem át a magyar határt: az 1988 szeptember tizenhetedikéről tizennyolcadikára virradó éjszaka hajnalán. Pontosán tudom, hogy honnan indultam – Marosvásárhelyről (németül Neumarkt an der Muresch, románul Tirgu Mures). De minél többet gondolkozom rajta, annál kevésbé tudom, hogy mikor indultam el, és abban se vagyok már olyan biztos, hogy vajon megérkeztem-e.

Tízéves koromban megtudtam, hogy a szüleim szeretnének elköltözni a város egy másik negyedébe. Akkor még szó sem volt kitelepülésről, egyszerű költözés volt csak, semmi több. A cél egy, a miénkhez nagyon hasonló blokknegyed volt, az otthonunktól nagyjából két kilométerre és húsz percnyi gyalogútra. A szüleim számára ez nagyon nagy könnyebbséget jelentett volna, a másik lakás mindketőjük munkahelyétől csupán néhány percnire lett volna gyalog, Nagymamámékhoz is sokkal közelebb laktunk volna, teljesen logikus és racionális döntés volt tehát, hogy odaköltözzünk. A szüleim ezt el is magyarázták, de velem nem lehetett beszélni. Mérhetetlenül kétségbeestem, szabályosan rettegtem a költözéstől, attól, hogy nem ott fogunk lakni, ahol eddig, hogy iskolát kell váltanom, hogy elvesztem a barátaimat, átalakul az addigi életem. Annyira féltem, hogy úgy emlékszem, imádkoztam is, hogy ne sikerüljön, maradjunk ott, ahol vagyunk, maradjon minden ugyanolyan, mint eddig.

Nem hiszem, hogy végül az én imáimnak vagy félelmeimnek volt köszönhető, hogy a költözésből nem lett semmi, inkább anyagi okai lehettek. Mikor kiderült, hogy mégsem költözzünk, helyette inkább a meglévő lakásunkat újítjuk fel, semmihez sem fogható megkönnyebbülést éreztem.

Minden a régi maradt, és gyorsan megnyugodtam, de azt hiszem, mégiscsak valamikor akkor indulhattam el. Addig

ugyanis fel se merült, hogy egyszer gyökeresen és radikálisan megváltozhat az életem, a költözés lehetősége viszont legalább a félelem szintjén megértette velem, hogy semmi sem az enyém, egyszer mindenem elveszthetem. Azt hiszem, ez a hirtelen rémület lehetett az első lépés.

Ez valamikor ezerkilencszáznyolcvanháromban zajlott. Akkorra már nagyon sokan elmentek Marosvásárhelyről. Tisztán emlékszem, egyik reggel azzal a mondattal ébredtem fel, hogy a mi városunk a legszebb város a világon. Akár a költözés miatti szorongás végső lezárásaként is álmodhattam volna, de nem, nem álmodtam, félálomban hallottam. Azelőtt való este ugyanis vendégeink voltak, apám külföldről hazatért barátai. Elég hangosan beszélgettek, behallatszott a gyerekszobába. Amit hallottam, épp csak annyira ébresztett fel, hogy megjegyezhessem. Italtól karcos férfihang volt, és olyan szenvedélyes szomorúság rezgett benne, amit aztán soha többé nem tudtam elfelejteni.

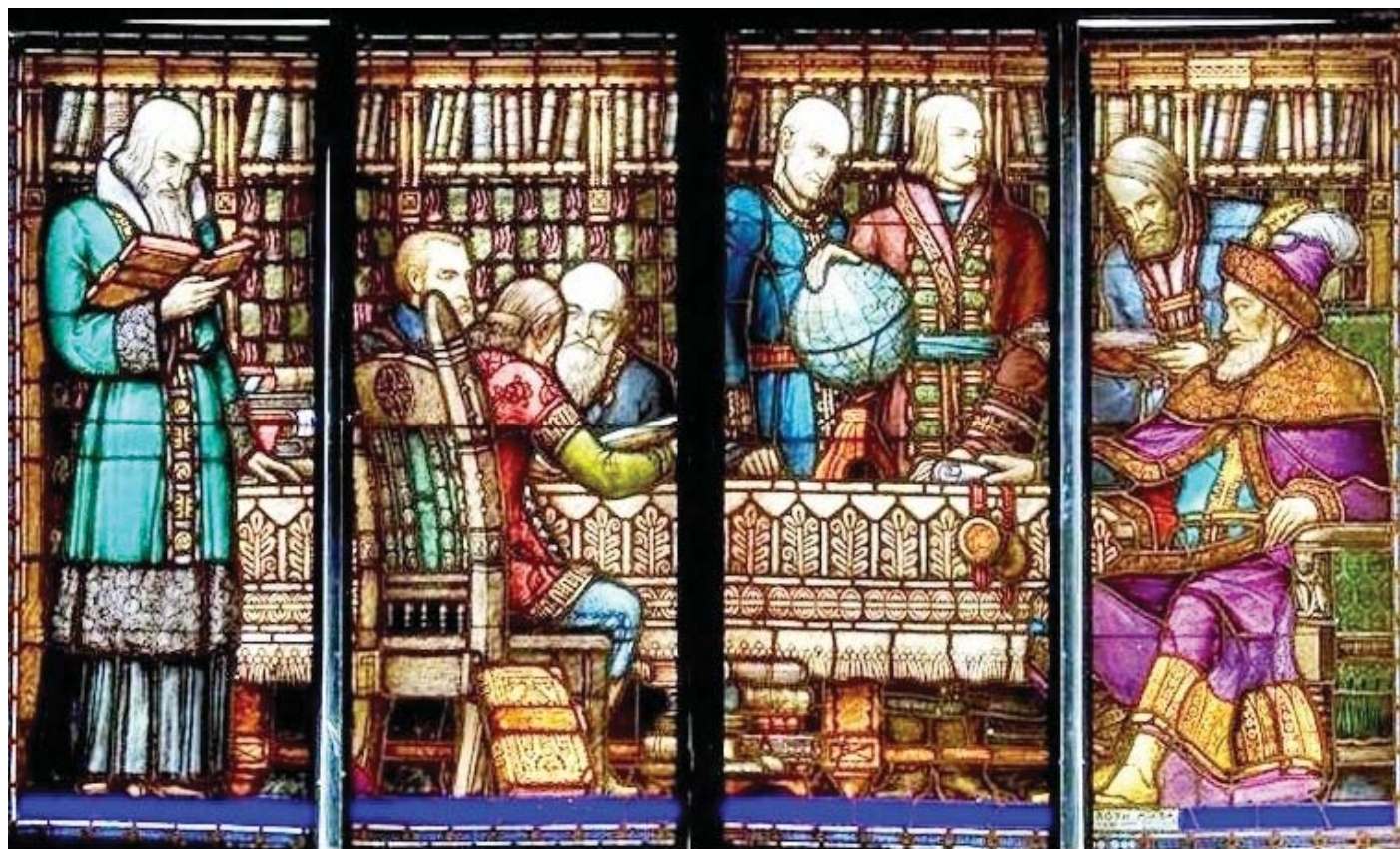
Nem sokkal később aztán újra hallottam ugyanazt a mondatot. Megint régi barátok látogattak haza, ajándékot is hoztak, mi az öcsémrel a szobánkban bontogattuk a felbecsülhetetlen értékű műanyag indián kés- fejdísz- és íjkészletet, amiről elképzelni se tudtuk, hogy honnan szerezhetők, és közben hallottuk, hogy a vendégek a kinti életről mesélnek, hogy ki hogy van, hol és hogyan és miből él, mi milyen, és egyáltalán, hogy lehet megszokni ott kint. Aztán az egyikük elhallgatott, nagy levegőt vett, és sóhajtván kiszakadt belőle ugyanaz a mondat, mint amit már hallottam. Ugyanaz a mondat, benne ugyanazzal a szenvedélyes szomorúsággal. Aztán beszélt tovább, de most már nem a külföldről mesélt, hanem Marosvásárhelyről, a mi saját váro-

sunkról, úgy mesélt róla nekünk, mintha még sosem láttuk volna, mesélt az utcákról, a házakról, a folyópartról és az állatkertről, a temetőkről, a különböző vendéglőkről, úgy beszélt a városról, mintha maga sem hinné el, hogy újra itt van, döbönt és ijedt rácsodálkozással, kétségbeesetten. Úgy mesélte el nekünk újra a saját városunkat, mint ahogy egy nagyon izgalmas filmet szokás elmesélni, pont úgy beszélt róla, mint ahogy mi gyerekek meséltük egymásnak a kalandfilmeket a barátainkkal, egymás szavába vágva, rögtön azután, hogy kijöttünk a moziból, és még ott munkált bennünk a feldolgozatlan élmény.

Hallottam, hogy arról mesélnek, itt minden más, ott kint hiába van minden, semmi sem olyan: máshogy csíp a hagyma, más az eper édessége, és még a tehéntrágyának is más a szaga, bizony az sem olyan mint itt, egyáltalán nem. Ezen aztán már csak tényleg nevetni lehetett, sokáig emlegettük is minden alkalommal, ha kirándulásokon trágyába botlottunk. Addig kell megbecsülni, amíg lehet, mondtuk, és nevettünk. De a szenvedély, amivel a városról és a múltról beszéltek, a nevetés ellenére átragadt rám, onnan kezdve már egy kicsit másként néztem mindent, még kevésbé tekintettem magától értetődő evidenciának a városunkat és az életünket.

Aztán elértek minket is a hatalmas építkezések, a blokk mögötti szántóföldből építési terület lett, és nyilvánvalóvá vált, hogy nem sokáig látszik már az ablakunkból az erdő, mert egy még a miénknél is nagyobb blokknegyed épül majd oda.

Az építkezés kalandokat és veszélyeket jelentett, ezekből talán a kelleténél jobban is kivettem a részem, de attól,

Bethlen Gábor tanítványai körében

hogy a gyerekkorom portyaterpei egyszerre csak tiltott építési területekké változtak, megértettem azt a nosztalgiát, amivel apám elsősorban nagyapámmal a régi Vásárhelyről beszélt, a városról, ami akkor szerintük már csak árnyéka volt a régi önmagának.

Egy év sem kellett hozzá, hogy eldőljön, mi is elmegyünk, elhagyjuk Vásárhelyet és az országot, áttelepülünk Magyarországra. Nem emlékszem a pillanatra, hogy mikor tudtam meg, hogy ki fogunk vándorolni. Arra sem emlékszem, hogy ki mondta el, anyám, vagy apám, vagy talán együtt, nem tudom. Minden másra emlékszem pedig, az apám körül sokasodó politikai botrányokra, a szüleim fojtott hangú, feszült beszélgetéseire, az apámból sugárzó sápadt, remegő idegességre, arra, amikor hazajött, és elmesélte anyának, hogy nem fogják többet engedni tanítani, éppen csak magára a döntés pillanatára nem emlékszem – sem arra, hogy ők mikor döntöttek el, sem arra, hogy én mikor tudtam meg, sem arra, hogy mikor egyeztem bele, mikor gondoltam, azt, hogy jó, hát innen tényleg el kell menni, és tényleg el fogunk menni végleg.

Sokat gondolkoztam azóta ezen a hiányon: hogy lehet, hogy éppen erre a legfontosabb pillanatra nem emlékszem, amikor minden másra emlékszem abból az időből a legapróbb részletig? A kézenfekvő válasz, hogy elfelejtettem, mert maga alá gyűrte a kivándorlás végtelenül hosszúra nyúló és kafkaian kiszámíthatatlan folyamata. Talán nem is volt ilyen pillanat, lehet, hogy amikor megtudtam, akkor nem fogtam fel, hogy mit hallok, nem tudtam, vagy nem akartam felfogni, de akkor viszont lassan, folyamatosan kellett volna megértenem a jelentőségét, a teljes és végleges visszavonhatatlanságát, és legalább a megértés és elfogadás folyamatának emlékezetesnek kellett volna maradnia. De ilyesmire sem emlékszem, bármennyire intenzíven próbálok is felidézni azt az időszakot.

A változásra emlékszem, az előtte és az utána állapotára: olyan, mintha minden átmenet nélkül következett volna be. Az egyik pillanatban még ottmaradó voltam, ottmaradóként és odatartozóként gondoltam magamra, a következőben meg már elmenőként, olyanként, aki nem tartozik már egészen oda. Arra emlékszem, hogy ott vagyok, és arra, hogy útban vagyok, de az indulás pillanatára nem. Lennie kellett pedig egy ilyen pillanatnak, minél többet gondolok rá, annál inkább azt gondolom, hogy ez csakis valamifajta kíméletlen szellemi újjászületés lehetett, a szó lehető legfájdalmasabb értelmében, és azért nem emlékszem rá egyáltalán, mert a születésére senki sem emlékezhet.

Pedig jó lenne azt gondolni, hogy a nagy pillanatok, a nagy döntések, a nagy megvilágosodások, a nagy elszánások plasztikusan, körbejárhatóan és újra átélhetően állnak az időben.

Jó lenne újra látni, hogy pontosan hogyan és mikor és mi történt velem, hogyan értettem meg, hogyan fogadtam el. Jó lenne látni, és jó lenne reflexíven újra látni, mert akkor talán meg lehetne érteni, de egyre inkább azt gondolom, hogy ez nem lehetséges.

Ottmaradókból elmenőkké változtunk, és lehet, hogy ez pont olyan átmenet nélkül történt, mint ahogy a fényből sötétség lesz, ha lekapcsolják a villanyt. A fény kialudt, és

nem mi oltottuk le, pedig azelőtt, hogy kiderült volna, hogy mennünk kell, apám gyakran fogadkozott: ő aztán nem megy el soha, ő lesz az utolsó, aki leoltja majd a villanyt.

Persze az is könnyen lehet, hogy azért nem emlékszem a döntés pillanatára, mert egyáltalán nem is volt ilyen pillanat. Hiába szeretném azt gondolni, hogy én döntöttem, valójában nem ez történt, hanem egyszerűen tudomásul vettem, úgy, ahogy a rámért ítéletet veszi tudomásul az ember. Azt hiszem, ez a különbség a kivándorlás és a száműzés között: hogy mi dönthetünk, vagy helyettünk döntenek. Éppen csak az a baj, hogy bármennyire is egyértelműnek tűnik ez a különbség, a valóságban ez nem látszik ilyen élesen. Abban a történelmi helyzetben, a nyolcvanas évek második felének Romániájában a kivándorlás és a száműzés közötti határok igencsak egybemosódtak. Dönthetünk, de nem dönthetünk szabadon. A kényszerből döntés azonban mégsem azonos az egyszerű kényszerrel: annyi azért megmarad a képzelt szabadságból, hogy az ember szégyellhesse magát a döntése miatt.

Akárhogy is, kívülről nézve semmi sem változott, ugyanazon az úton, ugyanazon a nagy kockakövekből kirakott járdán mentem az iskolába, ugyanúgy nyomta a hátamat a táská, ugyanúgy igyekeztem betartani a régi babonát, és próbáltam nem lépni a kockakövek közötti vonalakra, hogy aznap ne feleljek, ugyanúgy részt vettem az iskola felé vezető út mindennapi durva fiú-játékaiban, megpróbáltam elgáncsolni az előttem menő iskolásokat egy-egy jól irányzott alattomos rúgással, és ugyanúgy igyekeztem figyelni arra, hogy engem ne tudjanak elgáncsolni a mögöttem jövők, de közben elkezdtem másképpen nézni az utcakövekre, elkezdtem búcsúzni tőlük.

A döntéssel és annak hátterével akkor nem foglalkoztam, minden erőmet igénybe vette a megfelelő viselkedés. Az első és legfontosabb dolog az volt, hogy a kivándorlásunk tényét az elején titokban kellett tartani. Ennek bürokratikus és praktikus okai voltak, a folyamatot Magyarországon kellett elindítani, és tudtuk, minél később szerez róla tudomást a román állam, a szüleim annál tovább megtarthatják a munkájukat. Senkinek nem mondhattam tehát el, hogy ki fogunk vándorolni. A szüleim megbízhattak bennem, három éves korom óta tudtam titkot tartani, tisztában voltam vele, hogy amit otthon hallok, arról a lakáson kívül nem beszélhetek, de ez a titok más volt. Nagyobb, súlyosabb, ezért nehezebb volt őrizni. Több is volt titoknál, szerepjáték volt.

Valószínűleg túl komolyan vettem, úgy, ahogy a kiskamaszok szokták a szerelmet, de úgy emlékszem, hogy ez a titoktartás attól kezdve része lett minden pillanatomnak. Úgy kezeltem, mint egy titkos betegséget, szégyelltem is, és sokszor gondoltam arra, hogy nem az vagyok, akinek a többiek gondolnak. Nagyjából fél évig kellett titkot tartani, utána már a magyarországi befogadó birtokában elindíhattuk a hivatalos kivándorlási eljárást. Emlékszem, miután a szüleim hazajöttek az iskolából, ahol hivatalosan bejelentették az ügyet, nagyon megdicsérték: kiderült, a tanáraim semmit sem sejtettek, fél év alatt egyszer sem árultam el magam. Erre a dicséretre nem voltam maradéktalanul büszke, meg is ijesztett. Azon kezdtem gondolkodni, hogy vajon

jó-e az, hogy ilyen ügyesen tudtam színlelni. Addig is sokszor kellett hazudnom, sokszor kellett titkolóznom, de a titkolózás nem változtatott meg, hanem egyszerűen a minden napok része volt, magától értetődő evidencia. De ezalatt a fél év alatt nem egyszerűen azt kellett eltitkolnom, hogy ki fogunk vándorolni, hanem azt, hogy én magam változtam meg – hogy kivándorló lettem. Attól, hogy titkolnom kellett, folyamatosan a tudatában voltam, és ettől aztán végképp és végérvényesen kivándorló lett belőlem.

Bár azt hiszem, a kivándorlás sem jó szó. Visszatekintve látom, hogy nem kivándorlásra készültem, hanem száműzetésre. Úgy éreztem, örökre megyek el, a visszatérés lehetősége nélkül. Ebből pedig logikusan következett, hogy magammal kell vinnem a várost. Elkezdtem tehát szépen becsomagolni magamnak, az egyetlen helyre, ami csak az enyém volt, az emlékezetembe. Mindent és mindenkit úgy néztem, mintha utoljára látnám, és az életem múlik azon, hogy sikerüljön megjegyezni, sikerüljön beépítenem valahogy az elmémbe. Megpróbáltam megtanulni kívülről a várost, minden részlete és minden darabja egyformán fontosnak tetszett, semmit se akartam elfelejteni. Kellett minden: a tömbházunk mögötti dombon lévő fák pontos helye, az ágaik pontos elrendezése, az, hogy hogyan tapad a törzsükre a friss mész, és milyen, amikor már félig lekopott, a Főtér épületeinek a sorrendje, az állatkert medveketrecén a rács csavarodása, az angoltanárnőm kapualjának a szaga, ahogy reggelenként rézsút bevág egészen a pincelejárójáig a fény, a mozik kijáratán a függöny tapintása, és hogy melyikben milyen lámpa mutatja sötétben a kijáratot. Fanatikusan és gondolkodás nélkül csináltam mindezt, esténként elalvás előtt a szokásos útjaimat jártam be újra és újra fejben, egyik boltból a másikba sétáltam át, az iskolából a hegyen át mentem moziba, ha egy házrész vagy egy járdadarab kiesett a fejből, akkor igyekeztem bepótolni, amint csak lehetett.

Mindennek lett egy érdekes mellékhatása: elkezdtem intenzív, felejthetetlenül éles képeket látni, amelyektől csak íráson keresztül tudtam megszabadulni. Ezek a képek nem tartoztak a megjegyezni próbált városhoz, nem tudtam, honnan jönnek, belezavartak a szellemi csomagolás műveletébe. Igyekeztem a lehető legpontosabban leírni mindegyiket, figyeltem, ahogy történetekké élesednek, örültem, hogy kikerültek belőlem, mert folytathattam tovább, amit elkezdtem, tanulhattam tovább a várost. Éreztem az írás fontosságát, éreztem a történetek erejét, de úgy éreztem, hogy nincs időm ezzel foglalkozni, ki kell használnom az időt, meg kell jegyezni, hogy milyen megállni fent a Kálvária tetején a keresztúton és lenézni a városra, milyen érzés megfogni a kiszáradt ivókút fogantyúját, milyen érzés elengedni, milyen menni tovább; hány oszlop van a temető kerítésén, mettől meddig deszka, honnantól beton, és honnantól kovácsoltvas. Tudnom kell, nem mehetek úgy el, hogy ne tudjam.

Ezekről a gyakorlatokról nem beszéltem senkinek, a szüleimnek sem mondtam el, hogy meg akarom jegyezni a várost. Nem tudom, miért gondoltam az elmenetelünket olyan véglegesnek és visszavonhatatlannak, hiszen éppen elég hazalátogató kivándorlással találkoztam, tudhattam,

hogy vissza lehet jönni, tudhattam, hogy a kivándorlás után is van élet, azzal sincs vége a világnak, de azt hiszem, egyáltalán nem voltam képes akkor arra, hogy előre nézzek. Minden erőmet az kötötte le, hogy tisztán lássam azt, ami van, hogy a sajátommá tegyem, és egyáltalán nem akartam foglalkozni a jövővel.

Jártam már egyszer Magyarországon, úgy láttam, hogy a bőség és szabadság hazája, vagyis tudtam, hogy ott minden van, ami nálunk nincsen, és minden olyasmiről szabad beszélni, amiről nálunk hallgatni kell, de ez egyáltalán nem érdekelt, csak a búcsúzás érdekelt, az, hogy valahogy szembe menjek a felejtéssel.

Nagyon sokáig, több mint másfél évig tartott ez a nagy, mindent megjegyezni vágyó búcsúzás, úgy, hogy közben nem lehetett tudni, hogy olyan sokáig fog tartani. Minden nap lehetett volna akár az utolsó is, és ennek a folyamatos búcsúzkodásnak a súlya lassan az ellenkezőjébe fordította az egész kísérletet. Elkezdtem meggyűlölni a látványt, azt vettem észre, hogy megváltozott a nézése, egyre hidegebb szemmel, egyre pontosabban és egyre kegyetlenebbül látom már a részleteket.

Arra viszont már emlékszem, hogy mikor jöttem rá erre a változásra. A barátom azt kérte, adjam neki az órát. Úgynevezett hétzenés kvarcóra volt, nagy kincs. Szó szerint azt mondta, adjam neki, mert az nekem már úgyse kell. Kérése jogosnak és logikusnak tűnt, el is indult a kezem az óra csatja felé, hiszen a barátomnak igaza van, ott, ahova én megyek, nekem nem kell már óra. Amikor én elmegyek, megáll majd az idő, nem kell majd mérni, nem lesz már utána semmi. Ahogy megfogtam az óraszíjat, egyszerre rájöttem, hogy igenis szükségem lesz az órára, kell az majd nekem is, mondtam, hogy nem adom, és közben éreztem, hogy előnt a vad és mindent elsöprő gyűlölet. Gyűlöltem a barátomat, amiért elkérte az órát, és gyűlöltem magamat, amiért nem adtam neki. Egészen addig valahogy azt hittem, hogy a kivándorlás olyan lesz, mint a végítélet, megszűnök létezni, és nemcsak én, hanem velem az az egész világ, tehát a városom is, megszűnik minden, és megáll az idő – de az a vacak hétzenés kvarcóra megértette velem, hogy ez nem igaz, nem fog megállni az idő, és nem fog összedőlni a világ, élek tovább, és a város is létezik tovább, és ettől a felismeréstől meggyűlöltem magam is és a várost is, nem akartam már emlékezni rá, el akartam felejteni és el akartam hagyni örökre.

Pár hónappal később megkaptuk az útlevelet, lezajlott a kivándorlás, megtettük a hétszáz kilométeres utat. Egy ismeretlen város lett az új otthonunk.

Sétálva próbáltam megismerni, próbáltam benne megtalálni önmagam.

A régi város keservesen megjegyzett emlékei visszaköszöttek, torz fénybe vonták az ismeretlen házakat, tereket és kapualjakat, néha, amikor befordultam egy utcasarkon, azt éreztem, hogy a régi utcák valamelyikén járok, valamelyik ház sarkán ismerősen csillan az ablak, szédítően elbizonytalanító érzés volt, tehetetlen harag támadt tőle bennem, nem akartam, hogy az új város összemosódjon a réggel, a kettőt a lehető legjobban el akartam különíteni egymástól – de hiába, az összemosódás érzése, a majdnem

olyan, de mégsem olyan bizonytalansága annyira erős volt, hogy elkezdtem azt érezni, egyik város sem létezik igazán, az új se, és a régi se, és én meg végképp nem létezem, mert nem vagyok sehol, itt se, ott se.

Eltartott egy darabig, amíg megértettem, hogy nem a városok a hibásak, hanem én változtam meg, az én szememben van a hiba. Olyan nagyon és olyan sokáig néztem a városomat, hogy megváltoztam tőle, megváltozott tőle a látásom. Másképpen láttam, tisztábban, kegyetlenebbül, hidegebben. Megkeményedtem. Egy városról se tudtam már azt gondolni, hogy a legszebb lehet a világon, és azt sem, hogy otthon lehetek még benne valaha.

Eleinte tudatosan próbáltam küzdeni ez ellen a szokatlan keménység ellen. Végigjártam a fejemben a régi utakat: mindenre pontosan emlékeztem, de a város megőrzött képei nem nosztalgiát ébresztettek bennem, hanem inkább sértődést és haragot. Próbáltam felidézni a félálomban hallott mondat szenvedélyét, de csak a szavakat hallottam és az enyhe sóhajt a szavak mögött.

Egy évig vártam, mielőtt visszamentem volna, most már csak látogatóba. Az, hogy viszontláthattam a várost, láthatam, hogy nélkülem is megvan és létezik, nagyon felkavart. Egy év alatt sok minden megváltozott, a képek, amiket magammal vittem, nem voltak már mind érvényesek. Minden ugyanolyan volt és minden más volt, egyes hámló kerítések újrafestettek, másokról pedig tovább hámlott a festék, és ettől az óráig jutott eszembe megint, az óráig és a harag, és az, hogy talán mégis ott kellett volna hagynom, mert azzal megállíthattam volna az időt, minden ugyanolyan maradhatott volna, de tudtam, hogy ez nem igaz. A barátomat nem kerestem meg, és amikor másodszor is elhagytam a várost, tudtam, hogy most már a saját szabad akaratomból döntöttem el, hogy nem fogok visszatérni soha.

Őriztem tovább a magammal vitt képeket az új városban, tettem még egy kísérletet a nosztalgiára, írni kezdtem. A világ legszebb városáról írtam, egy olyan helyről, aminek párja nincs, ahol minden szép és minden tökéletes, az én régi városomról próbáltam írni, próbáltam az íráson keresztül távolról megszeretni. Nem sokáig tudtam hazudni magamnak, be kellett látnom, hogy amit írok, az nem jó, amit írok, az hazugság és giccs, a nosztalgia vágya keveredik benne a visszatérés lehetőségének a hazugságával. Abbahagytam a világ legszebb városáról szóló könyvet, és elkezdtem egy másikat írni, egy romos és pusztuló városról, ami csak nyomokban emlékeztetett arra a helyre, ahol a gyerekkoromat töltöttem. Ahogy a könyv lassan készült, megértettem és elfogadtam, hogy én már nem leszek többé otthon, legfeljebb csak a képzetbeli város elképzelt romjai között.

Felnyitóm a laptopom, nézem az elektronikus térképet, szép kék utat rajzolt nekem, A-ból B-be vezet, hétszázhusz kilométer. Az úttervező szerint a jelenlegi útviszonyokat figyelembe véve 8 óra 20 perc, gyalog hat nap és két óra. Nézem a kanyargó kék vonalat, a képernyő egyik feléből a másikba vezet. Nem tudom pontosan, mikor indultam el rajta, az viszont most már biztosnak látszik, hogy nem fogok megérkezni soha.

* * *

Ezt az esszét a lipcei könyvvásár alkalmából írtam, német felkérésre. Fájdalmas volt megírni, egy évet vártam mielőtt magyarul közöltem volna. 2011-ben jelent meg a karácsonyi ÉS-ben.

A szerkesztő megjegyzése

Lapunkban talán soha nem adtunk még közre olyan írást, ami ilyen mélységgel, ennyire megrázóan adná vissza mindazt, ami lelkünk legmélyén lappang, amit hasztalan próbáltunk túlhaladni, elfojtani, feledni, ami kitörölhetetlenül ott él bennünk, és akárhányszor váratlanul tör elő fojtó erővel. Ezért engedtessek meg, hogy lapunkat, az Átalvetőt a legmegfelelőbb befogadó közegnek érezzük D.Gy gondolatai számára. Hiszen – a bárki által szabadon élvezhető művészi élményen túl – mi, áttelepültek, világgá szaladtak ezrei-tízezrei érezzük át csak igazán az alkotás mélyén megbúvó lelki gyötrelmeket. Ezért tartjuk kötelességünknek eljuttatni mindazokhoz, akiket leginkább érint, ezért kértünk engedélyt a szerzőtől az utólagos közlésre, amit szívből köszönünk.

És hogy mi hozhat megkönnyebbülést, mi adhat feloldást ebből a fojtó életérzésből? A művésznek talán maga az alkotás. Nekünk, többieknek viszont? Akik földi létünkben talán soha nem érezzük már meg A-ból B-be...

Szász I. Tas

Mi is tettük

Imát mormolsz	éljünk jobban,
vagy átkot szórsz,	legyen akol.
eget borzolsz,	Most kérlelnénk
a földhöz szólsz,	minket verőt,
most úgy látszik	gonosz szaván
mindhiába,	venne erőt.
lelkünk vásik,	De szemünk,
agyunk kába.	ha hátra pillant,
Minden mindegy	a mi időnk
szele tombol,	már elillant,
zúzva jön-megy	kenyerünk javát
hitet rombol.	megettük,
Hagytuk magunk	ami ártott,
mélyre jutni,	mi is tettük.
nem volt szavunk,	Árulással,
tudtunk futni.	tétlenséggel,
Futottunk	gyávaságból
az áldozattól,	vereséggel.

Az előző, irodalmi remekmű után álljon itt egy őszinte, szintén a lélek mélyéből fakadó sors történet. Ami azt látszik bizonyítani, hogy ennek szerzője sem érkezett meg könnyedén A-ból B-be.

Jönnek ezek a románok...

Mi viszi rá az embert arra, hogy elhagyja szülőföldjét, rokonait, barátait? Azt a világot, amelyben otthon van, nemcsak azért, mert ismerős minden utcásarok, domb és patak, hanem mert lélekben van otthon. Érti a kimondatlan gondolatokat: a gyanakvókat, ellenségeseket, s az együtt érzőket is. S értik őt is, azok is, akik fölemelik, s azok is, akik elárulják.

Árva Mikes Kelemenünk egyszerű magyarázattal szolgál (emlékezetből idézve): amikor megszülettünk, Isten a világ különböző pontján kisebb-nagyobb kenyércsomókat helyezett el számunkra. Nekünk oda kell mennünk, s addig ottmaradnunk, míg el nem fogyaszthatjuk valamennyit. Lehet, hogy igaza volt.

Felötlik bennem egy régi kép – úgy a 60-s évek elejéről. A nagyváradi állomáson – férjemet kísértem a bukaresti vonathoz – már indult a vonat, amikor szívbeható, hangos zokogásra lettem figyelmes. Egy középkorú nő állt a vonat lépcsőjén kinyújtott karral, és hangosan zokogott. – Izraelbe mennek – mondta valaki mellettem. S akkor észrevettem a peronon álló, egymásba kapaszkodó idős házaspárt. Azoktól búcsúzott, a szüleitől. Hazafelé menet a szánalom és együttérzés első indulatát a harag, a méltatlankodás űzte ki belőlem: miért mennek el, ha ennyire fáj? Bár nemigen gondoltam rá, másnak se meséltem, ez a kép belém vésődött, hogy aztán 15 év múlva velünk, velem is megismétlődött. Ott álltam én is a lépcsőn, csak nem zokogtam – akkor még nem – könnyeimet torz vigyorral parancsoltam vissza, s az én öreg szüleim ugyanúgy álltak ott egymást támogatva, görnyedten az elválás fájdalmatól, mint a hajdaniak. Ha valaki a szótlanságból is megértette a jelenetet, ugyanúgy érezhette: miért, ha ennyire fáj?

Az ok jobbra közös, ámbár személyes viszonylatban más és más. A legtöbb erdélyi, vagy más, kisebbségi sorsban élő magyar számára az anyaország az elvesztett éden álmvilága, de legalábbis olyan hely, ahol az ember egyenlő az egyenlők között – mindegy, hogy jóban vagy rosszban kell osztoznia.

A személyes okokról csak a magunk viszonylatában szólhatok. Soha nem gondoltunk arra, hogy valaha elhagyjuk szülőhazánkat. Sőt értetlenül, ítéletre készen néztünk azokra, akik ezt az utat választották. Éltünk, mint akárki más, s végeztük tőlünk telhető lelkiismeretességgel a ránk bízott munkát. Miért lettünk magyar szakos tanárok? Talán meg gondolatlanságból. Okosabb döntés lett volna építészettel, vegyészetet vagy valami hasonlót tanulni. Az embert 18 évesen az érzelmek vezérlik, nem valami ellen, hanem valamiért, az irodalom, a költészet értékeiért, szépségeért. Nincs más magyarázat.

Az egyetem elvégzése után Csíkszeredában tanítottunk kegy évig, majd Váradra kerültünk. A férjem a színház iro-

dalmi titkára-dramaturgja lett, én tanítottam, magyart, románt, történelmet, testnevelést, mikor mit kellett, lehetett. Feletteseink elégedettek voltak velünk, talán még azt is mondhatnám, hogy szerettek. A munka és a családi gondok mellett részt vettünk a kötelező és ajánlott posztgraduális képzéseken: én lettem a fokozati vizsgákat, a férjem versenyvizsga révén beiratkozott az aspirantúrára és letette a kötelező elméleti vizsgákat. Dolgozataiban a nagyváradi színjátszás történetének egy-egy korszakát dolgozta fel, majd fokozatosan elkészült a doktori tézise: A nagyváradi színjátszás története a kezdetektől a Szigligeti Színház megnyitásáig, valamint a kétkötetes melléklet: A nagyváradi színészet műsorrendje. A benyújtott disszertációt a tudományos irányítók megkülönböztetett elismeréssel illették. (Szigeti József professzor évek múlva is emlegette, hogy tudományos irányító munkája során nem találkozott ennél alaposabb és lelkiismeretesebb dolgozattal, próbálta a kiadás útját is egyengetni.) Mindezek ellenére a védelem jogát, majd a doktori címet politikai okokból megtagadták tőle.

De ne vágjunk az események elébe. Az 1972-73-s évadtól a társulat művészeti vezetőjeként folytatta tevékenységét, a társulati tagok egyöntetű akaratából. Alig hogy elkezdte munkáját, felszólítást kapott az államvédelmi szervekkel való együttműködésre. Mivel erre nem volt hajlandó, elkezdődött ellene a hajsza. Kezdetben óvatosabban, majd egyre keményebben. A módszer ismerős: a közvetlen baráti körbe beépített személy időről időre benyújtotta jelentését. Az új barátokkal mindig óvatosak voltunk, így B.Z.-vel is. Minden alkalommal ő hozott fel kényes ügyeket, panaszkodott az őt ért személyes sérelmek, igazságtalanságok miatt. Másfél évvel később megtudtuk, hogy minden találkozásunkról 6-8 oldalas feljegyzéseket készített. Az első jelentések még objektívek voltak. 1974 végétől – következtetésem szerint – főnökei nem voltak megelégedve munkájával, ezért vált belemerősebbé. Jelentései tartalmazták a rágalom minden lehetséges változatát. Amikor B.Z.-vel kapcsolatos gyanakvásunk konkrétabbá vált, tettünk egy próbát: kizárólag neki mondtunk el egy bizonyíthatóan hamis történetet. Néhány hét elteltével az egyik kihallgatáson a szekus tiszt előhozta ezt a történetet. Nem sokkal ezután kihallgatást kértünk az államvédelem megyei felügyelőségének parancsnokánál. Előadtuk az esetet. Végighallgatott egyetlen szó nélkül. Alig egy hónap elteltével B.Z.-t a váradi 2. sz. líceumból – tanév közben – áthelyezték Temesvárra tanársegédnek a műszaki főiskolára.

A színházi események is – a szaporodó művészi sikerek – fokozták az indulatokat. Különösen a színház 175. éves jubileumának megünneplésére tett kísérletek váltották ki a párt és államvédelmi szervek ellenszenvét, aminek az lett a következménye, hogy egyik, percről a másikra leállították a jó előre előkészített és korábban a pártszervek által is engedélyezett ünnepségsorozatot. De még így is az Ember tragédiája és Sütő András Anyám könnyű álmot ígér c. művének színpadra állítása a legkülönbébb kötékedések és molesztálások tárgya lett: a szövegtől a díszletelemekig mindenben találtak kivetni valót. Az előadás megtartása érdekében természetes, hogy minden igényük teljesült. De

ez sem volt elegendő. Akkoriban Romániában egy magyar kulturális intézmény statisztikai adat volt, ha megpróbálta betölteni hivatását, gyanússá és veszélyessé vált. Ez indította el a színház és annak tehetséges vezetője elleni hadjáratot. Egyébként egy közismert és köztiszteletben álló ember meghurcolása arra is jó, hogy a többit ez által megfélemlítsék.

1975 júliusában az egyik színházi előadás főpróbájáról a megyei párt- és államvezetők jelenlétében, kellő feltűnést keltve az államvédelem egyik, rendszámáról alaposan ismert kocsija állt meg a színház előtt. Az egyik őrnagy kiszólította a teremből a férjemet, és a szó szoros értelmében betuszkolta a kocsiba. Ott közölte, hogy a lakásunkra mennek. Magyaráztaképpen hozzátette, hogy feljelentés érkezett ellenünk, miszerint valutát rejtegetünk. Nincs ugyan házkutatási parancsuk, de azt tíz perc alatt megszerzhetik. De ha valóban nincs rejtegetni valónk, engedélyezze a házkutatást. Erre a tiszt a telefonhoz ment, tárcsázott egy számot, és erősítést kért. Közben ezt mondta: túl sok a könyv, kettőjüknek túl sokáig tartana. Még öt ember jött, valamennyiükkel jól megismerkedtünk a későbbiek folyamán. Tehát hét ember folytatta le a házkutatást 10.30-tól 14.50-ig. Én iskolai ügyeletben voltam, csak a befejezés előtt pár perccel értem haza. Férjem nyitott ajtót, az előszobában a fülembe súgta: ne ijedj meg, nincs semmi baj. Megdőbbenve álltam meg a nagyobbik szoba ajtajában. A rengeteg könyv a szoba közepén, a fiókok kihúzva, a szekrények kipakolva. Az egyik tiszt megjegyezte: sajnos csinál-

tunk egy kis rendetlenséget. Nem szóltam rá semmit. A házkutatás során csak ideológiai dolgok érdekelték a tisztet. Mindent elvittek, ami a doktori értekezéssel kapcsolatos volt. Pótolhatatlan értékű feljegyzéseket, adatokat, több esztendő munkáját. Elvittek minden olyan könyvet, amelynek valamilyen köze volt a magyar kultúrához, történelemhez. Ami még bántóbb volt: a könyvekre tett megjegyzések: -Több mint 2000 kötet, s majdnem mind magyar!

Házkutatási jegyzőkönyv (részletek)

Mi, C.I. őrnagy, F.S. őrnagy és G.I. főhadnagy a Belügyminisztérium Bihar megyei Felügyelőségének képviselői Kelemen-Pap István- született... lakcíme... - beleegyezése alapján lakásán házkutatást hajtottunk végre. Átkutattunk két szobát és a hozzájuk tartozó mellékhelyiségeket. Megtaltaltuk, lefoglaltuk és magunkkal vittük az alábbi anyagokat:

1. A kolozsvári Nemzeti Színház Évkönyve 1941/42.
2. Magyarország politikai térképe.
3. Magyarok történelme I-II. 1897.
4. A magyar művelődés története I-IV.
5. 2 db. színháztörténeti anyagot tartalmazó kéziratköteget.

A házkutatás 10 óra 30-kor kezdődött és 13.30-kor ért véget. A fent nevezett személynek... nem volt semmilyen kifogása a házkutatás során alkalmazott eljárások ellen...

A házkutatást végző szervek nevében: (3 olvashatatlan aláírás Gyanúsított Kelemen I. s.k.

(A kézírás eredeti példányának magyar fordítása)

Miért van ennyi? Mindet elolvastuk? Kinek adunk kölcsön?

A házkutatást követően 11 hónapig tartott ügyünk vizsgálata. Az első hat hónapban szinte naponként. Később, amikor már nem hívtak be minket a szeku színhelyére, bármikor is találkoztunk az utcán valamelyik tiszttel, figyelmeztetett: ne bízzuk el magunkat, ők rajtunk tartják a szemket, s minden tőlük függ. E felől nem is voltak kétségeim.

Valutarejtegetés ürügyén kezdték a házkutatást. Valutánk nem volt. A gyerekek játékaik közt találtak egy kis játékperselyt, abban egy maréknyi aprópénzt (magyar, cseh, lengyel, a legnagyobb érték a magyar kétforintos volt.). Találtak még az egyik fiókban egy kis kulcstartót, amerikai sógorunk ajándékát: sárgaréz keretben Kennedy-fejes féldolláros. Pénznek minősítették. Kezükbe került az a nyugta is, melyet a váradi „dolláros bolt” vezetője állított ki számunkra 23 dollárról. A pénzt a férjem testvére küldte egy hazalátogató amerikai állampolgárral, M.B.-vel. A pénzt M. fizette be teljesen legálisan a bolt vezetőjének, aki azért adott róla nyugtát, hogy, ha majd érkezik megfelelő árú, azt levásárolhassuk. Abba kötöttek bele, hogy a pénzt közvetítéssel kaptuk. Az aprópénzt és a nyugtát elvitték (később se vásárolhattuk le a befizetett összeget.). Ebből az u.n. valuta-ügyből bírósági eljárás lett. 2800 lej pénzbírságra ítélték, és a férjem munkahelyén a munkatársak előtt is feldolgozták, mint törvénybe ütköző cselekményt, anélkül,

Jókai Mór

hogy a szóban forgó összegről említést tettek volna. (44 Ft., 4,50 cseh korona és 50 USA-cent.)

A házkutatást követő hónapokban telefonon rendelték kihallgatásra, általában kettőnket egyidőben, de külön-külön hallgattak ki. Kétféle módszert alkalmaztak: kérdésekre kellett válaszolnunk. Előfordult, hogy többször ugyanazokra. Ha a válasz nem volt kielégítő, fenyegetőzésekkel árasztottak el. A másik módszer az írásbeli volt. Eseményeket, beszélgetéseket kellett írásban rekonstruálni, nem csak barátainkról, ismerőseinkről, hanem olyan egyénekről is, akikkel már évek óta nem érintkeztünk. Ilyenkor magunkban ültünk egy kis szobában. A tiszt időnként bejött, elolvasta, ha nem tetszett, széttépte, és kezdődött minden előlről. Az is előfordult, hogy belekötött egy-egy szóba, kifejezésbe. Pl. „Becsületes embernek ismerem. – Mit jelent az, hogy becsületes ember, nem öl, nem lop, de hogy vélekedik a párt politikájáról, a kontinuitás elméletéről?! – Biztosan elfogadja. – Mit jelent az, hogy biztosan? Tudja maga biztosan, hogy innen hazamehet?”

Volt úgy is, hogy a gyermekeinkkel, szüleinkkel zsaroltak. Például: „Ha meggyőződnenk, hogy gyermekeiket nem nevelik hazafias szellemben, állami intézménybe vinnénk.” Ezt a férjemnek mondták. Rettenetes hatással volt rá. Elhitte. Általában mindent elhittünk, amivel fenyegettek. Éreztük, az államvédelmi hatóság állam az államban. Nincs hatalom fölöttük.

Általában d.u. 4-5 órától este 9-ig tartottak bent. Közben munkahelyi feladatainkat folyamatosan el kellett látnunk. A történetekről senkinek sem volt szabad beszélnünk, mégis igen sokan tudták, mert ők maguk gondoskodtak erről.

A férjemet néhányszor éjfél után engedték el. Ilyenkor mindig iszonyatos félelemmel vártam. Végül már jobb volt bent lenni, mint várni. Egy alkalommal nem bírtam tovább, az éjszaka közepén magamra kaptam a kabátomat és elindultam a Dunarea utcába, ahol a kihallgatások voltak. A nagy tölgyfakapu zárva volt. Máig sem tudom, honnan vettem a bátorságot: becsengettem. Nagydarab rendőr jött ki. Teljes határozottsággal azt mondtam neki: itt van a férjem, B. őrnaggyal beszélget, legyen szíves hívja ki, mert nincs kulcsom, nem tudok bemenni a lakásba. Beengedett a folyosóra és telefonált. – Várjon, nemsokára jön a férje – mondta. Ekkor már ragaszkodtam eredeti szövegemhez: – Hozzák el a kulcsot. Néhány perc múlva meg is kaptam a kulcsokat. A férjem is tudta, nem a kulcsra van szükségem, hanem a bizonyosságra, hogy hazaeresztik-e még. Jó óra múlva jött haza. Elmondta, hogy mintegy húsz névből álló névsort tettek elé, akikről információt kellett adnia. Az alábbi nevekre emlékszem: Muzsna Magda, a kolozsvári rádió magyar adásának riporternője, Bölöni Sándor író (1992-ben öngyilkos lett), Szabó József rendező, Nagy Péter csíkszeredai tanár, Domokos Géza, a Kritikon könyvkiadó igazgatója, Simon István gyulafehérvári lelkész. Szinte kivétel nélkül olyanok, akik a magyar kultúra valamilyen területén dolgoztak.

A kihallgatások során kiderült, hogy a vád ellenük: államellenes összeesküvés (ezt csak az ő éberségük akadályozta meg), a dákok-román folytonosság elméletében való kételkedés, sovinizmus, nacionalizmus.

Utólag visszagondolva, nevetséges dolgok is előfordultak. Például: a házkutatási jegyzőkönyvben is szereplő térkép azért kellett, mert ezen szemléltettem tanítványaimnak a bécsi döntés utáni magyar államhatárokat. Egy tanulmányi kiránduláson lelkesebben beszéltem a gyulafehérvári Árpád-kori templomról, mint az 1919-20-ban épült, ugyancsak gyulafehérvári koronázási templomról. (Ezek engem illettek, de hasonló rosszindulatú, kicsinyes dolgokkal gyötörték a férjemet is.)

A fentiek elég súlyos vádak ahhoz, hogy egy esetleges politikai per lehetőségét megteremtsék. A megfélemlítésre igen alkalmas egy közismerten becsületes ember meghurcolása. Talán a helsinki találkozót követő politikai légkörnek és a kezünkben lévő magyar befogadási iratoknak volt köszönhető, hogy nem fajultak idáig a dolgok.

A lélektani hadviselés számos eszközét bevetették. Egy alkalommal délelőtt a színházból rendelték be férjemet. Két óra körül hazajött. Boldog volt, újságolta, hogy visszakapta a korábban elkobzott magyarországi befogadási okmányt, és G. hadnagy közölte, ügyét lezárták, nem kell többé bemennie. Még ki is kísérte, és kézfogással búcsúzott. Örültünk. Leültünk ebédelni. Éppen táltam, amikor megszólalt a telefon. Férjem vette fel, G. I. volt. Azonnal menjen vissza! Hagyta az ebédet és rohant. Kocsiba ült, de idegességében figyelmetlenül fordult ki a parkolóból, és egy kisteherautóval ütközött. A koci bal hátsó oldala összetört, neki szerencsére nem történt nagyobb baja. Visszajött, előbb a közlekedési rendészetet hívta, aztán G-t. Közölte vele a történeteket. Mire lement a helyszínre, már ott volt a közlekedési rendőr és a szekus is. Ismét meggyőződhattunk hatalmukról. Mivel a teherautónak semmi baja sem lett, útjára engedte, majd a jegyzőkönyvet felvenni készülő rendőrt utasította: az ügy ejtendő. Szó szerint ezt mondta: - Ne foglalkozz vele, az én emberem. Így az esetről még jegyzőkönyv sem készült. Később ezt fel is használta ily módon: – Látja, tudunk mi jók is lenni, minden maguktól függ.

Egyik alkalommal Sz. József rendezőről kellett nyilatkoznia. Férjem igen jó barátságban volt Szabóval. Csak jót mondott róla, mint általában mindenkiről. A tiszt hallgatta, majd elővett egy papírlapot, fel lehetett ismerni rajta Sz. írását. Felmutatta. – védje csak Sz.-t, bezzeg ő nem volt magához ilyen gáláns, itt bizony terhelő dolgok vannak.

Otthon elkeseredve fontolgatta, mivel zsarolhatták Sz.-t, hogy erre képes volt. Alig ocsúdtunk fel, amikor halkan kopogtak. W. István színházi fotós (ma Németországban él) felesége lépett be. Sz. küldte, kér, menjek át én hozzájuk, lehetőleg észrevétlenül. A közelünkben laktak. Átosontam. A fürdőszobába tuskolt, ott suttogta el: kihallgatták a férjemmel kapcsolatban. Bármit mondanának, ne higgyen nekik, mert semmi terhelőt nem mondott. Egyébként eljárt szották vele is ugyanazt, mint a férjemmel.

A fentebb már említett „ügylezárási” eset megismétlődött. 1976. július elején mindenki szabadságra ment a színházból. Nagykegyesen mi is engedélyt kaptunk a távozásra azzal, hogy ügyünkkel többé már nem foglalkoznak. El is indultunk egy székelyföldi körútra. Szándékosan nem egy helyre és nem ismerősökhöz, nehogy másokra is bajt hoz-

zunk. Tíz napig kóboroltunk. (Meg kellene köszönnöm B.I. őrnagynak, hogy ezt lehetővé tette, ez volt az utolsó együtt töltött nyarunk, ráadásul ifjúságunk, reményeink, álmaink színhelyein.)

Alig érkeztünk haza, megszólalt a telefon. Rosszat sejtve nem vettük fel. Perceken belül ott volt G.I. hadnagy, ismét menni kellett és az úti élményekről beszélni.

Az említetteken kívül még két terhelő eset volt a férjem rovásán. 1972 nyarán, míg a teljes társulat szabadságon volt, G. gazdasági igazgató a színház teljes archív anyagát (1900-tól a felszabadulásig): plakátokat, szövegkönyveket, különböző gazdasági, társulati kimutatásokat stb. a díszletmunkásokkal áthordatta a nyári színház udvarára, ahol három hétig égették. A férjem, aki színháztörténeti kutatásai során éppen az anyaggal foglalkozott, lesújtva vette tudomásul a barbarizmust. Naívu jelentette az esetet a városi pártbizottságnál. Később (talán 1974) el akarták költöztetni a színház elől Szigligeti szobrát. A férjem írt egy beadványt, melyben méltatta Szigligeti irodalmi jelentőségét – a színház hosszú ideig az ő nevét viselte. A szobor végül maradt, de mindkét esetet nacionalista megnyilvánulásként könyvelték el. (G. elvtárs csak jót akart, mert azt gondolta, hogy az a sok régi lom csak a helyet foglalja, nem való már semmire.)

Az események engem sem hagytak érintetlenül. Az 1975-76-os tanévet egy városszéli általános iskolában kezdtem. Félve jelentkeztem az igazgatónál, mert akkor már folyt ellenünk az eljárás. Nem várt kedvességgel fogadott. Alig értem haza, G.I. telefonon közölte, hogy beszélt az igazgatómmal. Ennek ellenére az iskolában később sem volt semmi kellemetlenségem.

1976-ban áttelepedési ügyünk mélypontra jutott. Szeptember elején kihallgatást kértünk az útleveosztály főnökétől. Nagyon határozottan azt mondta: ha mindenki elmegy Váradról, mi akkor is maradunk. Megpróbáltunk fellebbezni Bukarestben, de semmi eredménye nem volt. A bukaresti hatóság válasza: ügyünk a helyi szervek döntésétől függ.

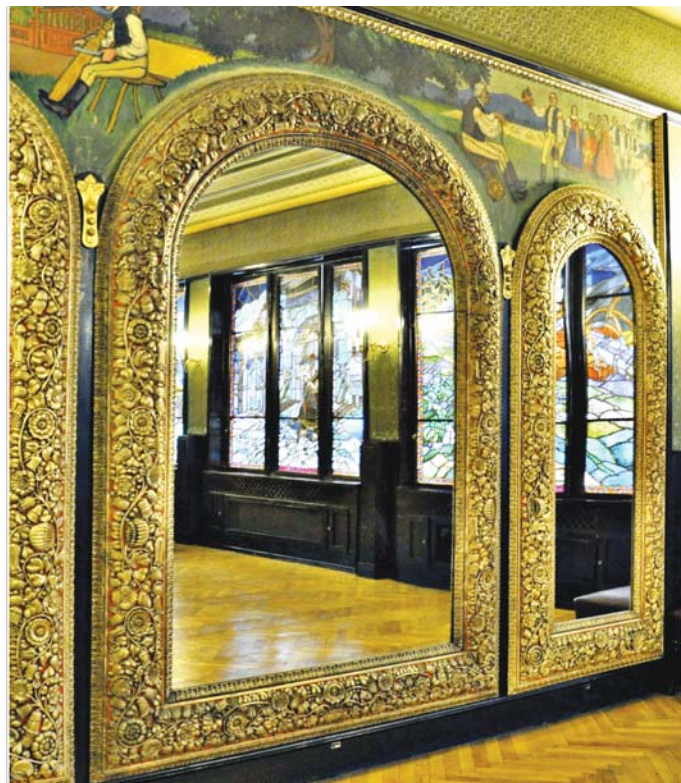
Közben a belügyi szervek valamivel kevesebbet zaklattak. Megkíséreltük visszaszerezni az elkobzott könyveket, kéziratokat. Ezért férjem egy magas beosztású (városi első titkár, S. Alexandru) funkcionárius segítségét kérte. Ígérete, sőt később tudtuk meg, határozott utasítása ellenére sem kaptuk vissza azokat.

Ez év október 19-én hívtak a tanügyi osztályra. Már ekkor a levegőben volt, hogy az áttelepülni szándékozók, elsőként a pedagógusokat, megfosztják állásuktól. Valóban, az előszobában 30-35 pedagógus várakozott. Többüket ismertem. Névsor szerint szólítottak be egy terembe, ahol hárman ültek: a tanügyi jogtanácsos, a munkaerő-elhelyező képviselője és Sz. Tibor magyar szakos szakfelügyelő. (Elterjedt módszer volt, hogy a hóhérmunkát magyarok ellen magyarral végeztessék el.) Szikszaí jól ismerte tanári munkámat, ahogy beléptem, mondta a nevet, és - legnagyobb meglepetésemre – hozzátette: kiváló tanár. Aztán magyarra fordította a szót (ez szintén merész dolog volt, a szekusok még négy szem közt sem beszéltek magyarul, pedig két magyar (?) is volt köztük), kért, hogy

vonjuk vissza útlevelekérésünket. Mondtam, hogy nem tehetjük. Ekkor közölte, hogy megszüntetik munkaviszonyomat. A mellette ülő román férfi vette át a szót: mivel a Román Szocialista Köztársaságban az állampolgároknak joguk van a munkához, engem is alkalmaznak segédmunkásként. Választhattam a vegyi gyár, konzervgyár és betongyár között. Ez utóbbit választottam. Az iskolába már csak a személyes dolgaimeért mehettem be, osztályomtól nem búcsúzhattam el.

Másnap jelentkeztem a betongyárban. A káderosztályon végigmértek, kissé meglepődtek, de mivel az előzményekről már értesültek, közölték, hogy szükségük ugyan nincs rám, de végül is nekem is kell egy darab kenyér, ha a mérnöknek nincs ellenem kifogása, fölvesznek. A mérnök – M. András – magyar ember volt, de mindig románul beszélt – fölvelt. Az ottani viszonyokhoz képest könnyebb munkára osztott be. A kinevezésem október 25-től szólt, betongyári segédmunkási minőségben, 6,05 lejes órabérért. Két műszakban dolgoztam. A délutáni könnyebb volt. A házgári betonelemek, oszlopok öntése délelőtt történt. A formába öntéskor kellett a nyers betonból néhány lapáttal kiemelni, és a beton sűrűségét egy meghatározott eljárással megállapítanom. Teljesen értelmetlen munka volt, mert a kihozott betont akkor sem cserélték ki, ha nem, felet meg az előírt minőségnek. A kimerülést nem az effektív munka, hanem a vibrátorok okozta kegyetlen zaj, majd a hideg beálltával a gőz okozta. A sűrű gőztől, párától két méterre sem lehetett a csarnokban ellátni.

Helyzetemet nem éreztem tragikusnak. Még ahhoz is volt kedvem, hogy munka közben „kutyanyelvekre” írt angol szavakat magoljak. Nyugodtan mondhattam hangosan is, mert senki nem hallhatta. Talán a dac munkált bennem megmutatni, hogy kibírom. Egyik nap a mérnök felajánlot-

Tükörterem

ta, végezzem el az induló szakmunkás-képző tanfolyamot. Ráálltam. Esténként jegyzeteltem a betongyártással foglalkozó szakkönyveket, sőt néha a férjemnek is elmagyaráztam a tanultakat. Őt azonban nagyon elkésérítette a helyzetem. Nem tudott belenyugodni. Különösen azután, hogy kis híján baleset ért. (A sündaru görgője kiugrott, egy alkatrész leszakadt, és tőlem alig másfél méternyire lezuhant.) A közelemben tartózkodó művezető jobban megijedt, mint én, aki nem tudtam, mi történik.

A következő év januárjáig dolgoztam a gyárban. Kilépésemkor le kellett adnom a munkaruhát, védősisakot. A kilépési lapot alá kellett írni a Sz.B. titkárral is. Rám nézett és megvetéssel mondta: legalább magától is megszabadulunk. Akkor láttam először és utoljára.

Mivel az útlevél még mindig kilátástalan volt, s a férjem elbocsátásától is tartottunk, lépéseket tettünk a tanári, vagy legalább a diplomámnak megfelelő munka érdekében. Fellebbeztünk a tanügyi osztályra. Azt válaszolták, hogy miniszteri rendeletet hajtanak végre. Ezután a minisztériumhoz folyamodtunk. A válasz: forduljunk a helyi szervekhez. A kör bezárult, nem volt munkám. Egy volt tanítványom közbenjárására más neve alatt bedolgoztam egy kézimunka-üzletbe. A férjemet megfosztották ugyan a művészeti vezetői funkciótól, de dramaturgként az utolsó percig a színházban dolgozhatott.

1977 februárjában kaptuk meg az értesítést, hogy szerezük be az útlevélhez szükséges iratokat. Rengeteg iratra volt szükség. Minden irat beszerzése igen sokba került: fizetni kellett azért, hogy nincs adó-, villany-, víz-gáz-könyvtár, stb. tartozásunk. A telefonnal érdekes esetünk volt. Távozásunk előtt azt is le kellett szereltetni. Véletlenül egy ismerős szerelőt küldtek. Leszerelte a készüléket, majd megmutatta a kagylóba szerelt „poloskát”. Szerinte ezzel nem csak a telefonbeszélgetéseket tudták lehallgatni, de azt is, ami a helyiségben elhangzott. Világossá vált, honnan tudhattak a legtitkosabb dolgainkról is. Utólag rekonstruáltuk a poloska történetét. Megsüketült a telefonunk, bejelentettük. Pár órán belül jöttek a szerelők. Örültünk, hogy a régi, fekete készülék helyett modern vonalú, fehér készüléket kaptunk... Meg is magyarázták, hogy mostanában a posta mindenütt leszerelteti a régi készülékeket. Hihető volt. A posta is a BM-hez tartozott.

1975-ben örökség után jutottam egy házrészhez. Ezzel volt a legtöbb bajom. Előbb ki kellett fizetni az illetéket, hogy a nevemen legyen, utána át kellett adni az államnak, ill. az állam megvásárolta a reális érték mintegy 10 százalékaért, de szabályos adásvételi szerződéssel. Így a hasonló helyzetben lévő állampolgároknak a későbbiekben sem lehetett a román állammal szemben pénzbeli követelésük.

Mihelyt beszereztük az összes iratot, mentünk a rendőrségre az útlevelekért. Órákig vártak. Nem tudtuk, miért. Aztán egyszer csak megjelent a már többször emlegetett G.J. – időközben főhadnaggyá léptették elő -, aki úgymond mindvégig rajtunk tartotta a szemét. Behívta a férjemet egy üres szobába. Minden erőm elhagyott. Hallottunk már olyan esetekről, hogy az utolsó pillanatban visszavonták az útlevél-engedélyt. Közel egy órát vártam,

míg kijött. Próbált mosolyogni, mutatta az útleveleket. Kérdésemre, hogy miért kellett olyan sokáig bent lennie, nem akart válaszolni. Később is csak annyit mondott, hogy a tiszt megfenyegette: az ő kezük messzire elér, vigyázzunk magunkra, tessék jól viselkedni! Búcsúzóul még azt is hozzátette: egyébként nem sok hasznát fogják venni magának a magyarok... Ennek a mondatnak nem tulajdonítottunk akkor jelentőséget. Azt hittük, férjem iránti lebecsülés kifejezője. Később azonban nagyon sokat gondolkodtam ezen a kijelentésen.

1977 áprilisában érkeztünk meg Debrecenbe. Férjem a debreceni Csokonai Színház dramaturgjaként kezdett munkához. Felvette a kapcsolatot az irodalom jeles képviselőivel, felterjesztette kérelmét az akadémiai bizottsághoz a doktorátus ügyében, elismertette a Bukarestben tett műfordítói vizsgáit nyelvvizsgaként. Úgy tűnt, minden együtt van a sikeres új élet elkezdéséhez, pedig mindössze négy hónap telt el áprilistól augusztusig...

Halálát egy máig megmagyarázhatatlan hirtelen rosszullét: légzésbénulás, a következményes eszméletvesztés, majd a megmentéséért tett orvosi próbálkozások előzték meg. Hat napig tartott. Temetésén Bényei József, a Csokonai Színház igazgatója Váci Mihály sorait idézte élete költői summájaképpen:

*„Szőkén, szelíden, mint a szél,
jöttömben csendes diadal van,
sebet hűsít fényes nyugalmam,
golyó, szurony, kín sűrű rajban
süvített át, nem fogott rajtam,
s mibe naponta belehaltam,
attól leszek pusztíthatatlan,
s szelíden győzők, mint a szél.”*

Áttelepülésünkkor – a román állampolgárságról lemondva – hontalanként érkeztünk Magyarországra. Férjem azonnal benyújtotta a honosítási kérelmet az Anyakönyvi Hivatal útján. Amikor a halál tényét bejelentettem, a megdöbben anyakönyv-vezető kevés gondolkodás után azt mondta: - Az lenne a feladatom, hogy leállítam számára a honosítási eljárást, de nem teszem. Olyan nagyon vágyott arra, hogy magyar állampolgár legyen, hát ne hontalanként nyugodjon ebben a földben...

Néhány hét múlva meg is érkezett a honosítási végzés. Letettem az állampolgári esküt. Szerettem volna megosztani valakivel meghatódottságomat. Vettem néhány szál virágot, rákötöttem egy keskeny nemzeti színű szalagot és bevittem a munkahelyemre, a Tóth Árpád Gimnáziumba. Elmondtam a munkatársaimnak, hogy most lettem magyar állampolgár. Többen gratuláltak. Egyik történelem-magyar szakos kolleganőm odajött és keményen rendreutasított: - Az ilyen fajta nacionalista megnyilvánulásnak nincs helye, ne forduljon többé elő! Mondhattam volna, hogy természetesen nem fog előfordulni, hiszen az állampolgárságot az ember csak egyszer kapja meg, de csak álltam szótlanul, mint azóta már annyiszor. Ez az „elvtársnő” a városi pártbizottság tagja volt, az intézet fő ideológusa. Az általa képviselt magatartás volt az irányadó. Ebből következik a

nemzettudat s a határokon kívüli magyarság létének, mint ténynek kiirtása a köztudatból. Ebből kifolyólag lettünk mi, erdélyi magyarok „románok”.

Ekkortájt ez engem nem érdekelt. Minden erőmet, energiámat arra összpontosítottam, hogy megőrizsem szellemi épiséget, el tudjam végezni a munkámat, fel tudjam nevelni kiskorú gyermekeimet. Méltánytalanság, hálátlanság lenne részemről elhallgatni az akkori Városi Tanács irántunk való jóindulatát. Férjem halála után a Csokonai Színház színészotthona vendégszobájának jóhiszemű, de jogtalan használói lettünk. Ki is tehettek volna az utcára. Nem tettek. Ott maradhattunk közel másfél évig, amikor tanácsi tulajdonú lakáshoz jutottunk.

A gimnáziumi katedrámat pályázat útján nyertem el. Évek múlva, amikor már fel-felfigyeltem olyan megjegyzésekre, hogy „jönnek ezek a románok, minden jó állást elfoglalnak”, megkérdeztem az igazgatómat, miért esett a választásuk rám, hiszen más pályázó is volt? Diplomatikusan csak annyit válaszolt: - Gondoltam, hogy maga valami új szint fog hozni az oktatásba. Ottlétem második évétől kezdve munkaközösségi vezetőként végeztem a munkámat. Igazi státuszomat soha nem felejtettem el. A magammal hozott igyekezet, alázat, a megtűrttség érzete nem veszett ki belőlem. Diákjaim többnyire elfogadtak, sőt némelykor hatott rájuk az az érzelmi kötődés, amit részemről megtapasztaltak a tanítás folyamán.

A fentebb említett ideológia romboló hatása azonban időnként megnyilvánult. Íme az egyik eset: Móricz Zsigmond Rokonok c. regényének elolvasását ellenőriztem írásban néhány célirányos kérdéssel. Az egyik kérdés így hangzott: ki Péterffy? A helyes válasz: a főszereplő titkára, erdélyi menekült, aki nincs benne a helyi panamákban. Az egyik tanuló válasza: Péterffy egy román ember. Amikor kiosztottam a dolgozatokat, megkérdeztem a szerzőtől: mivel indokolja választát? Határozottan felelt: - Benne van a könyvben, hogy Erdélyből jött. Megdöbbsenem. Hol kellene kezdenem a magyarázatot? Gyakorlati utat választottam, valahogy ilyenformán: Az első világháború után a román politikusok a Tiszát jelelték meg kíváncsított államhátként. Kevésen múltott, hogy nem így lett. De, ha így lett volna, te B.K. – így hívták a tanulót – most mi lennél? – Hát román - válaszolta! Erre már nem volt mit mondanom. Valamit a szótlanágomból is kikövetkeztettek, mert szünetben többen odajöttek, mintegy elnézést kérve, hiszen tudják ők, hogy nekem ez fájó pontom. Megköszöntem a figyelmességüket, majd a következő óra elején visszatértem a témához néhány mondat erejéig: Az én szubjektív érzésem nem tartoznak a tárgyhoz. A konkrét történelmi tények ismerete azonban igen, s tartottam egy rövid történelem órát.

Több hasonló, talán már a humor kategóriájába tartozó esetem is volt. Amikor beköltöztünk az új lakásba, szükségem volt egy mesteremberre, aki a vasbeton falakba speciális fúróval befúrja a képek, polcok helyét. Találtam is egyet. Már megérkezésekor észrevette a székely faragott

bútoraimat. Kérdésére elmondtam, hogy Székelyudvarhelyen faragták, onnan hoztuk, mert mi erdélyiek vagyunk. Ezt szó nélkül nyugtázta. Aztán évek múlva újra szükségem lett a munkájára, telefonon hívtam. Amikor ajtót nyitottam, rám ismert, s a felfedezés örömeivel mondta: – Tudtam, hogy a román asszonyhoz kell jönnöm. Nem válasszoltam semmit. Munkához látott, s közben társalogni támadt kedve: – Ugye, maga tanárnő? – Igen. – Hún tanít? – Az apácáknál. (Akkor már a Svetits Gimnáziumban dolgoztam.) – Oszt mit tanít? - Magyar nyelvet és irodalmat. Megállt a kezében a szerszám, rám nézett? - Szűzmáriám! Hát nem tanáltak egy magyart?! Ilyen és hasonló eseteket sokan megtapasztaltak. Én ebben nem rosszindulatot, hanem tudatlanságot éreztem. Nem is kezdtem semminemű magyarázkodásba. Talán valamiféle belső arisztokratizmus tartott vissza, ami lehet, hogy visszatetsző, de nem tehetek róla.

Fájdalmasan érintett a tanult, diplomás emberek ilyen való hozzáállása. Lányaim házasságkötésekor is elhangzott: - Román lányt vett el a fiam.” Ezt is szó nélkül hagytam. Néha azzal nyugtatom magam, hogy az egész csak nyelvi probléma: rohanó korunkban a nyelvi kifejezés is keresi a legrövidebb formát. Egyszerűbb romániai magyar helyett román mondani. Egy amerikai ismerősöm mesélte, hogy a városukba letelepedett erdélyi magyar családot az ott élő magyarok következetesen románoknak titulálták.

A tragikus sorsú erdélyi költőnő, Hervay Gizella áttelepedési kísérlete folytán tapasztalt csalódásai így törnek fel egyik versében:

*„Mint aki idegenből jött meg
Magyarországra – magyarul
mondom a sorsom, s mintha japánul
beszelnék, mintha kínaiul.”*

Tökéletesen megértettem őt, ezért nem is beszéltem soha a fentebb leírtakról. S azért sem, mert viszolygok a mártírium látszatától is. Tudom, az itt élő tisztességes emberek is megszenvedték századunk sátáni kísérletét, a szocializmus lélekgyilkoló praktikáit, még ha az u.n. „puha diktatúra” látszatkedvezményeivel meg is könnyítette életüket. De az így kötött kompromisszumért nagy árat fizettek: a kétségbevonhatatlan keresztény értékrend feladását.

A magam módján tisztetem, becslöm sok kiváló tulajdonságáért a román népet. Őszinte jó barátaim voltak, vannak közöttük. Magyar mivoltom, lelkületem, anyanyelvem nem magyar szakos egyetemi hallgató koromban bontakozott ki, nem is a szekuritáre vallatás szobáiban. Látom magam két-három éves kisgyermekként az egyik mezősi falu házának léckerítése mögül kibámulni. A távolban feltűnik két fegyveres román csendőr. Közeledtükre ez a kisgyerek a kerítés közelében lévő fa törzse mögé rejtőzik, nehogy lelőjék, mert ő magyar kislány...

Mélységes mélyek a lélek kútjai.

Kelemen Márta

Szakács Attila

Hitvallás

1989 októberében, amikor átléptük a magyar határt, szent meggyőződés volt, hogy előbb-utóbb visszamegyünk imádott Hargitánk lábaihoz. Ez a hitem megmaradt és tovább erősödött a decemberi események után is.

Különféle elképzelések, tervek alakultak, változtak bennem a „hogyan”-t illetően. Egyetlen tényezővel nem számoltam: hogy közben elmúlik az élet... Teltek az évek, otthoni testvéreim, rokonaim sorra kiköltöztek a temetőbe, csíkborszovai szülőházunk helyén új ház épült, új tulajdonossal.

Áttelepülésünk 25. évfordulójához közeledve megértettem, elmúlt az én időm, megöregedtem, nincs erőm újrakezdeni, gyermekeim itt váltak felnőtté, unokáim itt születtek.

Fájó székely lelkemnek egyetlen gyógyír maradt: átmenteni jelképeinkből azt, amit lehet, elhozni bár egy darabkát a szülőföldről ide, a Tisza-mentére, hiszen ma ez a hazám. Így esett a választás a csíki Székelykapura, melynek anyagát adó tölgyfája a homoródalmási erdőben termett, és amelyet csíki székely mester keze faragott.

A kapuállítást 2013. július 20.-ra időzítettem**, amikor Erdély 119 településén tiltakozó megmozdulást szervezett az Erdélyi Magyar Néppárt a román kormány régiósítási terve ellen, a székely autonómiáért. Beállva ebbe a sorba, a 120. helyszínként tett hitet Szatymaz is a székely nép önrendelkezése mellett. Örömmre szolgált, hogy közösségünk vezetősége és lakossága szeretettel fogadta az „első, igazi székelykaput”.

Álljon ez a kapu a község és környéke díszeként, emlékeztetőül és hitvallásként, hogy hazát cserélni lehet, de szívet soha...

Szatymaz, 2014. augusztus 19-én

v. Szakács Attila Imre

* Az EKOSZ létrejöttének egyik kezdeményezője, fő mozgatója, évekig alelnöke, sokáig a Szegedi Erdélyi Kör elnöke.

** A kapuavatásról lapunk egy évvel korábbi, 2013. decemberi számának 19. oldalán hírt adtunk!

Toró Árpád

Apám

Sokszor találkoztam apámban az igazzal, a naggyal
Ahogy félistenként vívott ott a fekete sorssal.
Láttam, mint haragos istent, félelmetes mérgesen,
De láttam, amikor virágot szakított a réten.

Láttam, amint süvegelés nélkül hagyta ott a hatalmasokat,
De láttam megsüvegelni a rongyos rabokat.
Néztem, mint óriást, félve és szeretve imádtam
De úgy, mint akkor, még sohasem láttam.

Akkor, amikor a világ fölött nem virrasztott senki,
S a beteg világ magát meg akarta ölni.
Amikor gyilkos kezét a démon megforgatta vérbe
S véres kezében felettünk is átsuhan a kése.

Akkor, ahogy azelőtt is fukar maradt a kegyetlen szikla,
S korpakenyerét is szűk marokkal adta.
Keveset adott az anyaföld jéghideg kőszívé,
S amit adott, azt is elrabolta a háború keze.

Akkor volt, hogy apám aratni ment a kora hajnallal,
Engem otthon hagyott, hogy az ebédet majd vihessem magammal.
Ki is vittem azt a nagyon soványka falatot
A hegyoldalba, ahol apám egyedül aratott.

Ráköszönték, ahogy szokás egy adj'istent, és
Érdeklődtem, hogy milyen lett a termés?
Nem szólt apám – a sarlót letette -,
S szúrós két szemét erősen földre szegezte.

S mintha kereste volna a hálátlan szívet,
Mely kenyér helyett megint konkollyal fizetett.
Úgy állott ott, mint ki arra szánta magát,
Hogy megöli szemével a kegyetlen sziklát.

Nézte egy darabig, aztán felemelte szemét, szétnézett a tájon,
Pillanatig megállt szeme mindenik katángon.
Végül reám nézett, mintha a jövőt nézte volna,
– Hát, Fiam! – csak ennyit mondott, elfulladt a hangja.

Apám sírt. Apám, akit semmi hatalom nem tudott legyőzni,
S hatvan év vihara nem tudott megtörni,
Apám, aki soha egy jajsztót hangosan nem adott,
Most ott állt előttem, s mint gyermek zokogott.

Zokogott, s mintha felhő szakadt volna mélybe
Édesapámnak úgy hullott a könnye.
Zokogott, s megrázkodtak vele a lelketlen hegyek,
Melyek veritékéért, véreért burjánnal fizettek.

Apám a táj fölött végig, majd a szemembe nézett,
S meggörnyedt dereka lassan fölegyenesedett,
Fölegyenesedett, s olyan óriás volt,
Hogy azt hittem, fölmarkolja az egész világot.

S én, ez óriásra – az Apámra – néztem,
Aki már, mint egy nép, úgy állott előttem,
Fölnéztem Rá, s aztán le a kösziklás rögre,
S hozzájuk tapadtam örökön örökre.

Lucian Boia

Történelem és mítosz a román köztudatban

L. Boia Az első világháború. Ellentmondások, viták, újraértelmezések c. könyvének előző lapszámunkban történt bemutatása után most a szerző egy másik könyvére szeretnénk felhívni a figyelmet. Az alábbiakban a szerző saját „fülszövegét”, majd a könyv néhány, a sok izgalmas rész közül nehezen kiválasztott részletét adjuk közre.

A román történetírásban ma olyan kritikai felülvizsgálat szükséges, amely nem kerülheti meg a képzeletbeli és a történelem közti viszony kérdését. Más történetírásokban a történeti diskurzus ilyenyszerű tárgyalásában már nincsen semmi „forradalmi”. Nálunk a probléma abban rejlik, hogy mélyen meggyökeresedett a történelem objektivitásának ábrándképe, melyet a kommunizmus, az egyetlen és tagadhatatlan igazság hangoztatója csak megerősített. Amit Guizot már másfél évszázaddal ezelőtt tudott, nevezetesen hogy „a történetírásnak százféle módja van”, az a román kultúrában még egyáltalán nem látszik nyilvánvalónak. Itt túl egyszerű logika működik: vagy a kommunista ideológia nem torzított lényegesen a történelmen, s akkor semmi okunk lemondani a meglévő sémáról, vagy eltorzította a történelmet, akkor pedig mireánk hárul a hivatás, hogy végre megállapítsuk, mi az Igazság! Azt a tényt, hogy a torzulás/torzítás elkerülhetetlen, az igazság pedig viszonylagos, úgy tűnik, nehéz megérteni és elfogadni.

Célunk nem az, hogy leromboljuk a történeti mitológiát. Ez azonban nem azt jelenti, hogy nem tartjuk fenn magunknak a jogot, hogy jelezzük: manapság milyen mesterséges módon táplálnak, sőt duzzasztanak fel egyes történeti és politikai mitológiákat, amelyekkel szorgalmazóik kirakat-patriotizmusa ellenére is csak azt érhetjük el, hogy még inkább eltávolítanak bennünket attól, amit különben a nagy többség óhajt vagy legalábbis hangoztat: a román társadalom korszerűsítésétől és demokratizálásától...

Minden nemzetnek megvan a maga történeti mitológiája. Semmi sem világít rá jobban a jelenre és a jövőre vezető választott utakra, mint az a mód, ahogyan a társadalom magáénak vállalja múltját.

Részlet a Következtetések: régészet, nyelvészet és politika c. alfejezetből

A magyar immigrációs felfogással hadakozó román történetesek csapdába kerítették magukat, különösen a Ceausescu-korszakban, amikor a nemzet ősrégi voltának és kontinuitásának hangoztatása jelszó lett. Előtérbe hozódott a történelmi jog, s mivelhogy a történelmi jogban semmi sem biztos és egyértelmű – és annál kevésbé a románok bonyolult eredetkérdé-

sében –, egyik ingatag és vitás argumentumnak sikerült homályba borítania a tagadhatatlan valóságot: Erdély túlnyomóan román jellegű, függetlenül attól, hogy mi történt ezelőtt ezer vagy kétezer esztendővel. Egy törékeny argumentum elébe került a kikezddhetetlen argumentumnak. A történelemhez folyamodásnak bumeráng-hatása lehet. Imént csodáltuk meg a Dridu-kultúra román térképét, csak hogy a bolgár térkép is könnyen hasonlóvá válhat. És akkor mihez kezdünk: Bulgáriához csatoljuk Romániát, vagy Romániához csatoljuk Bulgáriát?

Nem úgy tevődik fel a probléma, hogy lemondjunk az alapításmítoszokról, de a dramatizálástól és politikától való megszabadításuk kérdését fel kell vetni. A dolog érvényes nemcsak a románokra és nem is elsősorban a románokat illetően, hanem mindenkire egyenlő módon, legalábbis a Közép-Európai térségben, ha figyelembe vesszük, hogy a Nyugat, okulva valamit a jelenkori történelemből, lényegesen tompította az eredetre vonatkozó vitás diskurzust. Európa a jelenlegi realitások alapján épül. A múlt jelenbe idézése (voltaképpen a jelen múltba vetítése) feloldhatatlan konfliktusokat gerjeszthet. Természetes dolog, hogy mindenik nemzet tisztelje és szeresse a maga történelmét, de ábrándozás (és ez veszélyessé is válhat) azt hinni, hogy a történelem máris kijelölte az utat, amelyen a továbbiakban haladnunk kell. A mai napért viselt felelősség rajtunk áll, nem őseinken; a jövőt nem a múlt felé tekintve lehet építeni.

A bármitmondhatás szabadsága

Bizonyos tekintetben manapság tanúi lehetünk a nacionalista-kommunista ideológia egyes kedvenc témái túlhasogadásának. Ennek magyarázata egyszerű: a szabadság. A kommunizmus nem engedett teljes szabadságot még saját koholmányainak sem. Kezdeményezés, eredetiség, humor nem volt jellemző vonása. A komorság és unalmasság nélkülözhetetlen kellékeinek rémlettek. Ráadásul: habár Marxot messze maguk mögött hagyták, szentenciáinak nem lehetett ellentmondani kifejezett módon. Legalább a formákat menteni kellett. Ma már nincs semmi mentenivaló.

A dákok – amint láttuk – befészkeltek magukat a nacionalista-kommunista rendszer szívébe is. Burebista Dáciája lényegében Ceausescu Romániája lett. A jelenlegi diskurzus – az uralkodó ősrögösség jegyében – továbbra is fenntartja a dák tényező bizonyos elsőségét a római vonulattal szemben. Az ilyenféle értelmezés azonban szinte kiegyensúlyozott ahhoz képest, hogy mi folyik a szélsőséges dácizmus táján. A dákok Densusianu és a Párttörténeti Intézet legjobb hagyományainak követőiként árasztják el a piacot a legkülönbözőbb és legleleményesebb megoldásokkal, melyek a román elsőbbségek és kiválóságok eszméinek mindmegannyi érvényesítései. Olyan időkben, amikor Európa gyanakvó szemmel tekint felénk és a küszöbön kívül tart bennünket (1996. A szerk.), hát csakugyan erősítő gyanánt hat az emberre, ha megtudja, hogy a románok – antik őseik révén – az európai civilizáció forrásainál leledzenek. Nem a világ peremén állunk, hanem éppenséggel a világ közepén, s ha mások nem úgy látnak bennünket, ezen mi nem

veszítünk, hanem ők. Még szokatlanabb az az irodalmi jelenség, amely Pavel Corut nevet visel: az 1989 előtti magas rangú kémelhárító tiszt ma termékeny kisregény-író; időszerűsített dák mitológiába ágyazódó írásai, ahol Zalmoxis kezét fog a Szekuritáté-ügynökkel, széles tömegekben találnak mohó olvasókra. Történelmen áthatoló ősrögösség, politikai-vallási fundamentalizmus, az idegen ördögi ábrázolása, aki örökké összeesküvést sző a román nemzet ellen, innen az éberség és az erős állam iránti követelménye – íme, ez az ideológiai alaprétege amaz irodalomnak, amely új és alapjában finomabb módozatban tovább folytatja a valamikor a Szekuritáté által gyakorolt félrevezetést. Furcsa politikai rendőrség ez a Szekuritáté, amelyet dák ábrándok gyötörnek és következképpen alkalmas rá, hogy gyanúsítson ítéljen az ősrögről való bármely, kevésbé ortodox vélekedést; a paradoxon egyébként a Ceausescu-korszakra jellemző történelmi-politikai egyveleggel magyarázható, amelytől a románok még nem szabadultak meg teljesen...

Amit túl kell haladni: a mitológikus zárolás/zárlat

...A történelem mindenkor hatalmi eszköz is volt. Aki uralma alá hajtja a múltat, annak nagy esélyei vannak rá, hogy a jelent is uralma alá hajtja. 1989 után a közvélemény történelem általi megdolgozása a hatalom stratégia-állandójának bizonyult, annál is inkább ravasz fogásnak, mivelhogy a nagy többség számára ez nem volt érzékelhető. A civil társadalomnak meg kell tanulni, miként védekezzék a történelem-„mérgezőstől”. Az állampolgári nevelés feltételezi nem csupán a nemzeti történelem tényeinek hősi típusú hagyományos értékesítését, amelynek azonosságtudati erőit nem vitatjuk; feltételezi a saját múlt kritikus és felelős vállalását, vala-

mint azt a fogékonyságot, hogy a közönség „megfejtse” a történelem üzenetét, amelynek – mint bármely üzenetnek – valami célja van...

Részlet a Zárósóból

Míg a nacionalizmus kibogozhatatlan konfliktusok vállalását jelenti, az ősrögösség, a nacionalizmus kiváltságos román változata, nem kevésbé aggasztó irányba visz. A nacionalizmus velejárója a mások fölötti primátus érvényesítése. Az ősrögösség odáig jut, hogy szinte tudomást sem vesz másoktól, alámerül a maga külön világába, amely gyakorlatilag kilépett a történelemből.

Sem az összetűzés, sem az elzárkózás nem elfogadható megoldás. Ezt nagyon jól tudjuk, de úgy rémlik, hogy a történelem visszafelé húz bennünket. Nem a valóságos történelem, hanem amelyiket magunknak elképzelünk. Ez a történelem, amelyben a románok mindig különböztek másoktól és ki voltak téve mások üldözéseinek, amely paradoxális kombinációja az önáltató felsőbbrendűségnek és gyöttrő alsóbbrendűségi komplexusoknak, olyan közhangulatot szemléltet, amely nincsen összhangban a mai időkkel.

A dicsfénybe vont múlt konok jelenbe idézése és a kelepccéjébe való belefeledkezés állandósítja a szembesülést a másokkal való viszonyunkban és a megkövesedést önmagunkhoz való viszonyulásunkban. Nem szükséges kitörölni emlékeztünkől a csatatereteket. De talán nekünk is sikerül, miként a franciáknak és németeknek sikerült, hogy új jelentőségeket ismerjünk fel bennük.

(Kriterion könyvkiadó Kolozsvár, második kiadás.

Fordította András János)

Papírra vetett emlékek

Cserepes-tanyától Semmelweisig címmel beszélgetőkönyv készült Bocskay István fogorvos professzor életéről. A párbeszéd formájában megírt könyv kérdezője Nagy Székely Ildikó, aki elmondta: a kiadvány a francia mémoire-irodalom hangulatában követi végig az életpályát.

Orvos-beteg viszonyból lett beszélgetés, majd született a közös könyv

A Mentor Kiadó gondozásában megjelent könyvet október 16-án mutatták be a Bernády Házban Marosvásárhelyen. Már az esemény elején elhangzott: rendkívüli kiadványról van szó, tudniillik nem mindenkinek sikerül úgy könyvet megjelentetnie, hogy nem ő írja. „Mit is jelent hát a beszélgetőkönyv? Bocskay István professzornak volt komoly mondanivalója, és olyan személynek mesélte el mindezt, akinek van íráskészsége” – avatta be a résztvevőket a könyv keletkezési történetébe Káli Király István, a Mentor Kiadó vezetője.

Az élettörténetet lejegyző Nagy Székely Ildikó újságíró elmondta: kezdetben orvos-páciens viszony fűzte Bocskay professzorhoz, akinek a rendelésében győzte le a fogorvostól való félelmeit, később pedig számos szakmai, de önéletrajzi jellegű cikk is született együttműködésükből. Tavaly ősz végén érett meg a közös könyvírás gondolata, amely kronológiai sorrendben követi az életpályát a gyermekkortól a Semmelweis Egyetem díszdoktori címének átvételéig. Mindeközben bemutatásra kerül a harc a magyar nyelvű oktatás megteremtéséért, de a könyv nemcsak a kiemelkedő szakmai tevékenységet mutatja be, hanem a családcentrikus, valamint a kultúra-

zeneszerető ember alakját is. A közös munka során kiderült: a professzor remek mesélő, aki színesen tud közel hozni távoli korokat saját, rendkívüli szellemességgel elmesélt történeteinek keresztül, amelyek közül az újságíró számára a legkedvesebbek a gyermekkori, háborús emlékek, illetve az '50-es évek Vásárhelye, amikor Bocskay István először találkozik a várossal. „Minden történetben ott van az ember, aki tréfás kedvvel, nagy-nagy szeretettel viszonyul az élet dolgaihoz” – mondta Nagy Székely Ildikó.

Bocskay István számára is rendkívül izgalmasak és érdekesek voltak a találkozások. „Megbeszéltük Ildikóval, hogy jön. Elkezdett kérdezni, amire megpróbáltam felelni. Aztán másnap eszembe jutott, hogy még annyi mindent kell mesélnem! És a következő találkozás ezeknek a kimaradt történeteknek az elmesélésével folytatódott” – mondta. És hogy a professzor remek humorérzéssel megáldott mesélő, ékesen bizonyították a könyvbemutatón előadott történetei.

(székelyhon.ro)

Rövid életrajz

Bocskay István 1929. augusztus 2-án született Máramarosszigetén. A középiskolát szülővárosában végezte, 1948-ban érettségizett. Egyetemi tanulmányait a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen kezdte, 1954-ben Kolozsváron kapott fogorvosi oklevelet. 1959-ben a szakorvosi, 1975-ben a főorvosi vizsgáját tette le sikeresen. 1971-ben elnyerte az orvostudomány doktora címet. 1954-1960 között a Maros megyei kórházban fogorvos. 1960-tól tanársegéd, 1967-től egyetemi adjunktus, 1972-től egyetemi előadó tanár, 1978-tól professzor. 1973-tól 1999-ig, nyugdíjazásáig, klinika- és tanszékvezető.

Szabó István – Timár Imre

Sarkadiak a tűzviharban 1941–1945

Szabó István előszava

Lehetetlen a felejtés emlékezet és az emlékezet felejtés nélkül. Nem tudjuk, melyikhez kell több képesség, melyik óvja jobban lelki-szellemi egészségünket, mindennapjaink nyugalmát. Neves agyutatók állítják egybehangzóan, hogy óriási lépést tettünk előre: immár tudjuk, milyen keveset tudunk az emberi agy működéséről, lényegéről. A tudatról, tudásról és feledésről.

Az elmúlt XX. század magyarjainak agyára embertelenül sok „élményt” zúdított a történelem. Bő hetvenöt év alatt (1914–1990) két vesztes világháború, Trianon, 1956 és kerekén tíz(!) rendszerváltás. Tízfajta, egymással köszönő viszonyban sem álló történelemkönyv, történelemtanítás. Kibírni az ilyesmit csak emberfeletti emlékezőképességgel és emberfeletti felejtési tudással lehet, hogy az ember bele ne bolonduljon. Engedtesse meg, hogy a szívét-lelkét Sarkadon „hagyó” Mikó Eszter író szép-igaz könyvéből idézzek: „A jelen harmóniája általában két dologból táplálkozik: a múlt sugárzó, gazdagító emlékeiből és a jövő ígéretéből. A szorongó ember azonban elfelejti a múlt örömeit, csak a fájdalomra és a kudarcokra emlékezik (...) Ezért megfosztja magát a 'holnap még minden lehet' ígéretétől (...) Ez a permanens rettegés pedig tönkreteszi jelenét. Így a szorongó ember három dologtól fosztja meg magát: a múlttól, a jelentől és a jövőtől. Röviden: az értelmes, emberhez méltó élettől.” Ráadásul – tisztelet a kivételnek – a történelemkönyvek unalmasak. Vagy a történészek? Mert a történelem sohasem.

Ahány ház, annyi szokás – ahány ember, annyi történelem. Így tapasztaltuk gyűjtőmunkánk során. Cserepenként, szilánkokként szedegettük össze a szétdúlt, rejtőzködő, elhallgatott-elhallgattatott megtagadott-megtagadtatott, meggyalázott, meghamisított, félreértett – de mégis élő és éltető Múltat. Nincs veszélyesebb a féltudásnál, a féligazságoknál, mert azokat fel lehet hígítani mindenféle hazugsággal és hülyeséggel. Ezért csodálom a sarkadi emberek gondolkodását, lelkierejét, gyógyuló és gyógyító erejét.

Soha hitelesebb, természetesebb, emberségesebb vélekedést az embertelen történésekről nem olvastam, nem hallottam – mint a mindennapi emberektől. Csak fül kell a halláshoz.

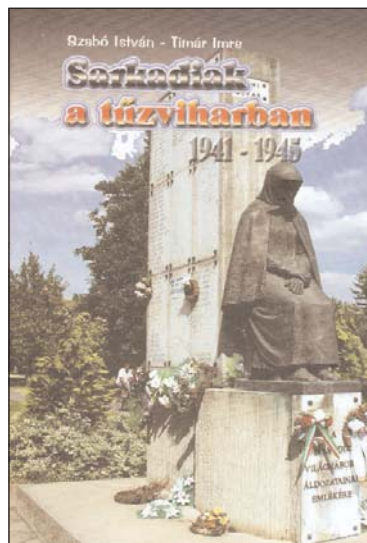
Amikor a háborúzó magyar katona lelkivilágát, viselkedését „rekonstruáltam”- eszembe jutottak azoknak az I. és II. világháborús hadviselt öregeknek a történetei, melyek a hosszú téli estéken, vagy egy-egy pipahuja, vagy éppen borozgatás közben elevenedtek meg. Jó pár évtized öntudatlan gyűjtése lett ebből. Eddigi életem folyamán – úgy saccolom – legalább 500, de inkább tán ezer egykori magyar bakát „interjúvolhattam” meg, anélkül, hogy sejtettük volna, valaha ezt megírom, megírhatom. Nem olyan idők voltak.

Szűkebb és tágabb családomból hárman estek el a két világháborúban. Ahogy akkor mondták és hitték: a Hazáért, bősületért. (Talán érdekes, de mindhárom Deák Mártonnak hívták.)

Akárhány régi bakával beszélgethettem (Erdélyben és itt), ha kimondták azt a szót, hogy Magyarország, mindig csillogott a szemük. Vagy a büszkeségtől, vagy a könnyektől, vagy mindkettőtől. Anyám két bátyja szökött át a határon, hogy magyar honvéd lehessen. Azok is lettek, az egyik

a háború végén angol fogásba esett, a másik, társaival felfeszegetve valahogy a vagon alját, a szovjet fogolyszállító vonatból lépett meg.

Magamról annyit, hogy szeretem és érteni szeretném a történelmet. A sors szép, különös ajándéka, hogy Sarkadon megtalálhattam a magyar történelmet és a magyar történelemben Sarkadot.

Végül, a magyarokat tisztelő és ismerő román ember, író, költő és műfordító, Gelu Pateanu szavaival zárom: „Kevés nép van a történelemben, amelyik annyira ne szeretné saját magát, mint a magyar. Pedig lenne mit.”

Pár pillanatig gondolkozzunk el ezen. Köszönöm.

Ízelítőül álljon itt (némi rövidítéssel) a Melyik „jobb”, a sátán, vagy azt ördög c. alfejezet

A magyar bakáknak azt próbálta belemagyarázni a hazai propaganda, hogy a szovjet fronton az ezeréves határokért harcolnak. Alig lehet ennél bunkóbb, selejtebb propagandával előállni. Ott kellett lenni, ha Erdélyért, ha nem! Egyébként Hitler már 1941-42-ben megszállta volna Magyarországot, és minden épkézláb embert a frontra küldte vagy kényszermunkára. A zsidó származású magyar állampolgárokat pedig akár már akkor haláltáborokba hurcoltatta. (...) Anglia és Amerika, akikkel Budapest 1943-ban titkos különbéke-tárgyalásokba kezdett, túl messze volt, Hitler túl közel. Amit a magyar hadsereg „kiküzdött” a keleti fronton, az csak haladék volt az 1944 márciusában bekövetkezett német megszállásig. Hitler eredetileg még román, szlovák és horvát csapatokat is be akart vetni Magyarország inváziójához. (A románok ajánlkoztak is, ha a Tiszáig megkapják a magyar területeket.)

Horthy és a magyar döntéshozók csak a között választhattak: vagy az általuk félt Hitlerrel, vagy az általuk utált Szovjetunióval, Sztálinnal háborúznak. Békéről, semleges-

ségről több okból szó sem lehetett: „Két pogány közt egy hazáért...” - idézgették akkoriban a régi kuruc dalt. Két budapesti aranyköpés a lényegre tapint. Az egyik szerint: „Ha Németország veszít, mi is veszítünk. Ha Németország győz, elvesztünk.” A másik: „Budapesten fellendülőben az idegen nyelvek tanulása. Az optimisták angolul tanulnak, a pesszimisták oroszul.” A Szovjetunió elleni háború kezdetben, 1941-ben rövidnek és kockázatmentesnek tűnt. Nem csak a magyar katonai vezetés többsége hitte azt, hogy 6-8 héten belül a németek Moszkvában lesznek, hanem a brit és amerikai vezérkar véleménye is ez volt. A németekkel, paradox módon, Hitler volt a „legpesszimistább”, ő négyhónapnyi keleti háborúval számolt, míg az addig mindig óvatoskodó tábornokai másfél, maximum két hónapot jósoltak a győzelemig. A szovjeteknek volt három, külön-külön is nehezen legyőzhető „csodafegyvere”, a „három T”: tömeg (190 milliós ország), terület (óriási térség, kritikán aluli úthálózattal), és „Tél tábornok” (októbertől márciusig szeszélyes idő, többnyire mínusz 30-40 fok alatti hideggel). Ehhez jött Sztálin hidegvérűen számító, elképesztő kegyetlensége, saját emberei életének semmibevétele, ami különben ősi orosz tradíció. Sztálint idézzük: „Egy ember halála tragédia, millió ember halála statisztika.”

ka.” Sztálin valódi „zsenialitása” az, hogy elérte: az oroszok szinte jobban rettegetek tőle, mint Hitler hadseregétől. Churchill nem alaptalanul nevezte nagy keleti szövetségeseit „láncfalas Dzsingisz kánnak.”

Részlet a Bárdossy hadüzenet-mániája c. alfejezetből

Amikor Bárdossy – immár német és olasz követelésre – 1941 decemberében hadat üzent az USA-nak is, Budapesten terjedni kezdett egy feketevec. Ennek egyik változata: „A magyar követ átnyújtotta a hadüzenetet az amerikai külügyminiszternek. A miniszter nincs egészen tisztában, hol is van ez a Magyarország és mit akar. Azt kérdezi: - Önök köztársaság? - Nem, mi királyság vagyunk. - Önöknek van tehát királyuk. Hogy hívják? - Nem, nekünk tengerenagyunk van. - Önöknek hát van flottájuk! - Nekünk nincs is tengerünk. - Önöknek tehát követeléseik vannak? - Igen. - Az Egyesült Államokkal szemben? - Nem. - Nagy-Britanniával szemben? - Nem. - Oroszországgal szemben? - Nem. - Akkor kivel szemben? - Romániával szemben. - Önök tehát hadat üzentek Romániának? - Dehogy. Vele szövetségesek vagyunk.”

(Kiadó: Sarkadi Városszépítő Egyesület)

Gazda József: Vezényelt történelem, magyar sorsregény

Gazda József mintha minden fájdalmát, szenvedését bele akarta volna sűríteni ebbe a jankiáltó sorsregénybe. Az irgalmatlanul véres és bűnös XX. század olyan rettenetes keresztet állított Magyarországnak, nemzetünknek az első és második világháborúk nyomán, hogy ennek igazságtalanságai ma is vádolnak, s folyton folyvást ránk nehezednek, nyomnak, gyötörnek, pusztítanak.

Erről a keresztrefeszítettségről, kereszt alatti létről szól ez a páratlan regény. A magyar nemzet halálos fájdalmairól. Az író fájdalmairól. Valamennyi felelős magyar fájdalomról. És a nemzet fájdalomban megszépült arcáról, melyen a bajban is ott bolyong a Hit fénye és szépsége. Mint ahogy édes anyanyelvünkben, melynek csodálatos szavaival az író kifejezi a kifejezhetetlent. Gazda József Erdélyből, Sóhajföldről néz az egész Kárpát-medence sorsára.

Arról szól ez a sorsregény, hogy mi történt velünk évszázados magányunkban. Hogy mit tettek velünk, mit követtek el ellenünk a legvéresebb században, a huszadikban. Gazda József sorra vesz mindent, mint aki számadást készít az utókornak, hogy mik történtek, jaj mik is történtek! Amíg élünk, még akkor is tiltakoznunk kell a történetek ellen, ha nem lehetne jóvá tenni a veszteségeinkből már semmit sem. Mert ez a szörnyű kereszt elfogadhatatlan. Elfogadhatalan

az, hogy nem élhetsz, nem létezhetsz, nem építheted önmagadat, mert ezen a földön, itt a Kárpátok karéjában – és azon túl is – útjában vagy valakinek, a szomszédodnak, a fölötted gyámkodó, téged elpusztítani akaró hatalomnak, hatalmaknak, valami leküzdhetetlen Erőnek. Ez ellen kiált a szerző.

E nagyszabású mű szerkezeti kerete egy óriáskoncert, egy szimfonikus költemény, melynek előadása 1901 első éjszakáján veszi kezdetét, és 2000. december 31-én, szilveszter éjszakáján ér véget.

Benke László

Benke László

Pietas

Anyám se szeretett jobban,
mikor a kisfia voltam.
De ő már elment, messze révül,
te vagy itt nekem, reménységül.
Pietas öledben látom
magamat innen s a túlvilágon.

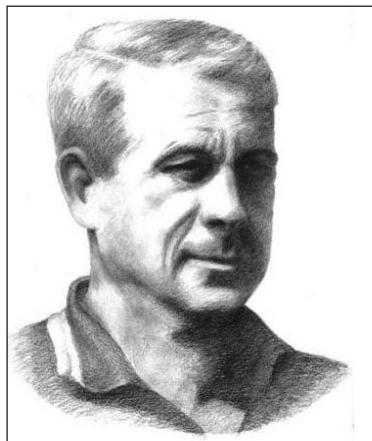
Hazámhoz, karácsonykor

Sok rabságunkban és kevés szabadságunkban
megöregedtünk, és mégis szeretünk, hazám.
Mi elmegyünk maholnap, de neked itt kell maradnod
örökre, és várni és várni évről évre, napra nap, minden
éjszakán
kisdéd Jézuskáinkat, sok-sok magyar Messiást.

Pályán kívül – pályán belül

Ifjabb Fülöp György emlékező kötete édesapjára, Fülöp Györgyre, a Kárpát-medence legsokoldalúbb magyar sportolójára, a kiváló edzőre és pedagógusra, az egyházat szolgáló – EGYIK utolsó mohikán – hamisítatlan régi MAROS-vásárhelyire

Amikor e Fülöp Györgyre emlékező kötetet bemutatjuk az anyaországban is, nemcsak egykori közösségének ideszakadt tagjait akarjuk megismertetni múltjuk egy fontos szereplőjével, hanem a Kárpát-medence magyarságát is azzal, aki a magyar sport modernkori történetében eddig a legsokoldalúbb teljesítményre volt képes. Ezzel pedig egy sportnagyhatalom esetében nem keveset állítunk.

Fülöp Kinga grafikája nagybátyjáról, Fülöp Györgyről az évszázad határon túli magyar sportolójáról.

Szükségesek ezek a példák, hiszen egy egész nemzet szenved a példaképek hiányától. És nem azért, mert nincsenek példaképeink, inkább azért, mert nem mutatjuk fel őket elég igyekezettel, miközben mások sokkal szorgosabban próbálják deheroizálni egészséges nemzeti önbecsülésünket fokozni képes nagyjainkat, bemocskolni vagy legalábbis halványítani a róluk élő képet.

Fülöp György sokoldalúságát a sport területén ismerjük leginkább, pedig ennél sokkal többről van szó. Ha végigkísérjük történetét, egy teljes életet élő igaz ember csak igen ritkán előforduló összetettsége érhető tetten.

Már a gyökereit jelentő legközelebbi őseinek teljesítményei is hallatlanul változatosak, szerteágazóak különféle tehetségekben, erényekben. Elsősorban az áldozatkészségben, kitartásban, szorgalomban, de legalább ennyire az emberi tulajdonságok kellemesen vidám és szórakoztató elemeiben is.

A Mezőség magyar parasztságának maradékaival együtt kihalóban levő helyi magyar földbirtokosság maradékai között cseperedett fel. Szülei, nagyszülei, dédszülei már tudatosan küzdöttek ezért - a költő által szomorúan szép tájnak nevezett - földért, s a rajta élő ritkuló magyarságért. Sajnos – mint tudjuk – már későn, de rendíthetetlenül.

A levéltáros édesapa személyében az az idő tájt is küzdő pusztakamarási Szövérdi Szász felmenők példája a hajszálgyökök szívóerejével épült be az életerős, vidám és testben-lélekben-szellemiekben gazdag fiatalemberbe. Mégsem lett belőle egy merev, semmibe néző szobor. Ha elol-

vassuk e könyvet, életművéből egy másokért élő egyéniség képe bontakozik ki.

A kiváló sportoló edzőként is hasonló szinten volt képes tudását átadni, veleszületett pedagógiai érzékét személyiségének vonzó és egyben tekintélyt parancsoló jegyei segítették. Ehhez társult a tanítványai iránt érzett felelősség, empátia, s mindenekfölött a szeretet. Az a szeretet, melyet már édesanyja is számolatlan és számolhatatlan mennyiségben árasztott családjára és az emberekre.

Vezetői képességeit szintén ezek a tulajdonságok, valamint a szolgálat szellemének természetes megélése alapozták meg. Ez aztán a sportolói, edzői és irányító pedagógusi pálya zárultával, az egyház szolgálatában is mindennapi gyakorlattá vált nála.

De beszélünk illik Marosvásárhely hagyományaihoz hű fiáról, a társaságok lelkéről, a flekkensütés művészeről, a nagy anekdotázóról, a viccek kifogyhatatlan felidézőjéről is. Mindezek a színes tulajdonságok meglepő harmóniában fértek meg a fent leírt tekintélyes férfiút jellemzőkkel együtt személyiségében.

Hogy személye mit jelentett korának legkülönbözőbb közösségei számára, azt éppen a könyv szerkesztése közben tapasztalhattuk meg. A más esetben oly nehéznek bizonyuló anyaggyűjtés során áradt az elismerést, hálát, boldogító epizódokat felsorakoztató, nosztalgiával áthatott írások sora.

Az emlékező fiú nagy odaadással és jó érzéssel nyúlt az anyaggyűjtéshez, és úgy érzem sikerült méltó képet festenie a mindenki számára példakép apáról.

Manapság sokat szenvedünk hibáinkat kisebbítgetvén. Hol a nehéz gyermekkort, hol a túlméretezett, követhetetlen szülői példát próbáljuk felhozni gyengeségeink magyarázatául. Miközben azonban gyarlóságaink miatt mentegjük egymást és magunkat, nem gondolunk ennek a másik oldalára. Visszája helyett a színére. Mert Fülöp György tágabb nemzedékének gyermekkora, s főleg ifjúsága nem volt könnyű, de vele együtt sokan éppen ebből építkeztünk további nehéz vagy még nehezebb évekre. És a remek szülői példák sora éppen hogy megkönnyítette küzdelmeinket, hiszen előttünk volt a megnyugtató bizonyosság, hogy így is lehet, mégis lehet, csakazértis lehet.

Vegyük kezükbe és olvassák szeretettel ezt a könyvet. Emlékezzenek mindarra, ami már nincs és sajnós nem is lesz, de készüljenek általa arra, ami még lehet, amiben hinniünk kell, és amiért tennünk kötelesség.

Ha így teszünk, akkor a Fülöp György élete, az általa felmutatott példa, és fiának szép szolgálata nem volt hiábavaló.

Leányfalu 2014. október 3.

Szász István Tas

Új lajstrom az örményekről

Átfogó tanulmány készült a gyergyószentmiklósi örmény közösség jelenéről. A dokumentum elkészítéséhez kapcsolódó kutatómunkát Magyar Sáska Zsolt egyetemi tanár fogta össze, aki munkatársunknak nyilatkozott a hiánypótló felmérés eredményeiről.

– A tanulmány címe Örmény öntudat a számok tükrében Gyergyószentmiklóson. Mi volt ennek a munkának a kiindulópontja?

– Míg el nem végeztük a felmérést, nem tudhattuk pontosan, hányan is vagyunk, sem azt, hogy mennyire él az örmény származásukban az örmény tudat. Nyilván erre voltunk leginkább kíváncsiak. Másrészt a felmérést szükségessé tette, hogy egyházi nyilvántartásunk is felújításra szorult. Létezett egy kimutatás a plébániához tartozó családokról, de a gyermekek számáról nem voltak pontos adatok, mint ahogy arról sem, hogy a családban kit kereszteltek örmény katolikusnak. Az elmúlt évtizedekben ugyanis sajnos kevés örmény pap szolgált Gyergyószentmiklóson. A nyilvántartás is hiányos volt tehát, szükség volt ilyen jellegű adatfeldolgozásra.

– Mi derült ki, hány személyt számlál ma a gyergyói örmény közösség?

– Felmérésünk szerint közel hatszáz olyan személy él ma a városban, aki a gyergyószentmiklósi örmény közösséghez tartozik vagy kapcsolódik valamilyen módon. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mindenki örmény származásúnak vallja magát. Ha a létszámot leszűkítjük csupán azokra, akik magukról azt vallják, hogy örmény származásúak, akkor ez a szám 180 főt jelent. Habár nem voltak erre konkrét adataink, a kutatás előtt is nagyjából ezt a létszámot feltételeztük.

Ugyanakkor egy másik felmérést is igazoltunk. Amikor Puskás Attila vikárius idekerült a városba, az első házszentelénél feljegyezte azt, hogy hányan is vannak az örmények. Az ő „népszámlálása” is szűk kétszáz főt jegyzett. Fontos megjegyezni, hogy a mi tanulmányunk – amelyet a nemrégiben lezajlott történészkonferencián ismertettem – nem tükröz teljesen naprakész adatokat. 2010-ben zajlott az adatgyűjtés, 2011-ben a feldolgozás. Azt azonban ki lehet jelenteni, hogy az azóta eltelt pár évben esetleg pár fővel nőhetett vagy csökkenhetett, de nagyságrendileg nem változott a létszám.

Úgy gondolom, sokkal jobb, ha a közösség valós képet lát magáról, mintha nagyon eltúlzott számokról kezdenék beszélni. 271 család szerepel egyébként az egyházi nyilván-

tartásban. A többség Gyergyószentmiklóson él, de vannak, akik a környező falvakban, Tekerőpatakon, Alfaluban például, és vannak, akik Marosvásárhelyen, de akár Ausztriában, Svájcban élnek, viszont itt fizetik az egyházi adót. Innen mentek el, de az örmény öntudat megmaradt, külföldön is idetartozónak érzik magukat.

Leszögezném: mi már nem tartozunk az örmény nemzethez, hanem helyesebb, ha örmény származásról beszélünk. Túl sok közünk az örmény nemzethez, nemzettudathoz igazából nincs. Nem tudunk 180 embert összegyűjteni és szervezni egy örmény estet, ahol örményül fogunk egymással beszélgetni, ez nem működne, hiszen nem tudunk örményül. Örmény származású magyar emberek vagyunk, magyarul beszélünk, magyarnak valljuk magunkat.

– Ha ez így van, akkor mi különbözteti meg az örményt a nem örménytől?

– A kutatás másik kérdése éppen ez volt, arra voltunk kíváncsiak, hogy azok a sajátos értékek, amelyeket az örmény származású magáénak vall, az hogyan jelentkezik a mindennapokban. Megállapíthattuk: van különbség, s ezek alapvetően a liturgiához, a templomhoz köthető elemek. Az gyergyószentmiklósi örmény közösségnek az erőssége létszámában rejlik, abban a tényben, hogy Erdélyben ma ez a legnagyobb örmény közösség, s ez a templomnak és az ide kötődő örmény liturgiának köszönhető. Ahol nincs templom, ott persze másként működik az örmény közösség, mint például Marosvásárhelyen, ahol nincs egyházi hagyomány, ott a közönségszervezés is másképp zajlik.

– Rá lehet mutatni olyan sajátosságokra, melyek csak az Ön által vizsgált közösségre jellemzőek?

– Igen, például elhíresült az örmény gasztronómia, amely annyira elterjedt, hogy a befogadó gyergyószentmiklósi székely magyar közösség már bizonyos elemeit átvette.

– A közösség összetartása szempontjából nyilván fontos és szimbolikus az örmény templom. Az örmény múltja azonban számos más épület emlékeztet. Az épített örökség is fontos szerepet játszik az identitás megőrzésében?

– Nem mondanám, hogy ez befolyásoló tényező lenne. Az örménysoron vannak családok, akikről tudom, hogy generációk óta ott laknak, és örmény származásúak, de olyanok is élnek ott, akiknek semmi közük ehhez a közösséghez. Nem gondolom, hogy az épített tér önmagában különösebben erősítené a tudatot. Számomra legalábbis nem jelent elhatárolódást, hogy a központban örmény múlt vesz körül, a felszegen pedig székely.

– Mit gondolnak magukról a mai örmények, hogyan tekintenek „örménységükre”?

– A válaszok alapján érzékelhető, hogy büszkéek a származásukra, valamivel többnek, különbözőbbnek tartják magukat, s ez is azt bizonyítja, hogy erős közösségről beszélünk, amely biztosan nem 20 év múlva fog eltűnni. Ez egy olyan alap, amire lehet építeni.

2014.09.27. Krónika-online

Búcsú Pusztai Jánostól

Búcsúzom Tőled, János, de nemcsak barátaid, író társaid nevében, hanem mindazok nevében, akikért felelősséget éreztél: az egész magyarság nevében, a csonka-magyarországi és a Kárpát-medencei magyarság nevében...

És búcsúzván Tőled, annak a titkát szeretném először is megfejtetni, miért bízunk annyira Benned, miért tartotunk nemcsak nagyra hivatott, tehetséges írónak, de emberként is legerősebbnek, megtörhetetlennek, legyőzhetetlennek...

Eszembe jut mindenekelőtt, hogy azt vallodd be, János, hatalmas, rejtélyes, 900 oldalas Önéletrajzodban – a világ-irodalom egyik legfontosabb, legjelentősebb, legnagyobb emlékiratában, a Könyörtelen Öszinteség könyvében, az Erdélyi Írósors Könyvében –, hogy le merted írni életed derekán, hogy várod azt a pillanatot, amikor elmondhatod íróként, amit Bolyai János matematikusként, hogy a semmiből egy új, más világot teremtettél...

És én most nem azt akarom mondani vigasztalhatatlan családnak és barátainak, hogy megvalósítottad a nagy-szerű tervet – a jövődő irodalomtörténészei ezt majd eldöntik –, én most csak azt mondom – naponta eszembe jut, amióta megtudtam a rettenetes hírt –, hogy nem véletlenül idézted Bolyai János sorait, nem véletlenül, mert azok a Te lelki rokonod sorai...

És most nem olyan egyszerű rejtélyre gondolok, hogy mindketten tisztában voltatok azzal, hogy nehezen felül-múlható mindaz, amit alkottatok... Nagyobb rejtélyről van szó, nehezebben megfejtethetőről... E rejtélyt együtt kellett volna megfejtenuk, régen, egy panaszos órádban, amikor nagyon fájt Neked az írósors...

Most azért megkíséreltem megfejtetni... Lelki rokonod mit is tekintett „tudósi” élete kudarcának?! Semmiből egy új, más világot teremtettél – nyilatkoztatta ki. De ezzel nemcsak azt dicsekedte el, hogy új geometriai rendszert teremtett. Nem is csak azt, hogy új valóságot... Azt akarta elmondani, hogy másképpen látja a világot, mint kortársai... Azt akarta elmondani, hogy legsúlyosabb gondja: a teremtéskor Isten mint a Tér mestere tökéletest alkotott, de a Teret – sem az Égi Teret, sem az e világi teret – az ő századának az embere már nem tudja felfogni, így nem tudja felfogni az élet értelmét. Ami az evilági, a könnyen érzékelhető tér legyőzése. Azaz az Égi Tér megtapasztalása... A tér legyőzése. A tér és az idő legyőzése. Mintha valotta volna: a tér legyőzése a geometriában könnyű, de az ember valódivá válásának elérése sem más, mint a tér és az idő legyőzése, mégpedig úgy, ahogyan a Hegyi Beszéd is megvilágosítja: az embernek, ha üdvözülni akar, akkor be kell lépnie a Szűk Kapun, aztán el kell indulnia a Keskeny Úton, az Úr Jézus Útján. De a szűk kapun csak az léphet be, aki a teret és az időt legyőzi... De kortársai Bolyai Jánost nem értették! És ő nem is csodálkozott azon, hogy nem értik... Így gondolkozott: hogy is érthetné meg a korabeli ember az ő gondolatait, az ő magatartását, ha nem

tudja már felfogni a szakrális hierarchia és a hivatalos hierarchia közti hatalmas különbséget... Nem tudja felfogni, mit jelent a szakrális hierarchia bővületében élni...

Lelki rokonod, Bolyai János és Te, Pusztai János, bizony azok közé tartoztatok, akik a szakrális hierarchia bővületében éltek.

Valóban a szakrális hierarchia bővületében éltél, János. Nem tudtad a hivatalos hierarchiát elfogadni se, tisztelni se... Ezért nem tartottad méltónak a hivatalos hierarchia útját, a karrier útját. Sosem arról volt szó, hogy nem tudtál volna járni rajta! Megtagadtad ezt az utat! Életed egyik nagy rejtélye: nem érdekelt a karrier. Nagyobb célok érdekelték. Amelyek közül talán a legfontosabb: az erdélyi magyarság megmentése...

Talán felfoghatatlan, amiről beszélek, ezért még hozzátesszem: Az újabb korok történelmének egyik legnagyobb titkáról van szó, arról, hogy két hierarchia létezik a ritka pillanatoktól eltekintve: a hivatalos hierarchia és a szakrális hierarchia – utóbbit ma már rejtőzködőnek is nevezhetjük! A szakrális hierarchiában mindenki beavatásának minősége által meghatározottan foglalhatta el a helyét. A tisztségeknek, amelyet visel a szakrális hierarchia feje – ha nem azonos a hivatalos hierarchia csúcsán állóval – e tisztségeknek a neve: szakrális fejedelem trónus nélkül.

Ez a legnagyobb titka életednek, János – miképpen Bolyai János életének is: szakrális fejedelem voltál trónus nélkül...

Töprenghetünk is most, búcsúzván Tőled: a szakrális hierarchia csúcsán a XIX. században Széchenyi István állt? Vagy Bolyai János? De az új ezredforduló idején Pusztai János? Mi a közös mindhármótok életében? Úgy éltetek, mint akik csak Istennek tartoznak engedelmeskedni...

És a szakrális hierarchia világában nem a foglalkozás számít.

A legjobb példa erre éppen a Te életed, János, akit sokan korunk egyik legnagyobb írójának tartottak, de sokan „csak” legnagyobb szerszámlakatosnak, mert nem is tudták, hogy jelentős könyveket írtál... De azok is, akik korunk egyik legnagyobb írójának tartottak, s azok is, akik „csak” legnagyobb szerszámlakatosnak, tudták, hogy életed rendkívüli élet, megfejtethetetlen, rejtélyes, csodákkal teli... Csak azt nem tudták, hogy életednek ily egyszerű a titka: szakrális fejedelem voltál trónus nélkül... Mint lelki rokonod, Bolyai János...

Minden nemtelen földi csábításra azt tudtad mondani, hogy Nem... És e nem legfontosabb volt számodra, mert e nem jelentette a Valódi Életet, az Örökkévalóságot, Istent... És minden olyan jelentéktelen a nem mellett, ha mindezt jelenti. Ugyanazt tetted, amit Bolyai János. Lehetett volna főszerkesztő, lehetett volna főpolitikus, de Téged ilyenféle karrier nem érdekelt... És győztél... Nem. Ennyit mondtál. Ennyi kellett a győzelmedhez. Nem: min-

dent jelentő szó... Nem... Ez a szó kitágulhat, úgy kitágulhat, hogy belefér a világ...

Beszélgetéseink során nem restellted kimondani, amit nem hallgatsz el Vallomásaidban sem – amit Bolyai is annyiszor kimondott: nem ismeresz embert, akit nagyobb-nak tekinthetnél, mint önmagadat... És én egyszer sem cáfoltalak meg, már csak azért sem, mert mindig eszembe jutott, hogy képes voltál visszalépni a könnyű újságíró-író életformából a nehéz munkás-életformába...

Mintha Bolyaival együtt mondtad volna: az ember akkor ember, ha összes választási lehetőségei közül mindig a legnehezebbet választja...

A legfontosabb: a szakrális hierarchiában mindenki beavatásának minősége által meghatározottan foglalhatta el a helyét. Ha e legfontosabb követelmény nem teljesül, akkor „zökken ki” az idő!

Nem véletlen tehát, hogy azok közé tartoztál, akik képek voltak átélni, hogy kizökkent az idő... Hogy mit jelent, hogy kizökkent az idő...

Hamlet leghíresebb mondatának első szavaival búcsú-zunk hát Tőled? Kizökkent az idő, ó, kárhozat...

A kizökkent időben a világ meghasad, s a meghasadt világ mindent elnyel, mindent, ami szent, ami értékes... Az emberi lét megromlik, az ember visszafejlődik: gyémántminőségűből válik szénminőségűvé...

Mik történtek eddig a kizökkent időben?! Megtévesztett királyok tolongtak, hogy aláírják dinasztiájuk kipusztításának tervezetét.. És kitört a legértelmetlenebb a háború: az első, mely előkészítette a másodikat... De közben kereszt-re feszítettek egy népet, mert feltételezték, hogy legártatlanabb... A nagy misztériumjátékot ismételték meg, de ez alkalommal Isten helyett egy országot feszítettek kereszt-re...

Igen, Magyarországot kereszt-re feszítették az I. világháború után – büntették mindenki helyett, ellenség és szövetséges helyett egyaránt. Mert azt hitték, legártatlanabb. Azok büntették, akik előkészítették a háborút. Így természetes ez a kizökkent időben...

Még mindig tart a háború, most éppen a keresztény civilizációt pusztítja. Nem volt még ennél nagyobb veszedelem. A nemzethalál rémével néz szembe a magyarság és minden európai keresztény nemzet. Fog a magyarság, öregszik, fogynak, öregszenek az európai keresztény nemzetek, és minden lelkiismeretes gondolkozó sejti már, hogy ha az idő „nem tolatik vissza a helyére”, a nemzethalál ellen nem tudnak küzdeni.

De mi nehezebb ma, mint helyretolni a kizökkent időt?

Pusztai János – elsősorban történelmi regényeivel – méltó küzdelmet folytatott a kizökkent idő helyreállításáért, elsősorban az egészséges magyarságtudat helyreállításáért.

Mintha jelmondatává vált volna: A régebbi korok magyar hagyományaiba, misztériumaiba mint bevehetetlen várba kell menekülnünk! Mert csak a régebbi korok magyar hagyományai, misztériumai csodaköveiből építhetünk bevehetetlen várat...

És aki látja, hogy kizökkent az idő, de képtelen helyre-

tolni, arra iszonyatos magány nehezedik... E magányról szól ezer oldalas rejtélyes Önéletrajzod nagyobbik része is.

Valódi, Istennek tetsző magyar életet álmodtál meg, küzdöttél a méltó magyar életért, a méltó magyar jövőd-ért, és én hiszem, hogy ott, ahol most vagy, az Égi Világban még eredményesebben folytathatod küzdelmedet...

Valóban hiszem, mert most, a vigasztalhatatlanság órájában eszünkbe juthat az is, hogy a Mindenség Ura, a Minden Titkok Tudója szereti azokat, akik méltóképpen küzdenek a kizökkent idő helyreállításáért, s jutalomképpen bizonynyal leeresztette a Fény-hidat a Te Fény-lelked számára...

Égből leeresztett Fény-hídon lépett hát be Pusztai János az Égi Világba, az Örökkévalóság Birodalmába, s most onnan tekinthet le Szatmárnémetire, Nagybányára, Magyarországára, az egész Kárpát-medencére, az egész Földre... Onnan, ahol már az Igazi, a valódi Hatalmasokkal beszélgethet. És mert ők valódiak, meg is hallgatják.

Ennek tudatában csak e szavakkal búcsúzhatsz Tőled: – Vigyázz reánk, szeretteidre: hitvesedre, Ilonára, fiadra, Attilára és Zsoltra, barátaidra, egész nemzedetdre, vigyázz reánk és imádkozzál érettünk – ott, az örök Világosságban.

És mondjuk el végül itt – búcsúzván Tőled – a magyarok hitvallását, mondjuk el, mert e hitvallás szerint éltél:

*„Hiszek egy Istenben,
hiszek egy Hazában,
hiszek egy Isteni Örök Igazságban,
hiszek Magyarország Feltámadásában,
Ámen.”*

Kocsis István

Névjegyzék

Pusztai (írói neve sokáig: Pászkan) János (Szatmárnémeti, 1934. június 19. – Budapest, 2014. augusztus 29.) Szülővárosában végzett fémipari szakiskolát (1952), 1957-ben a Bányavidéki Fáklyához hívják riporternek. 1990-ig Nagybányán szerszámlakatosként dolgozik. Igazi műfaja az önéletrajzi elemekre alapozott regény.

Saját bevallása szerint a Zsé birtoka „a rettegés és kitaszítottság könyve”, A sereg „a legyőzettség könyve”. A két regény hazai kritikusai megírásuk kivételes írói teljesítményét emelik ki. 1984-ben megjelent Futótűz című regényével egy trilógia indul, a Tatárjárás. A könyv megjelenését a Kritikon ellen fogatosított retorziók követték; a trilógia folytatása így csak a rendszerváltás után következhetett. Ekkor azonban már kiadásra vártak az Önéletrajz kötetei.

Az író 1979-ben elnyerte a Pezsgő-díjat, 1979-ben, 1980-ban és 1983-ban a Romániai Írószövetség prózadíját; 1990-ben Mikes Kelemen-díjjal tüntették ki.

Művei: Ösvény a világba. Két elbeszélés. 1965, Illés szerkén. Regény, 1969, A sereg. Regény. 1978, Zsé birtoka. Regény. Kolozsvár 1979. Futótűz. Regény. 1984, Hamu. Regény. Budapest - Bukarest 1992, Parázs. Regény. 1996, Csapdában. Regény. 1999, Önéletrajz. I-III. Budapest 1999.

Véget ért dr. Kelemen József önkéntes száműzetése

Csendesen élt, csendesen távozott. Noha az ígéretes egyetemi oktatói és kutatói karrier lehetősége is megcsillant előtte, ő a csíkszeredai kórházat választotta. Önként választotta a székelői létet, a pereméletből következő nehézségeket. Amint ő maga, az európai hírvírvos-kutató fogalmazott: az önkéntes száműzetést választotta. (...) Tevékenységével bebizonyította, hogy – talán több hittel, elkötelezettséggel és többlet-energia-befektetéssel – a peremvidéken is lehet úgy alkotni, hogy munkásságunkat ne illessék a provinciális jelzővel.

Tanulmányait Marosvásárhelyen, a katolikus Szent Imre Gimnáziumban kezdte, középiskolai tanulmányait a Bolyai gimnáziumban fejezte be. Érettségi után döntenie kellett: művésznak tanul Kolozsvárott vagy szülővárosában végzi orvosi tanulmányait. Elhivatottságot mindkét pálya iránt érzett, végül – közelsége miatt – az orvosira esett a választása. Már másodéves korában Maros Tibor anatómia professzor csapatában ismerkedett a kutatómunka alapjaival, harmadévesen köztársasági ösztöndíjat kapott tanulmányi eredményei elismeréseképpen. Negyedéves volt az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc idején, az akkori események nyomán ösztöndíjától megfosztották, majd mikor végzett, a már kiállított érdemdiplomát visszavonták, „mert nem úgy viselkedett 1956-ban, ahogy

kellett volna”. 1962-ben felvételt nyert a Román Tudományos Akadémia frissen alakult vásárhelyi kutatóintézetébe, Gyergyai Ferenc professzor mellett kezdett dolgozni. 1971-ben megkapta első Humboldt-ösztöndíját és a müncheni Max Planck pszichiátriai intézet klinikai agykutató részlegén dolgozott egy éven át. 1974-ben docensi állást hirdettek meg az orvosi egyetemen, de pályázni sem engedték, mondván: „fel kell javítani a marosvásárhelyi orvosi egyetem oktatói közösségének nemzetiségi összetételét”. Ekkor Magyarországra akart távozni és ott folytatni a kutatómunkát, de kitelepedési kérését elutasították: „Nem csinálunk magából erdélyi hőst Magyarországon!” – így választotta Csíkszeredát önkéntes száműzetése színhelyül. Kórházi munkája mellett oktatott és folytatta a kutatómunkát, bebizonyítva, hogy vidéki környezetben, távol az egyetemi központoktól is lehet eredményeket felmutatni: 47 éves szakmai pályafutása alatt közel 160 tudományos munkát sikerült elvégeznie, megírnia, előadnia. Munkásságának elismeréseként számos külföldi szakmai szervezet tagjai közé választotta. 1991-ben megkapta a második Humboldt-ösztöndíjat, Berlinben töltött egy évet AIDS-agykutatással. Számos szakmai elismerést is kapott, többet között a Genersich Antal –díjat, az egészségügyi érdemrend tiszti fokozatát.

Nyugdíjasként is állandó kapcsolatban állt a szakmával, míg súlyos betegsége el nem hatalmasodott rajta.

Csendesen és méltósággal távozott el, ugyanúgy, ahogy élt. Nyugodjék békében!

Sarány István

Megjelent a csíkszeredai Hargita Népében, 2014. szeptember.

Búcsú Helmeczy Józseftől

Telnek az évek, az EKOSZ alapítói, meghatározó személyiségei sorra távoznak. Most – csak legutóbb: Armankó Dávid, Ruzsinszky László után - Helmeczy József engedelmeskedett a végső parancsnak. (Augusztus 25-én, a hír sajnos csak nemrég jutott el hozzánk.)

Az EKOSZ történetét bemutató összefoglalónkban írtuk, hogy a szegedi kezdő lépések után Debrecenen volt a sor, ahol az alakuló szervezet kezdett formát ölteni, ahol ismételen kinyilvánításra került az igény a számos erdélyi kört összefogó szervezet megalakítására. Ebben oroszánrészt vállalt Helmeczy József, a Sztálinnémetiből átszármazott mérnökember. A megalakult EKOSZ-ban elnökségi tagként sok-sok évig meghatározó szerepe volt, a helyi, debreceni

egyesületnek pedig idővel ő lett a vezetője, lelke, mozgatója. Olyannyira, hogy amikor családjával átköltözött Pomázra, a Debreceni Erdélyi Kör lassú hanyatlásnak indult, majd szép csendben ki is múlt. (Igazolva a román közmondást: a helynek az ember a megszentelője.) De még jóval előbb, a 90-s évek közepén nem akármilyen szerepet vállalt ő az EKOSZ megmentésében, Szakács Attila szegedi elnökkel karöltve. Egy rossz személyi választás következtében a szervezet működése leállt, léte veszélybe került. Ekkor – más barátainkkal együtt - ők ketten akcióba léptek, segítettek átlendülni a nehézségeken, és az új elnök mellett állva részesei lettek a következő sikeres időszaknak.

A betegség azonban közbeszólt, és hiába szerettük volna továbbra is magunk mellett tudni, immár csak elvélve tudott megjelenni köztünk. Hogy aztán most végleg eltávozzon. Valahova, ahol nincs harc, nincs vágyakozás az elveszett, elhagyott otthon után, mert az maga az otthon, a béke, a nyugalom. A jutalom. Megérdemelted, Józsi. Köszönjük, hogy voltál, hogy velünk voltál.

K. P.

Budapesti Székely Kör

Tájékoztató a 2015. évi erdélyi és más túra-tervekről

Március 9–11. Erdély-Marosvásárhely	12.000 Ft
Székely szabadság napja Utazás busz nonstop oda-vissza. Indulás 9-én 22 ó. érkezik. 11-én 5–6 ó.	
Április 9–12. Észak-Erdély (Szatmár-Máramaros)	39.000 Ft
Április 23–26. Erdély, Székelyföld a Békás-szorosig	39.000 Ft
Klasszikus kirándulás a Gyilkos tóhoz félpanziós szállással	
Május 1–4. Erdély – Torockó-Torda 4 nap/3 éj félp.	37.000 Ft
A Székelykő és a Tordai hasadék bejárása	
Május 22–25. Csíksomlyói búcsú	39.000 Ft
4 nap félp. Falutúra – Máréfalva	
Május 22–26. Szentegyháza	52.000 Ft
Turul a Madarasi Hargitára visszazárlt A világ magyarságának nagy lelki találkozója + kirándulás a Hargitára	
Május 28.–június 5. Malaga (Gibraltár, Granada)	129.000 Ft
Repülő + hotel fp. „Lent délen, édes éjjen..” – előszezon a Costa del Sol-on fakirándulásokkal	
Június 12–22. Bulgária – Napospart	79.000 Ft
Hotel R. busszal-tranzit: Szófiában	
Június 29.–július 8. Görögország nosztalgia	49.000 Ft
(Nonstop busz + apartman)	
Július 10–16. Gyergyói napok, falunap + Szováta	54.000 Ft
7 nap	
Augusztus 4–11. Erdély Kalotaszeg–Mezőség–Szászöld-Gyimesek	69.000 Ft
Ritkán látogatott vidékek Doboka (Kide) és Szék, Berethalom	
Augusztus 22–29. Olaszország – Rossolina Mare	59.000 Ft
Apartman, busszal, + fakultatív kirándulások, Verona, Padova, Chioggia, Firenze	
Szeptember 7–13. Horvátország-Bosznia	89.000 Ft
(Zágráb–Fiume–Zára–Sibenik–Split–Dubrovnik–Mostar–Jajca–Eszék)	
Szeptember 28.–október 4. Tirol-Svájc-Bajorország a Fekete erdőig	112.500 Ft
7 nap, Garmisch–Partenkirchen–Innsbruck–Vaduz–Zürich–Bern–Genf–Schaffhausen–Donauessingen–Ulm–München–Passau.	
November 29.–december 1., 6–8. Advent	38-58.000 Ft
Salzburg, Nürnberg, Prága 3/2 R. 2-2 éjszaka hotel, v. panzió reggelivel minden szép városban	
December 29.–január 2. Szilveszter a székelyeknél!	59.000 Ft
(Szánkó, v.szekér) A 20 éve hagyományos szilveszteri bulizás a helyiakkal.	

Érdeklődni a Székely Kör klubjában: III. Bécsi út 223.
mobil 06-30/273-1020, tel. hétköznap 9–12 óráig 1-367-4533.

Támogatóink

(a megjelölt előfizetői díjakat meghaladó befizetéseket tekintjük támogatásnak)

Emlékeztünk rá: lapunk függetlenségét és erdélyi olvasóinkhoz történő díjmentes eljuttatását teszik lehetővé a nagylelkű adományok Köszönjük!

Aniszi Kálmán	Budapest	500
Balog Ellák Márton	Paks	3500
Bod Aladár	Marosv.hely	3500
Csegezi Károly	Budapest	5000
Csongrádi Imre	Környe	5000
Csutoros Ernő	Pécs	1500
Dr. Bartha Sámuel	Balatonendréd	5000
Dr. Biró József Zete	Budapest	500
Dr. Bordy László	Szekszárd	3500
Dr. Cey-Bert Róbert	Siófok	1500
Dr. Elekes József	Debrecen	3500
Dr. Grépály András	Budapest	8500
Dr. Issekutz Sarolta	Budapest	500
Dr. Kaizler László	Mátranovák	8500
Dr. Kelemen Ágnes	Százhalombatta	1500
Dr. Király József	Komló	3500
Dr. Konthur Bertalan	Budapest	2500
Dr. Nagy Levente	Százh.batta	3500
Dr. Somay Gergely	Paks	500
Dr. Szabó Ferenc	Pápa	500
Dr. Szabó Melinda	Szentgotthárd	500
Dr. Szemes Ferenc	Szekszárd	3500
Dr. Szövényi Károly	Jászberény	3500
Dr. Tóth Kálmán	Budapest	500
Farkas Barbara	Budapest	500
Fazekas Mária Magdolna	Budapest	500
Ilyés Emese	Budapest	13500
Juhász Valentin	Marosv.hely	500
Kászoni-Kövendi József	Budapest	500
Kelemen Istvánné	Debrecen	1500
Kiss Kornél Iván	Budapest	500
Kocsis Csaba	Monor	1500
Lukácsné Gráf Csilla	Gödöllő	500
Mezőberényi Erdélyi Kör	Mezőberény	10000
Mogyorós Árpád	Siófok	6500
Molnár Szabolcs	Budapest	1500
Orbán Ferenc	Mány	500
Orbán Márton	Budapest	500
Palkó László	Csongrád	500
prof.dr Tőkés Béla,	Marosvásárhely	50 RON
Sipos Sándor	Esztergom	3 500
Szabó Sándor-Orbán O.	Budapest	500
Székely Csaba	Budaörs	500
Székely Lajos	Zsámbék	500
Vajda László	Vasalja	500
Wagner József	Szentendre	500
Zöldi Aranka	Szentendre	500

Csoportos befizetés Désről RON-ban (Hegyi Csaba 50, Pataki Ferenc 50, Lukács Éva 50, Veres András 50, Bakos Jenő 50, Jánosy Sándor 50, Varga Lóránd 50, Kalapáti Jolán 50, Róm. Kat. Egyh. 50, Dr. Márton Zoltán 50, Zomora Márta 20, Megyesi Magda 30, Gudor Lajos 50, Kerekes László 100, Besenyi Károly 50, Márton Gábor 70, Gubis Sándor 40, Dénes István 50 RON)

Köszönjük!

Előszó a Románia felfedezéséhez

Berde Mária a *Szentségvívőkben* írja-mondatja egyik hőseivel: „...azt kérdezem és kérdezni fogják sokan rajtam kívül, ha ezt olvassák: milyenek voltak ellenfeleink, hogy győzelmet, dicsőséget érdemeltek?

Boldogabb volt a regáti paraszt a magyarországinál? A párizsi proletár a budapestinél? Szebben, készebben halt meg az angol katona a székelly legénynél? Tisztább kezű volt egy amerikai államférfiú Tisza Istvánnál? (...) Mivel érdemeltük mi jobban meg, hogy az Isten tőlünk elforduljon? Hogy mi legyünk a világ bűnbakja?” Kérdések, amiket a haladó értelmiség akkoriban - közvetlen Trianon után - és később is naponta feltett magában, s amikre válasz nem volt, csak a valóság: a veszített háború. Ám a szellem emberei nem várokozhattak, nekik szükségük volt saját és környezetük kultúra-éhségét kielégíteni. Mert rajtuk kívül senkit nem érdekelt, hogy miféle is az a népfaj, akiknek csak úgy odadobták a nagyhatalmak annak a strukturálisan viszonylag jól felépített, működőképes országnak a legnagyobb részét, amit addig Nagymagyarországnak neveztek. Senkit nem érdekelt, hogy a népnek, az égvilágon semmi köze ehhez a manipulációhoz nem volt, csupán a politikusok, vagy politikusoknak álcázott kalandorok húzták át egy tollvonással a határokat.

Osvát Kálmán, mint minden igazi vérbeli publicista, nem csak kíváncsi ember volt, Ligeti Ernő szerint „folyékony és jól betanult mondatainak hajlékonysága mögött a szókimondás könyörtelenségével kitűnő szatirikus, csiszolt stílus, tiszteletreméltóan merész és nemegyszer enfant terrible-je az erdélyi közéletnek. A húszas éveknek és egy kicsit az egész hőskornak is az egyik legromantikusabb alakja.”

Így elindult hát „felfedezni” az ismeretlent, megpróbálta megfejtetni a titkot, amit azóta se tudott megfejtetni senki. Hogy nem jutott tovább ebben a felfedezésben, annak nagyrészt anyagi okai is voltak, így maradt azzal a részletes tudósítással, amiben - hiányérzete ellenére - az útirajz arról tanúskodik, hogy szerzője nagyon is jól látta a korabeli Romániát, pontosabban a Regátot. Nem szokványos úti jegyzetet írt, adathalmazsal, hanem a látott jelenségeket értékelte, kereste az összefüggéseket és magyarázatokat, s közben sikerült bemutatnia az ókirályság életének, nagyobb városainak mindennapjait. Ezért is lehet élményszerű az írás a mai olvasó számára is. Ebben a hitben közöljük mi is, (előreláthatólag) négy részletben a *Románia felfedezését*.

B. Osvát Ágnes

Osvát Kálmán

Románia felfedezése

Élmények és reflexiók

MENTŐ-SZAVAK

Az olvasó azt mondhatná:

– Hiábavaló minden mentegetőzés. Ez a füzetke egészen komikus, mikor azt a nagyhangú címet viseli: Románia felfedezése. És az író még azzal sem védekezhetik, hogy kényszerhelyzetben volt! Elvégre a borítólapot legutoljára nyomják, és ha már látta, hogy műve ennyire alulmaradt az elgondolásán, adott volna szerényebb címet legalább... Nem tehettem.

Kis könyvem minden érdemét – a címében látom. De ha sokkal közelebb, ha egészen közel jutott volna az elgondoláshoz, – akkor is a címében látnám legfőbb érdemét.

Helyesebben: abban a szándékában, amelyből ez a cím kiserkedt. Állom ma is, amit egy év előtt az itt összegyűjtött cikkek elsőjében írtam. Nekünk, magyaroknak – a magunk számára – fel kell fedeznünk Romániát. Politikai aktivitásunk – ha több akar lenni, mint szembekötődi játék – föltételezi a terep egzakt ismeretét. De minden kudarc és sérelem is, amit az utolsó év alatt is elszenvednünk kellett, – egy intenzív felderítő szolgálat megszervezése mellett beszél.

Hogy munkám töredék maradt – nem szándékon és nem meggondoláson múlt, hanem lehetőségeken. Hogy így, töredék formán is kiadására szántam magam, kettős oka van.

Kettő közül a második: hogy biztossággal tehetek ígéretet a közeli folytatásra. Szorosan ebbe a témakörbe kapcsolódó új írásaim: Gyalogséták a Regátban címmel nem túl messze időben sajtó alá kerülnek. Az első, a legelső ok pedig az, hogy könyvem címét minél hamarabb forgalomba hozni kívántam. Semmi kétség benne, sikerülni fog. A könyvcím-olvasásig már eljutottunk.

Cluj-Kolozsvár, 1923. április hó

I.

Szorgalmas újságolvasók figyelmét alig kerülhette el: újabban a „megértés”-ről milyen kevés szó esik. Elintézték úgy talán? Már értjük egymást?

Be kell vallani: ma kevésbé, mint valaha. Hogy a *megértés* szövegírói ma mégis hallgatnak felőle – ez a hallgatás annak a belátásnak szülte, hogy megismerés nélkül megértés nem is képzelhető. Itt végzettszerű hatalmak erejével egymást

nem ismerő népek kovácsoltattak össze közös öröme, közös szenvedésre. Itt a kelletlenség bosszantó érzéseit, a kényszerült egymás mellé kerülés inkonvenenciáit, a sovén beléneveltségeket megtetézi még: a kölcsönös ismeretlenség és a kétoldali *ismerethiány*. Szabad-e megértésről beszélnie annak, aki nem tudja, hogy a *megértést* meg kell előznie – a *megismerésnek*?

Itt élünk, egy országban, elég számba vehető távolságban én meg egy *konstanzi* ember... és ismeretlenebbek vagyunk egymásnak, mintha elválasztanának mesés óceánok. De miért földrajzi távolságról beszélni! Itt a kávéházban, ahol e sorokat írom, két lépésre tőlem, a másik asztalnál román emberek ülnek: itt ülnek három éve már, és az a műpálma a sarokban több érdeklődést kelt bennük, mint én, az élő, az eleven ember... nincs a számomra egy tekintetük, egy szóval, egy gesztussal nem tudatták még velem, hogy észrevettek, tudomásul vették, hogy én is vagyok. Ezek az emberek lapokat böngésznek, amelyeknek nyelvét én nem értem, könyveket olvasnak, melyeknek szerzőit nem ismerem. A képzeletük elszáll messze tájakra, melyeknek hírért sem hallottam soha. Munkát végeznek, melynek értelme, célja előttem titok. Néha ünnepelnek, de nem tudom, miért...

A mi lapjaink olykor városneveket is hoznak elé: Jasi, Sinaja, Ploiești, București... beszélnek mesés gazdagságokról, petróleumforrásokról, hihetetlen termékenyséű búza-földről, tengerről, kikötőkről... Hallok történelmi múltról, latin eredetről, szláv eredetről, vitézi harcokról, török járomról, felszabadulásról, államalkotó Hohenzollernekről... de mindez olyan távoli, olyan mesészerű és a képtárba, melyet a valóságról gyűjt az elmém, be sem illeszthető.

A szomszéd házban román könyvesbolt nyílt meg, színes (túl színes) rajzú könyvek jelentek meg a kirakatokban. Eredeti munkák és fordítások, irodalmi és tudományos revük, mindez itt, a szomszéd házban – mégis elérhetetlen távolságban.

Az utcán emberek csoportosulnak, egymás kezéből olvasják a lapot. A kormány inog... Új kormány! Új választások! A magyarságnak most már minden erejével harcba kell vetnie magát!

Mibe? Harcba!

De kik lesznek ellenfelei? Nem ismerünk senkit, semmit. Egy pár felkarolt nevet, pár ismertebb pártalakulat címét, jelszavát, az utolsó három év eseményeiből néhány adatot... ennyi készüllettel menjünk küzdelembe?

De nemcsak a magyarság, mint olyan, hanem az egyes

magyar maga is: ismeretlen terepen, ismeretlen erők ellen (kétségtelen, barátait se látva) küzd céltudatlanul.

Úgy érzem: elég volt. Mulatságnak gyenge, életnek méltóságtalan. Aki kedvét leli benne, ám űzze tovább. Én elmegyek, és fölfedezem magamnak – Romániát.

*

Az impérium első néhány éve nem volt alkalmas felfedező utak végzésére. A megfigyelő elme objektivitása is hiányzott, a megfigyelendő objektum is belső konklúzióktól, szenvedélyektől és szenvedésektől volt zaklatott. A háború nem végződik abban a pillanatban, amelyben a békeokmányokon a tinta megszárad. Az utolsó könnyesepp felszáradása hívebben és valóságosabban jelzi az első békenap felkeltét. És hol vagyunk ettől még ma is!

A legteljesebb állami konszolidáció beteljesedéséig lehet-e beszélni egy megnagyobbodott Romániáról? Csak akkor, ha majd Constancát Nagyváradra vasút, telefon és távíróhuzalokon kívül, élő és érző idegek is összekötik. És hol vagyunk mi – még a telefonhálózattól is!

Nagyváradról szólván – e fölfedező út irányvonalairól egy-két nem felesleges dolog jut eszembe. Románia fölfedezőjének – Erdélyt is föl kell fedeznie. Erdélyt? Hazánkat? Amelynek minden zegét-zugát ismerjük, minden hegyét, folyóját, városát, falvát és idestova minden emberét?

Igen, Erdélyt... azt az Erdélyt, amelynek dehogyis ismerjük minden zegét-zugát, dehogyis minden városát és legkevésebb minden emberét! De... ha ismertük volna is!

Ez a város, ahol évek óta lakom – ez maga is más lett abban a pillanatban, amelyben először lett bennem tudatos-ság, hogy az ország, amelyben lakom, már – Románia. Ez a felismerés nem volt időhöz kötött, nem is ment végbe minden elmében egyazon pillanatban. Ez a felismerés véletlenhez kötött... Egyikünk már akkor feleszmélt, mikor az utcán egy első lovas patrulle megjelent, másikunk, amikor először hallá e szót: Siguranta, a harmadik, mikor a fűtetlen vasúti kocsiban fázván káromkodni kezdett, de nem fejezte be, a negyedik, mikor valamely szükségletét nem szerezhette be, és kényszerűen gondolt Bukarestre, az ötödik akkor eszmélt fel, mikor barátkozni látott ég és föld távolságában élő magyarokat, a hatodik, mikor a távolság magyarok között megint ég és föld közötti méretekre nőtt, a hetedik – talán még ma sem.

Személyes tapasztalatom róla nincs, de úgy képzelem, hogy legvalóságosabb, hús-vér képzetei a változásról: a nagyváradi meg a brassói embernek vannak. Az előbbi egy ország közepén lakott, és egyszerre, anélkül, hogy mozdult volna, a határszélén találta magát. A másik – határszéeli városban ette meg kenyere javát, és csak megébredt egy napon az ország közepén.

A szobám falára szegezett Freytag-féle térképpel már hónapok óta barátkozom. Gyakorlom a szememet, hogy ne vegye észre a – Kárpátokat. Nem volnék őszinte, ha mondanám, hogy mindig sikerül. Igen, ha előre elhatározom, hogy én most mást nem akarok látni, mint a széles vörös országhatárt, és hirtelen egy tekintetet dobok a térkép felé, akkor sikerül egy-egy pillanatra meglátnom az új Romániát.

De csak egy pillanatra. A kép mindjárt zavaros lesz, és csodálatosan zavarossá nem is a Tisza-táj teszi, hanem a szomszéd országokkal való relációk. Néhány évtized biztos tudását, hogy az én országom Oroszországtól messze van, – azt nem lehet pillanatok alatt átfesteni.

Szorgalommal azért megy a dolog, és ajánlom is minden útitársaimnak e szorgalmas térkép-tanulmányokat.

II.

Bukarest, 1922. július 11. Már úton vagyunk, csak nagyon kevés türelmet még – szíves olvasók.

Az előkészületek bizony sok időt öltek és ölnek még tovább, ruhaneműn, toalettikken kívül sok mindent kellett az útra hoznunk.

Tabula rasát mindenekelőtt.

Az impérium első napjaiban történt: a félelem lett úr a lelkeken. Idegállapotához képest mindegyikünk többé-kevésbé élte és állta a veszedelmekkel teljes órák döbbséteit. Veszített háború... iskolában hiszen – Mohácsról szólván – éreztünk mi komor mélabút, bomlott hadsorok, sántára lőtt ágyúk, felperzselt falvak bús igézetét, daltermő fájdalmak, epikus trónvesztések halk poézisét... jaj, de a népiskolai tanterv Mohácsa sejtelmét se nyújtotta a fájdalomnak, ami most reánk szakadt. A történelmi Mohács föl-emelt, hőssé magasztosított, de ez a mienk elgyávított, önérzetlenné alázott. Minden addigi kategória eltűnt, öreg-ség-fiatalság, tudás-tudatlanság, tapasztalat-tapasztalatlan-ság többé semmit sem jelentett. Egy kategória maradt csak épen: román-magyar! Végig az élet minden vonalán csak tiltó akadály, félelmes árkok, büntető Klauzulák! Kezükben minden hatalom mit hivatal ád, s meg még egyszer annyi, mit adtunk a magunkéból sokszor kéretlen is, gyáván, meghunyászkodón. Bizony, kemény lélekben is nyomot hagynak ilyen hónapok.

Útitársak! tükörbe nézzünk, s ha volna még gyáva ránc ajk és szív körül, simára elsimítjuk, és tabula rasával, gyűlölettől, de félelemtől is mentesen lépjük át a határvonalat...

Este 7 óra, a Boulevard Academicin, a portól és forráságtól nem lehet levegőt venni. A gyalogjárót emberek ezrei, a széles utat autók, fiákerek százai majdhogya járhatatlanná teszik. A szem könnyörögve néz körül. Vitéz Mihály szobra Erdély felé mutat. Udvarferti vendéglők gyenge zenével hívogatnak, bodegák, cukrászdák villanyfény-csóvákkel integetnek... Hogy mennyit esznek itt az emberek! A Capsa, a Rigler, a Mircea reggeltől estig tömve vannak. Kávéházi élet nincs, de ténfergés, unott fogyasztás van éppen elég. Nagyjából a Calea Victoriei, a Chausseé estig nem szűnő kocszi-korzója se más – ténfergés csupán. Nehéz a kocsizó ember célját vagy céltalanságát megállapítani, de – nem lehetetlen. A járművek sokasága nem fokozott munkatempót jelent. Legjobbbrészt csak unalmat üznek, örömet hajszolnak, akik bennük ülnek. Az idegenek is, tán ők még leginkább.

Világváros Bukarest, és van stílus az életében. Milyen szóval nevezzem néven ezt a stílust? Ezt a stílust, amely talán nem is az, hiszen nem alakult, nem formálódott, inkább csak úgy adódott. Összetevődött primitív kedélyű

elemekből: könnyedségből, könnyelműségből, gondatlanságból, gondolatlanságból... Milyen néven nevezzem...?

Olvasó, ne döbbenj meg. Csak megérintett a régi iskolás betegség, de nem lett úrrá felettem. Nem fogok ítélni felületes benyomások, adatszerűtlen adatok, sétatözi esetlegek csalfa alapján. A Palace és Capsa között elmozogván gyűjthetni néhány riportra szóló benyomást, és – csak szem kell hozzá – tehetni nem kevés komoly megfigyelést. Komolytalant persze sokkal többet. Kiveheted az órát zsebedből, és leszámolhatod számát a hatvan másodpercenként elzúgó automobiloknak.

Néhány stikpróbával megállapíthatod átlagszámát egy-egy cukrászda ténfergőinek. Pontos percentuális összeállítását adhatod a száz kereskedőre jutott udvari szállítói címnek.

Ki mindenáron „fölfedezni” jöttél – az első napok téveteget tájékozódásában elkeseredve, nemegyszer jössz ilyen játékos gondolatra. De tehetsz és teszel is még ennél rosszabbat is! Szembejövő, Bukarestet már „ismerő” más magyaroktól informáltatod magad. Csodálatos egyértelműséggel vallanak. „Nézzé, Uram, ez a Bukarest a cipőtisztítók városa.” Húszan, harmincan ülnek egymás mellett e kis ipar képviselői, és mindnek szünetlen klientélája van. Érthető is: „Egyfelől a járdán sok piszok kavarg, a cipő hamar bepiszkolódik, másfelől, Uram, itt nagy súlyt helyeznek a cipőtisztaságra. Gyalog járni nem előkelő, és a mindig fényes cipő autó vagy kocszi mellett tesz vallomást.” Szinte szó szerint ebben a formában három oldalról is bizonyították e fontos társadalomlélektani tétel helyességét. A kaftános bérkocsisok szektájáról is minden magyar informálva van. Kasztrált férfiak ezek, úgy mondják, már férfikorban végrehajtott kasztrációval... Nagyon érdekes. De nem ezért jöttem, nem ezért.

És önti, csak önti Bukarest nőjét, férfiúját zsúfolt villamosok, lövonatok indulnak, rohannak és megérkeznek, az *Adevarul* rikkancsai túlkialtják az *Aurora* árusait, merevre festett női arcok kísértnek, elégedettséget – semmi mást –, csak elégtelenséget eláruló férfiarcok gondolkodóba ejtenek... Te pedig „felfedezni” akarsz, ennek a nagy városnak önvallomását várod... és nem vall Bukarest, nem vall, hallgat, pedig hangos, szinte lármás, csak neked nem beszél, csak a Te kérdésedet hagyja válaszolatlanul.

És az erőszakoskodásod is hiábavaló. Hiába voltál a *Flacara* szerkesztőségében, – Ion Minulescu bizonyára kitűnő költő, lekötelezően szíves, minden kérdésedet megválaszolja, de Istenem, amit mondott, levélben is mondhatta volna – és hiába néztél ki a két szemed a szerkesztőségben –, hát igen, csak egy hetilap szerkesztősége, de azért tágasabb mint bármely magyar napilapé, és a *Flacara* plakátrajzai művésziek, minden magyar plakátot messze túlszárnyalók – de az elégedetlenség, Románia felfedezőjének elégedetlensége nem csökken, hanem fokozódik.

És hiába volt az is, az első nap utolsó kísérlete, hogy az *Universul* nyomdájába mentem. A „director” készséggel mutatta be rotációsait, szedőgépjait (este 9 óra volt, a vidéknek szánt tízezrek már kinyomva vártak vonathoz szállításra, a *Capitala* példányai új híranyaggal csak éjjel kettőkor kerülnek gépbe), és én igyekeztem ámulni, hogyan! Legnagyobb lapja a birodalomnak! Százezer példány! – hiába minden, ez a nap elveszett, ma egész nap szóra sem érdemesített engem Nagyrománia.

Haza, a negyedik emeletre, fülledt kis szállodai szobámba, s majd holnap, holnap talán. De a *Flacara* szerkesztőség mellett, nem várt helyen, egy lakóház udvarán kis templomocskára, nyitott ajtójával, tompa világával behívott. A sekrestyés asztalán kis viaszgyertyahalmok, árjelzéssel: 30 bani, 50 bani, 1 lej. A szentképek előtt hol több, hol kevesebb, ilyen gyertyák már nagy számmal égtek. Elfáradt emberek sokan járhattak itt ma előttem. És elmentek bizonytalán ők is a gondolattal: hogy holnap, majd holnap...

Hát igen, majd holnap. Több őszinteséggel.

III.

Bukarest, 1922. július 16.

Bukarestbe ma besuhant az ősz? Vagy csak légvonat lebegtetti itt körülöttem az asztalterítőket? Napok óta nem érzett könnyűséget érzek a mellemen, a homlokomat hűvösség simogatja. Első lehelete az ősznek?

Fehér nyári zubbonyban, fehér hajjal, hegyesre nyírt fehér szakállal rózsás arcú öregúr áll e sörterem hatalmas, utcára nyíló üvegablaka előtt. Áll? Remeg, imbolyog, této-vázik, s pedig az arca rózsásan derült – egész maga csupa nyugtalanság. Arccal, félbal a királyi palota felé fordul –, honnan is tudom, mi megy végbe benne – tudom és pontum! Ez az öregúr most – emlékezik. Az ő korában (idestova az én koromban!) az ember mit is tehetne mást... Csak

ne volna néha olyan meleg, máskor olyan hideg, s ne volna annyi gond, pillanatnyi szükség, emésztő izgalom, – bizony reggeltől estig magam is mást se tennék, csak múltat idéznék. Ez a hűvöseske szél nemcsak az asztalkendőt emelgeti, könnyedén felhajtja szívünkről a bánat súlyos brokátját – higgyék el olvasók – e kedves öregúr most emlékezik. Ősről talán, mikor még fiatal volt, és tavaszokról, mikor gyermek volt még, akármiről, csak másról, más időkről, mint ez a mostani, ez a dicsőséggel, hódítással teljes, világpolgári hős idő, autók se jártak, ennyi lap se volt még, kevés hotel volt, s mindben volt szoba... enyhe, feltörekvő nyárspolgári kor volt, lassúbb életütemmel, tisztább örömmel, elviselhetőbb fájdalommal. Volt az ő korában is, volt nemzeti érzés, felbuzdulás, és álmodták álmát az egyesült Romániának.

Most valóság lett, kézzelfogható, körültapintható, mérhető valóság. Ezernyi négyzetkilométerekkel, milliónyi emberekkel meggyarapodás. De közben háború, százezernyi holtak, Mackensen Bukarestben és diktált béke gyász hónapjai. Azután fordulás a sorskeréknek, győzelmes masírozás, és áll, él, tágas keretében most rendezkedik Nagyrománia. Igaz és szép és jó... de közben egy élet elmúlt, az ő élete... és ebben a sok szépségben is van valami, ami neki érthetetlen, ez a sok erőszakoltság, beteges lüktetés, milliók hajszo-lása, érzéketlen mosolygás, hideg könnyöklökés...

Nem szűnik ez a légvonat? Vagy csakugyan az ősz? Egyik sem.

Reggeli hús ez, forró éjszakára reggeli hús. Semmi sem történt, csak több őszinteséggel indultam ma el, reggel 6 se volt még, Bukarest aludt. Autók már túlköltek néhányan, de egylovas taligák is jártak nagy tejbádogokkal, széles pék-kocsik álltak bodegák, szállodai kávéházak meg nevelőintézetek előtt, ma cselédeket is láttam vásárló kosárral, festetlen arcokat is, munkásokat, reggeli lovastársaságokat a Chaussee felé, ma őszintébb volt, ma közelebb volt hozzám Bukarest.

És nemcsak reggel, ma egész napon át tartott a közeledés. Leegyszerűsödött hozzám a *Capitala* (ami alatt ne tőkét, hanem fővárost tessék érteni, én megtanultam az első pillanatban, ahogy a motoros öntözőkocsik melletttem elszaladtak, nagybetűs felírással az oldalukon: „Primaria Capitalei”). A tisztaság, a higiénia ma közkövetelés Bukarestben, a *Dimineata* tegnapi száma is halálos kolera-esetről adott rémületkeltő híreket, és minden egyéb sajtó is

sietve szidta össze a Capitala szennyforrásait (olyik még európai retorziót is kilátásba helyezett).

Emberi arcot, rokoni vonásokat mutatott ma Nagyrománia fővárosa. Tegnap még, hogy első vizitre mentem hozzá, kényeskedő, kissé szalonias volt. Nem láttam *nőket és férfiakat*, csak: hölgyeket és gavallérokat. A „háziasszony”, a „feleség”, a „családanya” – a nőgyéniségnek ezek a megjelenési formái távol maradtak. Úgy kívántam pedig látni valamiilyent, egy könnyedén karra fűzött bevásárlási kosarat, vagy jobb kézen fogott leánygyermeket, s ha mást nem – esti sétán férjet-feleséget. Kis otthoniasságot látni még a Halába, a vásárcsarnokokba is kimentem. Igaz, csak délután. Környéke, színe a budapesti Duna parti Központi Vásárcsarnokhoz hasonlatos. Hosszú sorokban élelmiszer-árusok. Rizs, liszt, törökbúza, gabonafajták zsákokban, olajbogyók, gyümölcsök faládákban állnak. Heves napsütésben olvadó szalonnák, nyári húskészítmények vonzanak és megriasztanak. Más sorokban olcsó ruhakelmék és bazári áruk, közöttük mozgó-árusok: levelezőlapokkal, cipőzsinórral. A csarnokokban e délutáni órán már csak halat kínáltak, különös, nekem szokatlan illatú halfajtákat, potom kilenc lejbe kilóját.

„Öszinteséget ígértem, olvasók. Betartanám-e, ha meg nem vallanám, súlyos depresszióval járom a Capitala utcáit, tereit. Nem hagy el a borús nehézség, ha állok a Cantacuzino-palota előtt, nem enyhül, ha ténfergek a Dambovita partján a párizsias ócskakönyv-sátrak között, és csak súlyosodok, mikor kiszakítom magamat a City meleg öleléséből, és végigfutom a külső részek zezugos utcáit. Az első fél órában fellépett már ez az aggodalmas érzés: hogy nem én fogom felszívni ezt a várost... ez szív fel engem. Az eltelt pár nap folytonos *küzdelem* volt a *fölényért*.

Védelmem e harcban ösztönös. Szuggesztív érzésem, hogy felül csak úgy kerülhetek, ha percre sem felejttem, miért jöttem ide. Romániát akarom látni, megérezni az új Romániát. És itt mondok valami furcsát. Ha valaki netalán képtár-, könyvtár- és múzeumlátogatások, vagy szórványos interjúkkal remélne vágyához közeledni – jobb, ha otthon marad. Nemcsak utat és költséget takarít, de – kétség nélkül! – otthon használhatóbb megfigyeléseket tehet. Elvégre Kolozsvár, Nagyvárad és mind a többi: szervesen Nagyrománia, az érhálózatba beillesztve már; a román élet ritmusa, a román társas élet etikája, a román művelődés exten-

zitása és mélyre terjedése figyelő szemnek, figyelő szívnek ott is megnyilatkozik... a Regát külsőségének pillanatfotográfiai csak ronthatnak a lassan alakuló kép tisztaságán.

Itt mélyre kell menni, a dolgokat körüljárni, barátkozni velük, távozni tőlük, s hozzájuk visszatérni, de mindennekfelett (és ez a sok filozófia mind csak bevezetése e „mindennekfelett”-nek!) belülről kell e dolgokat nézni, nem a globetrotter üres szemeivel, rögzíthető dolgokat azonnal följegyző sivár manierjaival kíváncsiságnak, nem vall, nem nyilatkozik csak annak, aki érdekét összenőttnek látja az Övével, csak annak, aki belülről néz, gáncsol, lelkesedik, fitymál és örül.

Ez az igazság. Felfedező utam első sikere ez a felfedezés.

(Folytatjuk)

Nem tudom felfogni

Nem tudom felfogni,
hogy a hozzám hasonló
a szabadság napján miért
nem gyújt gyertyát?
Nem tudom felfogni,
hogy a hozzám nem hasonló
a szabadság napján miért
csak egyre gyávább?
Nem tudom felfogni,
hogy a hozzám hasonló
miért nem emeli fel a hangját?
Nem tudom felfogni,
hogy a hozzám nem hasonló
örökké miért csak kiabál?
Nem tudom felfogni,
hogy a hozzám hasonló
miért vesz autót, amikor tudja,
hogy keskeny az út?
Nem tudom felfogni,
hogy a hozzám nem hasonló
miért vedeli a sört, amikor tudja,
hogy a tévé nagy etetés?
Nem tudom felfogni,
hogy a hozzám hasonló
miért nem látja, hogy viselős a táj,
letapostak itt minden kis virágot!
Nem tudom felfogni,
hogy a hozzám nem hasonló
miért nem látja, hogy mégis fekete
a kivilágított éjszaka?
Fényévre vannak a kibírhatatlan,
tüzes csillagok!

Budapest, 2014. október 23.

Juhos-Kiss János

Dózsa

1514 –2014

Dózsa immár kerekén ötszáz esztendeje halott. Idén sem igen próbálták „föltámasztani”. Márki Sándor (1853-1925), a részben kismemesi, részben arisztokrata származású (anyai ágon Zay) kiváló történész úgy írt Dózsáról, két nekifutással is (1883: **Dósa György és forradalma**, majd 1913: **Dósa György 1470–1514**), hogy némely akadémiai berkekben, de nem csak ott, heves vitákat keltett. Mert Márki nem csak a lázadót, az indulatos vezért elevenítette meg, hanem annál jóval többet - annak eszméit, igazságát is. Aztán a már-már szemérmes hallgatás, halogatás több mint száz esztendő óta. Nem tudjuk hová tenni Márkit és Dózsáját? Van egy merészen újnak tűnő rész a mű „Parasztkirály” c. fejezetében. Az alábbi (tiszteltetben tartva a korabeli írásmódot):

„Dósa nem volt olyan közönséges néplázító, mint amilyennek többnyire festik; hanem egy társadalmi és politikai forradalomnak ösztönszerű vezére, ki a nemesség túlkapásaival szembe a nép kívánságait állította. Milliók türehtetlen sorsát akarta megváltoztatni, de homályosan képződött terveit nem bírta elfogadható módon megalkotni. A nemes földesurak túlságos hatalmát kész volt a demagógia, vagy éppen az ochlokrácia segítségével rombadönteni, hogy a romok eltakarítása után fölépítse a demokráciát. Nem a mai értelemben vett demokráciát; hanem a népnek az államhatárolomban és a jogokban való olys részesedését, a mely körülbelül a vezérek korabeli politikai egyenlőségnek felelt volna meg. (...) A múlt kinövései ellen küzdött s egészen véve mégis a múlthoz tapadt, mint mindazok, akik hazánkban valaha nagyobb reformmozgalmak, vagy éppen forradalmak élén álltak.

Csak hogy az a múlt, amelyre Dósa visszatekintett, akkor már sűrű ködben borongott. A vezérek korabeli egyenlő szabadságot a királyság behozatala zavarta meg; mert az adott rá alkalmat, hogy az egyenlően szabad honfoglalók közt a földesúr és a jobbágy fogalma kifejlődjék. (...) A nép ősi helyzetének a képét tehát a múlt idők köde borította be. De nem mindenütt. A székelyek sok mindenféle bajoskodás után is megtartották eredeti szabadságuk nagy részét s a legszegényebb székely is szabad gazdája volt a maga kis földjének s tagja a faluközösségnek. Székely létére Dósa ezt a székely szabadságot akarta kiterjeszteni az egész országra; (aláhúzás tőlünk) s így akarta helyreállítani a nemes (egy nembe tartozó) magyarság eredeti szabadságát. (...) Országsgazerte olyan személyes és vagyoni szabadságot akart, amilyen azokból a régi jó időkben már csak az ő szülőföldjén, a Székelyföldön maradt meg. // Székelyország lakói és az egész Székelyföldön levő székelyeknek közönségesen minden felső és alsó renden levői// csak nyolcz esztendővel azelőtt is gyűlést tartottak Agyagfalván, hogy // különféle egyenlenségeket és hitvány szokásokat eltöröljenek és elhagynának//; mert a // békességnek ellenkezője: az irigység és az egyességnek ellensége: a kevélység, minden nagy országokat elpusztítanak és előbbeni állapotjokban megrontanak.// Talán ő maga is ott volt a mindenrendű székelyeknek ezen az agyagfalvi nemzetgyűlésén s (...) lehetségesnek tartotta, hogy Magyarország is mindenrendűeknek ilyen nemzetgyűlésén határozzon a maga sorsáról.”

De mi is volt az a híres székely szabadság, melyért annyi vér, könny, verejték és tinta folyt? Nem tudjuk pontosan a székelység - mint életmód, nép és rendeltetés, mint “nemzeti nemzet” - eredetét. Az biztos, hogy mindig magyar volt és szabad. Nagy áldozatokkal, zokszó nélkül viselt szigorú életmódnak egyéni és közösségi vállalásával őrizték, őrizhették meg legtovább a

“vezérek korabeli egyenlő szabadságot”. Vagyis a honfoglalás-kori (895-896) és a jóval azelőtti társadalmi berendezkedést és világméretet, önképet és önazonosságot. Nyilvánvaló, hogy a székely-magyarok, akár csak a „magyari” magyarok, még előttük az avarok és hunok a keleti harcos lovas civilizációk, a nagyál-lattenyészto-földművelő kultúrák „gyümölcsei”, hajtásai. Amit Herodotosz ír a szkítákról, annak jó része ismerős a régi magyar mondavilágból, hitvilágból, mesékből. (S ezt nem az iskolában tanították hajdanán /most sem/, mert ilyenek alig voltak, az egyház pedig igyekezett kiradírozni a “pogány” dolgokat.) Milyen társadalom, milyen élet lehetett az? Mai műszóval: meritokrácia. Mindenkinek érdeme, teljesítménye, bátorsága szerint. Nagyobb tett = nagyobb rang, nagyobb karizma, nagyobb jutalom. Mindenki kapja meg, amit megérdemel! De ez nem ilyen egyszerű: a két örök pólus, a Szabadság és Rend között meg kellett találni a mindig kényes egyensúlyt, a harmóniát. Mert a szabadság rend nélkül bizonytalanság, bizalmatlanság és anarchia - a rend szabadság nélkül zsarnokság, némaság és bénaság. Rendet a Szabadságban - Szabadságot a Rendszerben!

„Hat nem és huszonnégy ág váltakozott egymásután évenként a székely főtisztségek, a hadnagyság és bíróság viselésében” - írja Jancsó Benedek, majd így folytatja: „A honvéddői kötelezettség ellenértékül a székelység, mint nemzet, igen szép szabadságot, jogot és kiváltságokat élvezett. A székelyek mindnyájan személy szerint nemcsak a magyar nemesség jogait és kiváltságait élvezték, hanem azon felül is voltak jogaik és kiváltságaik (...) , jogra és szabadságra nézve minden székely egyenlő volt. Társadalmi különbséget köztük csak a vagyoni állapot tett.” Oláh Miklós (Nicolaus Olahus), a kiváló, európai híru esztergomi érsek mondta a székelyekről: „Közöttük a legkisebbnek is ugyanaz a szabadsága van, mint a legnagyobbaknak.”

A már idézett Jancsó így rajzolja körül ezt a különös székely világot: „... egy arisztokrato-demokratikus katonai köztársaság-féle.” Amit Egyed Ákos így pontosít napjainkban: „A katonai szolgálat: a székely szabadság jogforrása és záloga.”

Hát igen, minél nagyobb a szabadság, annál nagyobb az árnyéka. A jog és kötelesség ugyanúgy EGY, mint a fa lombja és gyökere, mint dalban a dallam és az ütem. Nincs vagy-vagy!

Lassan elköszönve a tisztelt olvasótól, engedtessek meg még egy kérdéské. Általános iskolában, középiskolában, másutt órákat szentelünk az athéni demokrácia, a spártai állam taglalására, a köztársasági, majd a császári Róma, a modern demokráciák és diktatúrák tanulmányozására. Nagyon helyes, rendszerben. De a legalább hétszáz éven át jól működő, vérrel, áldozattal, türelemmel, de ha kellett, türelmetlenséggel is táplált - lélekbeli, észből és tapasztalatból fogantatott „székely szabadság, székely rend” miért nem érdemel meg ugyanannyit? No nem a rangsorolás, éppen csak az összehasonlítás, „eszmecsere” végett. Tanulság végett. Werbőczitől Orbán Balázson, Jancsó Benedeken és Szádeczky-Kardoss Lajoson át Imreh Istvánig, Egyed Ákosig - hogy csak őket említem - alaposan, szépen és világosan „meg vagyunk írva az igazság”. Tanítani kellene.

Valakik valamikor valamiért kitalálták, hogy nekünk, magyaroknak, súlyos demokrácia-deficitünk van, és nagyarányú importra szorulunk e téren. Talán nem hallottak az Aranybúláról (1222), az 1568-as tordai országgyűlés vallásszabadságot, vallási türelmet Európában először törvénné emelő döntéséről, a székelyek sajátos útjáról, a „visszaszékelyesítési” próbálkozásért mártíriumot szenvedett székely Dózsa Györgyről? Például. Talán nem hallottak... (És mi eleget hallottunk-e?)

Szabó István (Sarkad)

Otthon – Erdélyben

Beszélgetés a 80 éves Pomogáts Béla irodalomtörténésszel (Rövidített szöveg)

– **Budapesten született a két világégés között, nehéz gazdasági időszakban. Milyen volt a gyermekkora?**

– Gyermekkorom viszonylag békés volt, szüleim értelmiségi emberek voltak, apám építésmérnök, anyám orvos. Budapest egyik külső negyedében: Pestújhelyen laktunk, ezt annak idején anyai nagyapám, aki neves ügyvéd volt, alapította, róla volt elnevezve a főutca. Nyaranta a Balatonra jártunk nyaralni, ezek ma is szép emlékeim, a háború végén azonban minden összeomlott, apámat katonának hívták be, majd orosz fogságba került, és csak 1945 őszén tért haza.

– **Milyen emlékei vannak a második világháborúról és a háború utáni évekről, amikor a területileg és szellemileg megcsönkített magyar nemzet a talpraállítás lehetőségét kereste?**

– Jól emlékszem a második bécsi döntés idejére, ez adta vissza Magyarországnak Erdély északi és keleti részét. Az első mozifilm, amit életemben láttam, ennek a visszacsatolásnak a dokumentumfilmje volt, nagy hatást tett rám. Bizonyára szerepet játszott Erdély iránti érdeklődésemben. Különböző apám mint katonai részt vett a visszacsatolásban, Szatmárnémetibe és környékére került. A háború után nagy reményekkel vártuk az új korszak eljövételét, szüleim a kisgazdapárt hívei voltak, számos barátjuk, például idősebb Antall József játszott szerepet ennek a pártnak a vezetésében. 1945-től a Piarista Általános Iskolában tanultam, 1948-ban az iskolát szétzilálta az államosítás, majd 1950-ben, midőn a rend visszakarta az iskolát, visszatértem a piaristákhoz, ott is érettségiztem 1953-ban.

– **Az 56-os forradalom idején bölcsészhallgató, s bár nem volt nagy szerepe az események alakulásában, később mégis lecsukták...**

– Nem volt nagy szerepem a forradalom eseményeiben, mint az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság munkatársa bent tartózkodtam a bölcsészkaron, majd november 3-án a bizottság képviselőjeként Győrbe utaztam, ott ért a szovjet invázió. Nagyon sok barátom és évfolyamtársam menekült Nyugatra. A letartóztatások és az ítéletek nyomában a Kádár-rendszer hatalomra jutása után megkezdődtek és folytatódtak egészen az 1961-es amnesztiáig. Engem 1959-ben tartóztattak le, miután nem voltam hajlandó engedni egy szervezési kísérletnek, hat hónapig voltam internálótáborban, majd egy évig rendőri felügyelet alatt, és csak a hatvanas évek közepétől kaphattam értelmiségi állást.

– **1983-ban jelent meg *A transzilvánizmus. Az Erdélyi Helikon ideológiája* c. kötete, melyben a Helikon kisugárzását és –többek között – a román és magyar irodalom kölcsönhatását taglalta. Hogyan látja ezt 30 évvel a kötet megjelenése után?**

– Ma is büszke vagyok arra, hogy ez a könyv elkészülhetett, és hálás vagyok Bodnár Györgynek, hogy az általa szerkesztett könyvsorozatban megjelent. Úgy gondolom, semmit sem kell visszavonnom a könyvben leírtak közül. Mindenesetre ez a könyv hívta fel először a figyelmet a két világháború

közötti erdélyi irodalom transzilván irányzatára, ennek nagy hatása volt Erdélyben is. Midőn 1969 januárjában első alkalommal Erdélybe utazhattam, mindenki, Kós Károlytól Balogh Edgárig, Beke Györgytől Kántor Lajosig baráti szövetségként fogadott.

– **A kommunizmus utolsó évében, 1989-ben látott napvilágot az *Erdélyi magyar olvasókönyv*. Mit tartalmaz a kötet?**

– Ezt a munkámat népszerűsítő kiadványnak szántam, olyan írásokat foglalt magába, amelyek Erdellyel, az erdélyi magyarság történetével foglalkoztak. Az első szemelvény Anonymus Gesta Hungarorum című művéből való, az utolsó Kányádi Sándor Krónikás éneke volt. Szerepet kapott benne Bocskai István, Apor Péter, Kazinczy Ferenc, Kemény Zsigmond, Petőfi Sándor, Arany János, Ady Endre, Kós Károly, Nyíró József, Németh László, Reményik Sándor, Tamási Áron, Illyés Gyula, Nagy László, Szilágyi Domokos és még egy sor magyarországi és erdélyi írástudó. Úgy gondolom, sikerült felhívni a figyelmet az erdélyi magyar történelem és művelődés nagyszerű értékeire.

– **Hat évig vezette a Magyar Írószövetséget, olyan időkben, amikor a magyar könyvre, a szép szóra mind kevesebb és kevesebb pénz jutott az államháztartásból. Mit szeretett volna megoldani még elnöksége idején?**

– Ez a hat esztendő sok szép és talán ugyanannyi szomorú emléket hagyott hátra maga után. Három dologra törekedtem: hogy az irodalom nagyobb megbecsülést élvezzen, hogy minden akadály nélkül megjelenhessenek az arra érdemes irodalmi alkotások, és hogy fennmaradjon az írói társadalomnak az a szolidaritása, amely a korábbi évtizedekben érvényesült. Tulajdonképpen egyik törekvésemet sem tudtam maradéktalanul érvényesíteni, az irodalom társadalmi szerepe erősen csökkent és az írói társadalom pártpolitikai érdekek nyomán szakadt darabokra. Mindazonáltal úgy érzem, hogy érdemes volt végigcsinálni ezeket a küzdelmes esztendőket.

– **Még javában „fungál” a szocialista kormány, amikor megszűnik(2007) az Illyés Közalapítvány. Nagy érvágása volt ez a magyar kultúrának?**

– Számomra is nagyon fájdalmas volt az Illyés Közalapítvány felszámolása. Igen lelkiismeretesen dolgoztunk, és komoly segítséget tudtunk adni a kisebbségi magyar kulturális intézményeknek, társadalmi szervezeteknek és egyházaknak. Nagy értéke volt az alapítványnak, hogy a támogatásokat nem a politikai hatalom, hanem egy pártok felett kialakult konszenzus ítélte meg. Az Illyés Közalapítvány tapasztalatait fel lehetne használni a jelenben is, azonban úgy látom, hogy ez ma a legkevésbé sem foglalkoztatja a politikai életet.

– **Alig van esemény Erdélyben – de másutt is –, ahol ne venne részt személyesen, hús-vér közelségben. Fontos az, ha az irodalom apostolai ott vannak az eseményeken, találkoznak az olvasókkal, megbeszéljük a szakmai teendőik részleteit?**

– Számomra mindig rendkívül fontosak voltak a személyes kapcsolatok, nemrégiben némi elégtétellel állapíthattam meg azt, hogy a Kárpát-medencében talán én ismerem a leg-

több magyar író személyesen. A személyes jelenlét fontosságát tanultam meg irodalmi mestereimtől: a Nyugat és a magyar népi mozgalom, vagy éppen az erdélyi irodalom klasszikus egyéniségeitől. Ma is az a véleményem, hogy az irodalmi élethez hozzátartozik a személyes jelenlét, a személyes kapcsolatok rendszere.

– **Tamási mondta: „Énlaka felett, a Firtos lova hátán, lehajtott fejjel elaludt a gondviselés”. Mi a véleménye, most hol „alszik” a gondviselés?**

– Nem tudom, hogy hol „alszik a Gondviselés”, de azt én is tapasztalom, mintha aludna. Remélem, ez nem fog hosszú ideig tartani. A magyar történelemnek mindig voltak szerencsétlen „kihagyásai”, mintha most is tévutakon bolyonganánk, ahelyett, hogy biztos irányokat választva keresnénk a helyünket saját kultúránkban, a szomszédaink között és az Európai Unióban.

– **Nyíróval többször foglalkozott élete folyamán, 2012-ben temették újra, kérem, helyezze el őt az egyetemes magyar irodalom páholyában.**

– Nyíró József munkásságát mindig nagyra becsültem, egy egész könyvre való tanulmányt írtam róla, szeretném, ha egyszer ezekből valóban könyv lehetne. Kétségtelenül az erdélyi irodalom nagy értékei között van a helye, de talán Tamási Áron, Áprily Lajos és Kós Károly után. A búcsúszertartáson nem voltam jelen, különben is az a véleményem alakult ki, hogy ez a szertartás méltatlan volt Nyíró József egyéniségéhez és örökségéhez: napi politikai cirkuszt rendeztek egy méltó megemlékezés helyett.

– **Kik voltak azok az erdélyi írók, akikkel már az iskola padjaiban „találkoztott”, s kik azok, akiket a későbbiekben ismert meg személyesen, jó, baráti kapcsolatot ápolva?**

– Már a Piarista Gimnáziumban igen sok erdélyi író munkásságával ismerkedtem meg, olyanokéval, mint Tamási Áron, Nyíró József, Áprily Lajos, Reményik Sándor, Dsida Jenő. Előbb beszéltem arról, hogy Kuncz Aladár munkásságáról írtam egyetemi szakdolgozatomat. Az utóbbi évtizedekben igen sok erdélyi íróval kerültem baráti kapcsolatba, személyes jó viszonyt ápoltam Kós Károllyal, Tamási Áronnal, Áprily Lajossal, Kacsó Sándorral, Jancsó Elemérrel, Bartalis Jánossal, Szemlér Ferencel, Méliusz Józseffel, Jékely Zoltánnal, Kemény Jánossal, majd Sütő Andrással, Beke Györggyel, Kányádi Sándorral, Gálfalvi Györggyel, Gálfalvi Zsoltal, Kántor Lajossal, Gáll Ernővel, Deák Tamással, Bajor Andorral és másokkal. Jó barátom volt Pusztai János is, akit szeptember 30-án temettünk a Farkasréti temetőben. **(Beszédet mondott Pomogáts Béla és Kocsis István—szerk. m.).**

– **Ön szerint, kinek kellett volna még Nobel illetve Herder díjat kapnia a magyarok közül az elmúlt évtizedek során?**

– Fájdalmas számomra, hogy olyan sok magyar író maradt ki a Nobel-díjasok közül. Gondolok például Babits Mihályra, Móricz Zsigmondra, Illyés Gyulára, Németh Lászlóra, Weöres Sándorra, Nagy Lászlóra, Juhász Ferencre, és természetesen Sütő Andrásra. A Herder-díjat is számos erdélyi író érdemelné meg, így Benkő Samu, Dávid Gyula, Markó Béla, Kántor Lajos, Szilágyi István. A díjakat azonban nem „megérdemelni”, hanem „kapni” szokták, így aztán a legérdemesebbek közül is sokan maradnak ilyen díjak nélkül.

– **Szeret utazni, merre járt a nagyvilágban?**

– Természetesen szeretek utazni, és amióta világúttlevéllel járhatok külföldre, sok helyen megfordultam, a múlt évtizedek során hozzávetőlegesen ötven országban jártam, nemcsak Európában, ahol szinte mindenütt tehettem látogatást, hanem Ázsiában, Afrikában és Észak-Amerikában is. Ezek az utazások mindig hatalmas szellemi élménnyel és tapasztalattal ajándékoznak meg. Legtöbbször mégis a szomszédos országok magyar közösségeinél szoktam látogatást tenni, otthon érzem magam Erdélyben, a Felvidéken, Kárpátalján és a Délvidéken is.

– **Díjak, elismerések.**

– Hosszú életem során szinte egy ládára való díjat és oklevelet kaptam, ezek között kétségtelenül a Széchenyi-díj volt a legfontosabb, de megkaptam a Köztársasági Érdemrend középkeresztjét, a József Attila-díjat és számos más díjat is, illetve Erdélyben és a Felvidéken is kaptam irodalmi elismeréseket. Büszke vagyok ezekre a díjakra, igazából mégsem ezek számomra a legfontosabbak, inkább a könyveim, az utazásaim, a barátaim – és a macskáim.

– **Mi van a fiókban, mit szeretne letenni az olvasók asztalára a közeljövőben?**

– Jó pár könyvem került az utóbbi egy-két évben kiadókhoz, várom ezeknek a megjelenését, az idén valószínűleg négy-öt könyvem is a közönség elé kerül. És szeretném befejezni az erdélyi irodalom történetéről írott művemet. Még egy kötet van hátra, ezt remélhetőleg a jövő év elején át tudom adni a kiadónak.

Székely Ferenc

Bethlen Gábor

A világ

*Nem oldhatunk meg egy problémát
azzal a gondolkodásmóddal, amely előidézte.*

Albert Einstein

Mindaz a szédületes haladás, amely a világegyetem kialakulásától az élő anyag keletkezéséig, majd az élővilág létrejöttétől az ember születéséig, végül pedig az ember megjelenése óta a társadalom fejlődésében is végbement, egyre bonyolultabb és magasabb rendű szervezeteket és rendszereket hozva létre, bizonyos sajátos egyetemes és független természeti, illetve társadalmi Törvények alapján ment és megy végbe, melyek megelőzik és irányítják a természeti és társadalmi létet, más szóval: megszabják a szervezet vagy rendszer működésének a tervét és lehetőségeit. Ha tehát a rendszer fejlődését s egyben saját megmaradásunkat kívánjuk elősegíteni, semmiképpen sem tehetünk mást, minthogy beilleszkedünk ezekbe a törvényekbe, melyek Isten akarátával azonosak.

A rendszer fejlődéstörténete során felszaporodó adathalmazt Információnak nevezzük. Az információ magában hordozza a lehetőséget, hogy a további fejlődés alapjává és serkentőjévé válva, folyamatosan javítsa a megmaradás esélyeit. Az információ az *élővilág* kialakulása óta, mint genetikai kódokba vésődött nemzedéki tapasztalat, egyszerű reflexek, majd bonyolult ösztönvékenység útján szól bele az események alakulásába. Később, a központi idegrendszer fejlődése kapcsán az emlékezőképesség megjelenésével, ehhez a genetikai híryanaghoz hozzáadódik és különösen az emlősöknél egyre nagyobb szerephez jut a tanulással szerzett saját tapasztalat is, amely a származás útján öröklődéssel terjedő információhoz képest sokkal gyorsabb híryanag-felhalmozást tesz lehetővé, s így a merev genetikai szabályozással szemben sokkal rugalmasabbá teszi az alkalmazkodást a körülményekhez, tovább javítva ezzel a továbbélés esélyeit. A beszéd (melyhez később az írás, és egyéb művi rögzítő- és továbbító eljárások társultak) kifejlődése óta az *embernél* megnyílt az út az egyéni tapasztalatok kicseréléséhez, ezáltal a közösségi tudás megszerzéséhez is, amely megindította a társadalmi fejlődést, amely később a termelő társadalom: a civilizáció kialakulásához vezetett. A fejlődés során tehát a rendszer információtartalma állandóan nő, ami azzal jár, hogy fokozódik a rendszer önállósága, vagyis beleszólása önmaga sorsának alakulásába, ami a Szabadság növekedését is jelenti. Ez egyszersmind azt is jelenti, hogy a törvény által megszabott terv egyre kevésbé jelent eleve elrendeltséget, minthogy sorsának, jövőjének alakulásába most már egyre inkább beleszól az akarat, mely egyre jobban módosíthatja a bekövetkező eseményeket. Az ember már szellemi képességei igénybevételével tudatosan és önkéntesen avatkozhat a jövő alakításába, és tetszése szerint befolyásolja az eredményt. A saját cél kitűzésének lehetősége már nem az önállóságból, hanem az önkéntességéből ered.

Míg az állatok egyszerű reflexes-ösztönös viselkedését az információ még egyértelműen meghatározza, az ember

magatartását a híryanag már nem határozza meg ilyen egyértelműen, hiszen az ember kételkedhet információi helyességében, különbözőképpen értelmezheti őket, majd mérlegelhet és válogathat megnyilvánulásaiban, azaz belátása szerint cselekedhet. Az ember természetesen így is az információk alapján dönt, csak hogy felkészületlensége és tapasztalatlansága miatt *hibázhat*, gondolkodó képességének korlátoltsága miatt *tévedhet*, érzéketlenségéből eredő ostobasága és önzése miatt pedig *tévelyeghet* és *vétkezhet*. Így hát az ember nemcsak segítheti a törvény által megszabott terv kibontakozását, hanem akadályozhatja, gátolhatja is – noha ezzel veszélybe sodorja saját jövőjét is –, mert akarata hatalmat ad neki jót-rosszat tenni egyaránt. Ennek köszönheti felemelkedését, de bukását, társadalmi létének tragédiáját is, mert ebből származnak erényei, de ebből következnek bűnei is: ezért magatartása, viselkedése erkölcsi megítélés alá esik. Az Erkölc képezi tehát az emberi szabadság határait, vagyis az ember szabadsága nem abból következik, hogy tehet amit akar, hanem abból, hogy saját belátása szerint teszi, amit kell.

A hatalom: az, hogy akarhat, az embert erkölcsi lénnyé teszi, de még nem teszi erkölcsössé. Hatalmunkban áll ugyan rosszat tenni is, rosszat tennünk azonban nem szabad. A hatalom: az, hogy választhat, tehát még nem teszi szabadá az embert, csak felelőssé. A szabadság ugyanis nem abból következik, hogy elkövetjük azt is, amit nem szabad, azaz nem abból, hogy ostobán tehetjük a rosszat, hanem abból, hogy értelmesen tehetjük a jót. Az embernek tehát csak a jót szabad választania, vagyis csupán az értelmes, tisztességes akarat adhat szabadságot az embernek. Aki a törvény (Isten akarata) ellen vét és elköveti, amit nem szabad, az nem szabadabb, csak szabadosabb; valójában rabja önzésének, indulatainak, ösztöneinek, téveszméinek, szenvedélyeinek és előítéleteinek, egyszerűen a bűnnek.

A törvény maga értelmes (és emberi értelemmel kikutatható), és bizonyos irányt is szab a fejlődésnek. Ebben a fejlődésben az egész anyagi és élő világnak, de maguknak az egyes embereknek és népeknek is megvan a maguk szerepe. Az embernek azonban nemcsak szerepe: célja is lehet. Az ember, mint tudatos lény, elfogadhatja és célt, feladatot láthat szerepében, visszatérhet a törvényhez, melytől eltávolodott, és tudatosan, akaratlagosan, önkéntesen is elősegítheti annak érvényesülését, ilyenkor méltóképpen tölti be szerepét. A Rész szerepe az Egész szolgálata. Az ember szabadsága tehát a törvény és a szerep ismeretéből és önkéntes, öntudatos vállalásából fakad, vagyis abból, hogy átlátja, elfogadja és magáévá teszi azt, amit Isten a törvény által előír neki, úgy is mondhatjuk, szerepet vállal és nem csupán szerepet játszik. Nyilvánvaló tehát, hogy csupán a törvényeknek megfelelő választás, a szerepnek megfelelő cél, a helyes értelmes akarat, vagyis az erkölcs adhat szabadságot az embernek, ami azt jelenti, hogy csakis az erkölcsös ember szabad.

A kívülről ható törvény azonban nem adhat teljes szabadságot az embernek, mint ahogy nem adhat erkölcsöt sem. A szabadság – akárcsak az erkölcs – mindenekelőtt belülről, a jóindulatból, lelkiismeretből és a szeretetből fakad, mely a törvényt betöltve, de egyben túl is lépve rajta, sokkal rugalmasabb viselkedést, azaz sokkal nagyobb szabadságot tesz lehetővé, mint amennyi a törvényből következne. Akinek akaratát szívbe írt erkölcsi törvények irányítják, az valóban

mindenkor szabad, mert többet tesz, mint aki csak a tiltásokhoz alkalmazkodik, tiszta lelkiismerete ellenében pedig soha meg nem alkuszik, és soha meg nem hunyázkodik.

A népszabadság általánossá válásával, a társadalmi, nemzeti és faji kiváltságok megszüntetésével – úgy tűnik –, elmúlik a társadalmi és nemzetközi gyűlölködés és harc. A kölcsönös gazdasági érdekelttség, a nemzetközi munkamegosztásban való részvétel és a nagy nemzetközi vállalatok, melyek nem ismernek nemzeti határokat, csak gazdasági hatékonyságot, úgymond egy táborba kapcsolják össze a világot („globalizáció”), melyben mindenki egyformán polgár, s melyben az anyanyelv szeretete, a nemzeti érzés és kultúra meglehetnek társadalmi és nemzetközi feszültségek nélkül is, s így már semmiféle érdek sem indokolja a forradalmak és háborúk kitörését. Úgyhogy a „világszabadság” meghozná végtére az annyira óhajtott biztonságot és békét e sokat szenvedett földre.

Hát nem így történt. A világalomra törő nagy nemzetközi vállalatok szövetsége és kivált az őket mozgató banktőke fondorlatos módon igyekszik felszámolni a sajátosságait őrző nemzeti kultúrákat, mert útjában állnak pénzügyi hatalmuknak és világméretben árusított tömegtermékeiknek. Éppen ezért ideológiájuk: a liberalizmus az egységesítő közösségi szabadságjogokkal szemben (melyek az egyéni szabadságjogok érvényesülésének is legfőbb biztosítékai), megtevesztő módon a közösségbomlasztó „egyéni szabad-

ságjogokat” hirdeti, a haza, nemzeti kultúra és közérdek helyébe pedig a világpolgárságot, anyagiasságot és az egyéni érdekeket helyezi, mert így könnyebben elbánhat az egyedeire bomlasztott kulturálatlan és hazátlan tömeggel. Végül is elektronikus számítógépek, távbeszélők és hitelkártyáik révén könnyűszerrel egy zsarnok teljes ellenőrzése alá kerülnek. Az áldemokratikus országok sokszor alattomban támogatják az elnyomó diktatúrákat, melyek nem veszélyeztetik világgazdasági helyzetüket és belháborúkat robbantnak ki a világ más részein, melyekből busás hasznot húzhatnak; a „szabadpiacot” pedig nem egyszer a fegyverek erejével biztosítják maguknak. Emiatt véres szabadságharcok robbanhatnak ki világszerte, melyeket kegyetlen megtorlások követnek, miközben óriási értékek mennek veszendőbe.

Ez a másokat *alárendelő gondolkodásmód* valójában nem becsüli meg a sokféleséget, mert a hatalmi gőg bódulatában egyszerűen csak uralkodni akar, nem pedig együttműködni. És teszi ezt még akkor is, ha egyébként neki is kára származik belőle, mert számára legnagyobb kár az, ha az uralmat elveszítheti.

Ezzel ellentétben a magyar gondolkodásmód *mellérendelő* jellegű, amely már a magyar nyelv mellérendelő szerkezetéből is kiviláglik. Pl. azt mondjuk, hogy „félkezü”, vagy „feleség”, mert a kettő együtt egy egész, s jöllehet mindkét „fél” megőrzi a maga autonómiáját, együtt, egymással összefogva erősebbek, sikeresebbek, eredményesebbek, hiszen mellérendeltségük folytán kölcsönösen segítik egymást. Nem véletlen, hogy ugyanaz a gondolkodásmód van meg a magyar történeti alkotmányban és a Szent Korona Tanban is, de ezt bizonyítja egész történelmi múltunk és társadalmi berendezkedésünk is, mely jogegyenlőséget biztosított évszázadokon át az egész politikai nemzetnek. A hanyatlás is csak akkor következhetett be, amikor a minket alárendelni akaró ellenségeinknek sikerült bennünket megosztani és a politikai nemzetet egymással szembefordítania. Tanulság: a minket alárendelő ellenséggel lepaktálni nem szabad.

Ez a mellérendelési elv, amely szinte egyedülálló módon a magyar nyelvbe és a magyar lélekbe van oltva, egy olyan sajátosság és egyben erkölcsi értékrend, amely nyilvánvalóan azt jelenti, hogy a magyar ember magával egyenlőnek, egyenrangúnak tart bármelyik másik embert és másik nemzetet, és velük egyenrangú, autonóm módon együttműködő. Ez a gondolkodásmód az emberi méltóság és a társadalmi szabadság, vagyis a jogegyenlőség, egyszersmind a sokféleség messzemenő és példamutató megbecsülésével egyenlő. *Ez a legteljesebb és legigazabb demokrácia.* Persze, csak a legnagyobb kulturáltságú emberek és a legtisztább erkölcsű népek képesek a kívülről és felülről erőszakosan irányító, másokat alárendelő és megalázó gondolkodásmódot meghaladni, azaz önmagunkon felülemelkedve, önmaguknál messzebbre is látni. Azonban hosszabb távon csakis ez biztosíthatja a békés fejlődést, ezáltal az anyagi gyarapodást is mindenkinek. Ezek a nagyszerű emberek és kiváló népek a mindent egyneműsítő globalizmus rombolásával szemben a helyi autonómiák kiépítésével, így az eredeti sokszínűség megőrzésével a végső pusztulásba rohanó földi világot – talán – Isten segítségével még megmenthetik. Nekünk, magyaroknak, mindenképpen közöttük van a helyünk, hiszen ez a mi rendeltetésünk, mondhatni, küldetésünk.

Dr. Veér Győző, Szováta

II. Rákóczi Ferenc

Gyárfás András

Gömbvillámok (részletek)

Folytatás előző lapszámunkból

És az idén hogyan, merre?

És az idén hogyan, merre? Karácsony idegenben. Enyhít-sünk. Karácsony a második hazában. Vagy fogalmazzunk új-ra: Karácsony messze a helytől, ahol a Karácsony Karácsony volt és marad.

Igen, igen, itt is heteken, az adventi heteken át várunk és készülünk rá, de a Karácsony nem az átutazók ünnepe. És egy menekült, még ha százszorosán is behonosodott és már svájciabb a svájcínál, valahol mélyen bent (ott, ahol a génekben a karácsonyi csoda mint örökség kitölt) - átutazó marad.

A kofferek mindig kéznél. Van egy kisebb táska a legszükségesebbekkel ha futni kell, és pakolni sem hagynak időt.

Nem kerget senki, nincs rajtad semmilyen csillag, ám te tudod, érzed, hogy Karácsonyban itt idegen vagy. Bámulod a mesésen kivilágított várost, a már hetek óta rogyásig rakott kirakatokat, vonulsz az áradattal, és az első években megveszel mindent, majdnem betakarja a fát az ajándékok halma.

Otthoni receptekből készül a vacsora, de az ételeknek csak neve és színe az otthoni. Az íz jó, de idegen. Hiányzik a szülőföld, falu vagy város, rokonok, barátok, a szokások fűszere.

A sok ajándék nem feleltet, elkábít ideig-óraig, és másnap még fájóbb, hogy nem volt kiknek ajándékozni, csak a szűk kis család vagyunk, és a Karácsony legnagyobb örömét, az Ajándékozást valahogy a sokfelé szétszórt adományozás sem helyettesíti.

Nem vársz köszönetet, de látni a ragyogó szemeket, amikor titkos óhajokat sikerült teljesíteni gyermeknek, szülőnek, rokonnak vagy barátoknak. Ez a legnagyobb ajándék, amit a Karácsony adhat, s ezt nem lehet pótolni azzal, hogy szűk kis körben hatványozottan többet halmozol a fa alá.

Megpróbálkozol azzal, hogy vendéglőkben foglalsz több csillagos vacsorát (Svájcban viselkedjünk svájciul), de ez sem az a „rongyos régi”.

Még néhány év, aztán elég ebből is, gyerünk, utazzunk.

Micsoda nagyszerű élmény karácsonyban a tengerben vagy óceánban fürödni, frissen lebarnulva jönni haza az újévben, de a sós víz és tengeri szellő sem mossa ki vagy fújja el december 24-ét.

Otthon még elutazás előtt, egy kisebbet mint máskor, de felállítod, feldíszíted a fát, s most arra gondolsz, hogy milyen árván áll, senki körülötte, nem jön a Mennyből az angyal.

Gyötrödsz, gyötrödsz, s menekülsz, üzöd az emlékeket, míg végre megjönnek az Unokák s velük az Angyal. Felcsendül egy kis ezüstcsengő és kinyílik az ajtó, a nagyszobában a gyertyák fénye sokszorozódik a gömbökön, és majdnem egyszerre szólal meg a Mennyből az angyal és az Ó Tannenbaum.

Mégis... ez sem az. Idegen. Fádom. Nem, ne tegyetek többet a kandallóba, hisz már reped szét. Az emlékeimet dobjátok a lángok közé. Jaj, ne, ne, csak azt ne, nem akarom! Tölts fiam még egy pohárral abból a jó pirosból...

Töltött káposzta vidám módra

Nem volt ugyan kötelező karácsonyi vagy újév-esti menü, de az év vége nem maradhatott el kocsonya és töltött káposzta nélkül. Kocsonyát többnyire másnapos reggeleken, de sokszor ebédre nemesülve is kaptunk, a káposztát ilyenkor aranyvasárnap után tettük el egy nagy cserépfazékba s hagytuk érni (vendégekre várva), és minden alkalommal megállapítottuk, hogy amikor „kétszer ívott”, volt a legfinomabb.

Vidám ételként emlegettük. Vidám volt már a káposzta megvásárlása is. A városban híres volt Nagy Laci bácsi káposztája, aki az eltevés receptjét jobban őrizte, mint az amerikaiak a Coca Coláét.

Már a hordó is valami különleges fából készült, a köbttartalmát is csak ő ismerte, meg aztán a káposzták nagysága, formája, illata, melyik kertből szedték, hogy esős vagy száraz napon kerültek-e a sós vízbe, és mennyi só és mennyi víz, aztán a titkok titka: a több százéves káposztanyomó kő, amit azt hiszem, széfben őrzött tavasszal és nyáron.

Sajnos Laci bácsi valami émelvítően édes bort is préselt erre az időszakra, és csak a törzsvendégeknek (s mi azok voltunk) kínálta a hordó mellett koccintva: Na, mérnök úr, finom-é? Nem mondhattad hogy nem, azt nem lehetett, kellett a káposzta nagyon. – Hej, nagy mester maga Laci bácsi! – Na, akkor még egy pohárral! Ettől a pillanattól az éjszakai savóm-lésig és a másnap reggeli görcsös főfájásig nem volt vidám étel a töltött káposzta.

Na de most mámorosan gyorsan haza, mert vár a 4 kiló örölt disznóhús, 1kg marhahús, 4 csésze rizs, 8 fej hagyma apróra vágva, 6 tojás, 8 kanál paprika, só, bors, s ezt mind össze kell gyúrni, hogy amikor átjön segíteni a költő felesége, akiknek a kommandói házában lesz majd a muri, nekiláthassunk a töltelék készítésének.

Háromgyermekes, roppant műveltségű hölgy, aki nevetni a pincébe jár, legalábbis eddig úgy tudtam - ült le velem szemben a konyhai asztalhoz. Elkezdtek leveleire szedni a káposztát, levágtuk az ormókat, s megkezdődött a töltelék-csinálás.

Még előtte megraktuk a fazék alját füstölt szalonnabőrrel és egy pár füstölt csülök meg még kolbászarabka is elő volt készítve ízesítőnek.

Nem tudom, csináltak-e töltikét? Hát számomra a legvadabb erotikájú konyhai művelet. Tenyeredbe teszed a káposztalevelet, rá a húskeveréket, rúd formájúra seríted, és most következik a lényeg: a végeket be kell gyömöszölni, hogy lezáruljon a káposztarúd. Ezt csak a középső újaddal lehet csinálni, üvöltően egyértelmű mozgással.

Belőlem az első töltike után már-már robbant ki a röhögés, de hát velem szemben a város legkomolyabb asszonya. András, moderáld magad, András, gondolj valami másra, András, beszéljess.

- Erzsike, nem figyelte meg, hogy érdekes módon mi ketten különböző méretű töltikéket csinálunk, de annyira precízen, hogy majd külön lehet választani, melyiket ki csinálta? - Igen, András, kinek mekkorához van szokva a marka, úgy csinálja!

Kész. Ordítva, röhögve futottam be a szobába, de Ő is megértette, hogy mit mondott, s így lett „vidám étel” Sepsin a töltött káposzta.

Imici emlékére

„Csak az érzi, csak az tudja felmérni, mi a szülőföld, századokba gyökerező művelődési értékeivel együtt, csak abban él

búvópatakként feltörő, olthatatlan vágy a verthajú, káposztalapin sült otthoni ropogós, illatos, friss kenyér után, aki régen elszakadt attól a földtől, amelyen bölcsőjét ringatták.” Írja, na nem Wass Albert, s nem Tamási Áron, s még hosszú a sor kiknek tollára ráillik, hanem a New York-i The Four Seasons egyik legpompásabb, leghíresebb vendéglőjének vezetője, Kövy Pál, az „Erdélyi Lakoma” szakácskönyv szerzője. Neki köszönhetem nem csak a szép bevezetőt, hanem a világ legegyszerűbb ételreceptjét, amivel osztatlan sikert arattam nulla főzőtudással a legelőkelőbb társaságokban otthon és messze Nyugat-Európában is.

Az ízelítők csoportjában *Körözött juhtúróból* címmel a recept ennyi: 30 dkg tömlőtúró vagy friss juhsajt, 10 dkg vaj, 1 kiskanál édes paprika, 1 késhegynyi tört köménymag, só (ízlés szerint). Készítési módja: a túrót vagy a friss juhsajtot húsdarálón kétszer-háromszor átdaráljuk és összekeverjük a köménymaggal, a sóval és a paprikával.

A körözöttet tányérra tesszük és a kívánt formára képezük. Ennyi.

S most jövök én. Paprika és köménymag helyett nem volt olyan anyag, mit bele nem keverjek, olajos hal, hamis ikra, leőrölt főtt hús, mustár, pástétomok és fűszerek, és minden hidegen felhasználható tegnapi maradék, persze ezek egyesével mindig új meglepetést és ízt hoztak az előételek közé.

És azután a tányéron vagy lapítón a forma: hal (a kerek hegyű kés pikkelyeket varázsolt), teknősbéka, krokodil nyitott szájjal, megtetőzve azzal, hogy pirospaprika-csíkok lógtak ki a fogai közül, a fantázia szabadjárára engedve. De kiírtam betűket is, ha valakinek név- vagy születésnapjára készült a juhtorta. Ha a túró friss volt, nem lehetett elrontani, és a maradékból másnapra megint egy új, még sosem ízlelt körözött született.

Jó étvágyat hozzá, s valahonnan káposztalapin sült otthoni, ropogós, illatos, friss kenyeret. De megteszi a könnyekkel áztatott nyugati kalács is.

Nekem, nekünk Pampával elmarad a körözött, a friss kenyér, kalács, mert tegnap óta nincs már többet közöttünk, akinek tréfái még ízletesebbé tették az együttlétet, marad a könny. Dr. Márkó Imre, fogorvos, barát, Isten nyugtasson.

Házi Áldás

Fiam ezelőtt sok-sok évvel, vagy a nagyobbik unokám pár hete? - vagy nem, mind a ketten, igen, egyikük mint az apját, a másik mint nagypapját kérdezett:

-Táti, Tata, minek ez a Karácsony? Miért mindig ugyanazon napon és ugyanúgy? Miért nem lehet ezt júniusban, és miért nem többször egy évben?

Nem válaszolhattam székelő módra, hogy „azért fiam, mert Bálint katona”, meg „hogy a rák ne menjen a vetésre”, s nem akartam vallásórát sem tartani, mert bennem már nagyon régen elvált a Karácsony a Bibliától.

Mintha valamikor belém vették volna a korondi tányérokra festett Házi Áldást. *Hit, Remény, Szeretet: Hol Hit Ott Szeretet, Hol Szeretet Ott Béke, Hol Béke Ott Áldás, Hol Áldás Ott Isten, Hol Isten, Ott szükség nincsen.*

S bár idéztem az egész szöveget, bennem örökre a Hit fontossága, mint mindennek a kezdete, Békének a záloga, Áldásnak szülője, az Üzenet maradt meg.

Igen, hinni egymásnak, hinni a jót, sokszor anélkül, hogy keresnénk ennek értelmét vagy okát, örülünk önfeledten,

hogy valahol év végén és minden év végén, bármit is teszünk mi emberek, jön Karácsony. Hiszem, hogy egyszer majd jön vele vagy általa a Nagy Csoda is. Az apró ajándékok, az állandóan megismétlődő rítusok mind ennek Ígéretei és feltételei.

Ha majd egyszer a mindennek fölött őrökődő Égi Szabály/Törvény úgy ítéli meg, hogy beteljesült a Házi Áldás első sora, akkor, majd csak akkor lesz igazán a Szeretet Ünnepe, és akkor lesz Béke és Áldás a földön.

Ezért fontos Fiam, Unokám ebben a rohanó, sokszor esztétikát veszített világban legalább egy este az évben megálljt parancsolni, és mint fuldokló belekapaszkodni az egyetlen, még szilárd, ősidők óta megmaradt, mára már mentőövvé vált Karácsony Hitébe.

És talán hogy megsimogathassam már felnőtt vagy még buksi kis fejeket, és Nagymamátok velem öregedett, még mindig szép kezét.

Angyalvárás

Angyal, édes kedves Angyalka, az idén és a jövőben is ne hozz már semmit nekem, de vigyél el nyomasztó karácsonyi emlékeket.

1983. Első Karácsonyom távol feleségtől, édesanyámtól, testvérektől, barátoktól, illatoktól, ízekből, színektől, mindentől, ami addig Karácsony volt. Itt született azt a bizarr gondolat, hogy milyen szép ajándék lenne tőlem, ha valahogy megnyugtatom Őket otthon, hogy „jól megy sorsom nékem, az idegenben”.

És mi más erre a legkézzelfoghatóbb bizonyíték, mint egy fénykép.

A bridzs juttatott ki Nyugatra, ahol a sportot úzóknál pénz van, és az időt kell csak valahogy agyoncsapni. Az osztrák nemzetközi verseny, ahol a fiammal indultunk bridzsezni (és vele és utána tovább nyugatra), összehozott segítőkész emberekkel. Így, amikor eljött a Karácsony, azt küldték csomagban a menekültek táborába, amire az ő meggyőződésük szerint a legnagyobb szükségem lehet. Mert mit hagy az ember otthon, ha menekülnie kell? Így aztán kaptam egy fehér és egy sötétkék szmokingot a hozzá találó csokornyakkendővel együtt.

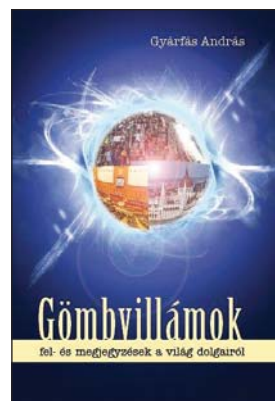
Az ugyancsak segítőkész svájci partner le is kapott mind a kettőben, kellőképpen beállítva, és több példánnyal is megajándékozott.

Ezt vidd haza, Angyalka. Ő nem a fényképeket, azok sürgősen és megérdemelten az „András marhaságai” c. sülyesztőbe kerültek, de az emlék bennem ólomsúlyként megmaradt és kísért.

Nem tudom, még hányszor fordulhatok kéréssel hozzád Mennyből Angyalka, de apróbb-nagyobb csomagocskák vannak még 100 évre.

Meghitt Karácsonyestét, újra meg újra, mindnyájunknak.

Gyárfás András Gömbvillámok c. könyvének ünnepélyes bemutatójára Marosvásárhelyen, október 28-án került sor. Megvásárolható az Aranka György könyvesboltban. Ezek után a részletek további közlését természetesen már nem folytatjuk.

Serdült Benke Éva

Szobrok a múltó időben

(Folytatás szeptemberi lapszámunkból)

A háromszéki *Baróton* az 1848-49-es szabadságharc emlékoszlopáról minden feliratot lekapartak 1919 után. Ugyanígy bántak el más honvéd emlékművekkel is, például Szászsebesen. Az Aranyos-völgyében, *Ompolygyepű* (r. Pressa) közelében 1898-ban emlékhelyet építettek a tömegsír fölé, melyben mintegy hétszáz magyar nyugszik, akiket 1848 őszén Avram Iancu szabadsapatai gyilkoltak le. Többségük asszony, gyerek és öreg volt, akik fenyegetett lakhelyükről menekültek életüket mentve, ám rabló gyilkosok áldozataivá váltak. (Ilyen rablótámadás áldozata lett Madách Imre nővére, Madách Mária sebesült honvédtiszt férjével, Balogh Károllyal és 15 éves fiával együtt Maroszlatina közelében. A szabadságeszméből kiábrándult Ádám mondja az V. színben Madách szavaival: „E gyáva népet meg nem átkozom, csak egyedül én voltam bolond./Hivén, hogy ilyen népnek kell a szabadság.”) Az emlékmű feliratát 1919 után kivésték, csak a PAX felirat maradt meg. Asztal és pad áll az emlékmű előtt a fáradt autósok számára, akik a fűzfák árnyékában piknikezve nem is tudják, milyen tragikus események helyszínén eszegetik elemózsiájukat. *Zalatnán* is hasonló emlékmű őrizte a mérszárlások áldozatainak emlékét, a teljesen elpusztított emlékhelyet egy szombathelyi műemlékvédő civil csoport állította helyre 2002-ben. Már ezt az emlékművet is meg rongálták az új nemzedék műltpusztítói, savval leöntötték, feliratát lemarták. „Így múlik a mi életünk, így múlik a mi tettünk”, áll egy *Abrudbányán* összetört emlékmű egyik darabján.

Kőrösfőn, a Kalotaszegi medence egyik szép településén az 1990-es évek végén a helyiek kopjafát állítottak a református kis erődtemplom kertjében 1849. július 6-án a közelben legyilkolt Vasvári Pál és honvédtársai emlékére. Heves román tiltakozás kísérte a kopjafa felállítását, mondván, hogy román nemzeti érzéseket sért már a szándék is. Vasvári Pál toborozta 1849 tavaszán a Rákóczi-szabadsapatot, hogy az Avram Iancu által fenyegetett kalotaszegiek segítségére siessen. A román történetírás ma hőhéroknak tekint azokat, akik „negyvenezer román” legyilkolásáért felelősek, így a magyar honvéd hadsereget minden katonájával együtt. Ilyen tartalmú háromnyelvű felirat áll ma is a kolozsvári, hajdani Biasini szálló falán, mit sem törődve a már a 19 század végén a román történetírás által is elismert hamis számadattal. A mócsereggel Havasnagyfalu határában megütköző Vasvárit barbár kegyetlenséggel mérszárlták le honvédjeivel együtt. A kopjafa elleni tiltakozást az sem csillapította, hogy a felirata Vasvári szavait idézi „A nemzetek együtt, egymás mellett akarnak emelkedni, nem pedig egymás romjain.”

Udvarhelyen 1917-ben szobrot állítottak a 82. Székely Gyalogezred katonái emlékére, akik 1916-ban az Ojtozi-

szoros védelmében hősieen helytálltak a betörő román hadsereg ellen. A szobor cserfából készült, rajta acél pikkelyekkel, melyek védték és erősítették. A nép szinte mindjárt el is nevezte Vasszékelynek. Az emlékművet Erdélyi István őrmester tervezte, Hermann Ottó szakaszvezető, Rózsa Géza tizedes és Sípos Jenő honvéd faragta. A talapzat déli oldalán ez a felirat állt: „Magyar testvéreink ne féljete/Míg napkeletnél állnak a székelyek.” 1919-ben a bevonuló román katonák ledöntötték, csak a talapzat maradt meg, erre 1941-ben kopjafát állítottak. 2000. március 15-én az újraalkotott szobrot, Szabó János udvarhelyi szobrász alkotását ismét felállították a régi helyére. A felirat azonban már nem a régi, a változtatás az új időket jelzi: „Gyopárt a Hargitáról hozzatok/A székely hősök halhatatlanok.” A városban 1919-ben az 1897-ben állított millenniumi emlékművet is nyomtalanul elpusztították.

Máramarosszigeten megcsonkították a turulos honvéd emlékművet, később ezt az obeliszket más rongálás is érte. A kommunista évtizedekben már a magyar feliratot sem tűrhette a rendszer, ezért a két szigeti honvéd, Asztalos Sándor és Móricz Samu nevét kitörölték, a helyébe írt román szöveg már csak a máramarosi 1848-as forradalmárokról szólt. 1990 után a város maroknyi magyarsága mégis elérte, hogy visszakerüljön az emlékműre a két magyar honvéd neve. *Madéfalván* az 1764-es székelyöldöklést megörökítő emlékművet rongálták meg, *Nagyszebenben* Huszár Adolf Bem-szobrát távolították el, és megrongálták a Petőfi-reliefet, *Zombolyán* Kallós Ede Kossuth szobrát ledöntötték, *Déván* az unitáriusok vértanú püspökének, Dávid Ferencnek a síremlékét 1919-ben ledöntötték és darabokra törték. A *vaskapui* és *karánsebesi* Ferenc József szobrokat eltávolították, a honvéd emlékoszlopot megrongálták, a karánsebesi fehér márványból készült Erzsébet királyné szobrát, Horvai János alkotását megcsonkították, majd lebontották.

Nem csupán Erdélyben, de a többi elcsatolt területen is szomorú sors várt a magyar emlékművekre, szobrokra. A frissen megalakult állam, Jugoszlávia is csak rombolni, pusztítani tudta a hozzá került emlékeket.

Alsóbüttén Kossuth szobrát dinamittal robbantották fel. *Törökbecsén* gróf Leiningen-Westerburg Károly mártír tábornok ércszobrát bivalyokkal húzták le, a turulos hősök emlékművét megrongálták.

Szabadkán az 1848-ban elesett hősök emlékére állított oszlopról a magyar feliratot lekaparták.

Zomborban II. Rákóczi Ferenc szobrát, valamint Schweidel József 1848-as mártír honvédtábornok szobrát ledöntötték. Zombor Schweidel József szülővárosa volt. A későbbi tábornok már őrnagy volt a császári seregben, amikor Bécsből hazavezette a Sándor-huszárokat és beállt velük a honvédseregbe. 1905-ben a hálás szülőváros Mátrai Lajos alkotásával tisztelgett hős fia emléke előtt. Az avatáson az Országgyűlés küldöttsége Justh

Gyula vezetésével vett részt, jelen volt Kossuth fia, Kossuth Ferenc is a Függetlenségi Párt képviselőjében. 1918-ban két másik honvéd emlékművel ez a szobor is eltűnt, máig se tudni, elrejtették-e gondos kezek, vagy ismeretlenek összetörték. A zomboriak már 1906-ban, Rákóczi hamvainak hazaszállítása után elhatározták, hogy a fejedelem szobrát is felállítják. Jankovics Gyula kapta a megbízást, 1912-re készült el az alkotás, ám alig hat évet állhatott Zombor központjában, 1918-ban lebontották, további sorsa ismeretlen.

Zentán is válogatás nélkül pusztították el olyanok szobrát, akiknek a szerbekkel soha semmilyen konfliktusuk nem volt: a törökverő Szavoyai Jenő herceg, valamint Nicolaus Lenau költő szobrát csonkították meg.

Versecen a honvéd emlékművet lerombolták, a Dráva baranyai hídfőjénél álló 1779-ben Mária Terézia és II. József emlékére felállított emlékoszlopot szintén lerombolták. (Ezt az emlékművet a város hálából emeltette, amiért annak idején a Dráva környékbeli mocsarakat lecsapolták.) Helyette az új hatalom egy obeliszket állított fel, melynek tetején aranyozott szerb korona fénylett, oldalán a szerb királyt ábrázoló relief, alatta felirat: „A hálás szerb nép állította a zsarnok magyar uralom alól történt felszabadulása örök és dicsőséges emlékére. 1918. november 15.” A hálás szerb nép nem sejtette 1918-ban, milyen új uralom, a kommunista ül majd a nyakára, és milyen háborúkat vív majd még a 20. század végén. Nem tudták még, hogy az oly mohó birodalomgyarapítás, az összegereblyézett Jugoszlávia hogy fog széthullani az ezredfordulón öldöklő harcokban, melyeket az e területen élő népek egymással vívnak majd.

Kishegyes határában 1887. július 17-én emlékművet állítottak a szabadságharc utolsó győztes csatájának emlékére, melyben a honvédek Guyon Richard vezetésével 1849. július 14-én legyőzték Jelasic csapatát. 1919-ben az emlékművet szétszedték, először a városháza pincéjébe dobálták be, majd a maradványokat fémgyűjtőknek adták el. A táblákat azonban gondos kezek elrejtették, majd ezeket 1997-ben elővették és 2000-ben a felállított obeliszkre visszahelyezték.

Törökbecsén 1911 szeptemberében avatták fel Leiningen-Westerburg Károly aradi mártír tábornok szobrát, alkotója Radnai Béla volt. Ez a műalkotás is 1918-ban a városháza pincéjében kötött ki, később feldarabolták, eladták, és az árából a helyi sportegyesület vásárolt sportszereket. A hős tábornok egyike volt a honvéddahadsereg legdicsőbb katonáinak, magyarul igen keveset tudott, de katonái nagyrabecsülését kívívta.

Nagybecskerekén Kiss Ernő honvédtábornok szobrának sorsa az egész 20. század történelmét, a felemelkedéseket, bukásokat, dicsőséget és zuhanást magába foglalja. 1906-ban készült el Radnai Béla alkotása, a városháza előtti téren állították fel, ám 1919 tavaszán a szerbek már fel is robbantották. Az összetört szobrot vicinálissal húzták le a talapzatáról, melyre aztán gyorsan felállították Péter szerb király szobrát. De ez a szobor se állt ott sokáig, jöttek a kommunista idők, amikor a partizánoknak nagyobb becsületük lett Tito Jugoszláviájában, hiszen nekik jutott a történelmi küldetés, hogy a Vajdaságot a magyaroktól lehetőleg teljesen megtisztítsák. Király le, partizánvezér Zrenjanin fel

a talapzatra. Aztán más szelek őt is lefűjték onnan, összeomlott Tito Jugoszláviája, és most ismét Péter király trónol a talapzaton, a monarchiát visszaálmodó szerbek akaratából. Kiss Ernő szobrának töredékei a helyi múzeumban rejtőznek. Vajon eljön-e egyszer az ő ideje is? Lesz-e terük azoknak is, akikben egy ügy igazságába vetett hit mindennél erősebb, ami mellett minden körülményben ki kell állni?

Felsőmagyarország elcsatolt területein az országrészt birtokba vevő csehek is a rombolás vágya vezette.

Pozsonyban, a hajdani magyar országgyűlések városában, a Duna parton a koronázási domb tetején ott állott Mária Terézia lovas szobra, mellyel Fadrusz János Párizsban Grand Prix-díjat nyert. Európa egyik legszebb szobrának tartották a műértők. A királynő fején Szent István koronája, lova mellett magyar vitéz állt felemelt karddal. A fehér márvány szobor sötét gránit talapzaton állt, melyen „Vitam et Sanguinem!” felirat volt olvasható. 1921. október 26-27-én cseh szokolisták (a Szokol-szlovák nacionalista szervezet) lerombolták. A több napon át tartó rombolás során

kalapáccsal összetűzték, darabjait autókkal vontatták el, hogy emléke se maradjon. Maga a rendőrség őrizte a törmelékét, nehogy emléke elvigyenek belőle a rombolást messziről néző helyi magyarok. A csendőrség arra is vigyázott, hogy ne készíthessen felvételt senki a „hazafias” cselekedetről. (Mégis sikerült valakinek megörökítenie!) A talapzat bontása később,

1925-ben történt, ekkor került elő egy szelence, mely a szoborállítás idején, 1897. május 16-án került e helyre. A szelencében I. Ferenc József aláírásával az utókornak szánt szöveget találtak: „...Állj rendületlenül! Állj, míg az ezeréves haza áll!” Ám a haza összeomlott, s mint annyi más emléket a kirablott hazának, ezt is megsemmisítették. A hajdani magyar országgyűlések városának másik büszkesége Radnai Béla Petőfi-szobra volt. A magát magyarnak valló Petőfit az új hatalom először szláv, majd tót, aztán cseh költőnek is minősítette, de biztos ami biztos, a szobrát nem tűrte meg a város központjában. Szobrának sorsa is jellemző oly időkre, melyek e térségben gyakran váltották egymást: lebontották, egy ideig Frigyes főherceg istállójában tartották, majd egy csendes parkba került, állandó rongálásoknak kitéve, aztán tovább költöztették, a színházzal szembeni téren sem maradhatott, egy szlovák költőnek kellett a hely. Időnként kardját törik le, vagy festékekkel öntik le Petőfi szobrát. Aki pedig az európai zenekultúra nagysága volt, és oly sok alkalommal kápráztatta el hajdan Pozsony

zeneértő közönséget, Liszt Ferenc szobrát se kímélte meg a rombolóktól a „kulturált” utókor.

1919. március 17-én *Kassán* a megszálló csehszlovák katonaság lerombolta az 1848/49-es szabadságharc emlékművét, Horvai János és Szamovolszky Ödön honvédszobrát. A rombolás miatt tüntető lakosság ellen a katonaság fegyverét használta, két civil életét vesztette.

Érsekújvár hagyományőrző város volt, megbecsülte és megörököltette a Rákóczi szabadságharc nagyjainak emlékét. II. Rákóczi Ferenc fejedelem emléktábláját a Rákóczi kastély falán, gróf Bercsényi Miklós generálisét és Vak Bottyánét a ferencesek kolostorának falán helyezték el. Mindhárom Tóth András (Tóth Árpád költő édesapja) alkotása volt. A város reformkori költőjét, Czuczor Gergelyt sem feledte, de mindenekelőtt Kossuth nagyságát akarták megörökíteni. 1896-ban Kossuth földi maradványait Turinból hazahozva a Kerepesi temetőben helyezték el. Az uralkodó nem tehetett mást, mint némán szemlélte, hány helyen emelnek szobrot egykori ellenfelének. Érsekújváron még ez évben szerették volna felállítani Kossuth szobrát, meg is bízták az elkészítésével Székely (Weisse) Ernőt. Aztán szerették volna felállítani a szobrot Kossuth születésnapjának századik évfordulóján, 1902-ben. Nem sikerült. 1906-ban hozták haza Rákóczi hamvait Rodostóból, ez év június 17-én a város egyszerre emlékezett meg mindnyájukról, Kossuthnak és Czuczor Gergelynek mellszobrot állítottak, az emléktáblákat is e napon avatták. 1906-ban hozták haza Rákóczi hamvait, a város híven ápolt a fejedelem emlékét, hiszen Rákóczi 1704 és 1710 között többször időzött Érsekújváron. A magyar kormányt Kossuth Ferenc képviselte, jelen volt Thaly Kálmán történész, költő is, a kuruc-kor nagy ismerője. 1919-ben itt is lezajlott a rombolás, a cseh legionaristák a Kossuth szoborral kezdték, május 22-én lerántották a talapzatáról, az állomásig húzták lovakkal, majd kalapáccsal összetörték. Sok viszontagság után a talapzatra 1938-ban a Felvidék visszacsatolása után az Országzászló került a szobor helyére, a talapzatra, mely a háború után aztán nyomtalanul eltűnt.

Komáromban 1896-ban állítottak szobrot Klapka Györgynek, Róna József alkotása a főterre került. A fennmaradt ismert képmás alapján mintázta meg a művész a komáromi vár hős védőjét, amint a várfokon állva az ellenséget figyeli. A talapzat egy várbástyát mintáz meg, rajta az oroszlán a bátorságot szimbolizálja. Ám a cseh uralom alatt ez senkinek sem kellett, lebontották, a talapzat az idők során magától elpusztult. A tábornok szobrát az elmúlt években sikerült újra felállítani, nem a város középpontjában, hanem a vár közelében, e hely azóta a komáromi magyarok ünnepeinek helyszíne lett.

Trencsénben, a várhegy oldalában sziklába vésett első világháborús hősök emlékét őrző domborművet, a Hunnia-emléket lefaragták, helyette Griska-korabeli cseh katonát mintáztak utódnak.

Losoncon is mind a mai napig várja a ledöntött Kossuth szobor sorsának jobbrafordulását, csak remélni merjük, hogy ismeretlen, de biztonságos helyre rejtve. Losonc városát 1849-ben az orosz csapatok felgyújtották, kifosztották, de a város 1848-as szellemiségét megtörni nem tudták. Már 1867-ben Kossuthot a város díszpolgárává választották.

1868. március 29-én levél érkezett Turinból, melyben a volt kormányzó, Kossuth Lajos köszönetet mondott a városnak a számára adományozott díszpolgári címért. Természetesen 1894-ben Kossuth halálakor a temetésen Losonc városa is képviseltette magát. 1907-ben a város a költségvetéséből egy összeget különített el a Kossuth-szobor felállítására, megbízva először Csordás Lajost, majd az ő halála után Holló Barnabást a szobor elkészítésével. A művész így jellemezte művét: „Kossuth egyszerű pózban elgondolkodik a haza sorsán és a vérről öntözött dicsőséges 48-as időkn.” 1910 nyarán került sor szobrának felállítására. Holló Barnabás Kossuthja levett kalapját kezében tartja, gondolataiba mélyedve tekint vissza a küzdelmes szabadságharcra. A talapzat mellett elhelyezett letört zászlót tartó honvéd szimbolizálja Losonc város megpróbáltatásait. Ám Kossuth szobra mindössze kilenc évig állhatott, 1919-es januári bevonulásuk napjaiban a cseh katonák hozzáálltak az eltakarításához, a főalak nyakába kötelet akasztottak, fejét letör-

ték, számmal húzták a laktanyáig. A letört zászlót tartó honvéd mellékalak még 1925-ig állhatott, ekkor a rendőrség azt is eltávolította. 1939-től a talapzat az Országzászlót tartotta. A sebesült honvéd alak 1978-ban a református templom kertjéből került elő, ahol az eltelt évtizedekben biztonságban volt. Ma a Nógrád Galéria kertjében áll. Maga a Kossuth szobor fej nélküli torzóként 1973-ban került elő a földből a kaszárnyák felújítási munkálatai során. A torzó további sorsa ismeretlen.

Rozsnyón a Kossuth-centenárium (1902) közeledtével a város Kossuth-emlékünnepe rendező bizottságot nevezett ki, Réz László református lelkész ekkor vetette fel a szoborállítás gondolatát. Róna József vállalta a háromméteres bronzszobor elkészítését. 1907-ben az avatásra Kossuth Ferenc is megérkezett, a pelsőci lovas banda kísérete az állomásról az avatás színhelyére. Kossuth Ferenc avató beszédében ezt mondta: „Nem érc ez a szobor, hanem megtestesült vágyódás, remény, bizalom. Aki e szoborra néz, nem fog soha kételkedni hazánk jövőjében.” Aztán ez a szobor is a történelem játékszere lett, 1919 júniusában, szintén éjszaka a cseh legionáriusok sodronykötéllel autóhoz kötve lerántották. Az első bécsi döntés után a rozsnyóiak visszaállították. 1944-ben a városba bevonuló szovjet csapatok parancsnoka, mikor megtudta, hogy a szobor egy magyar forradalmárt ábrázol, védelmet biztosított a számára. 1945-ig díszítette a város főterét, akkor az új hatalom ismét ledöntötte. A Bányászati Múzeum kazánházában vészelte át a vészterhes éveket, majd kiszabadulva mégis ott állhatott a múzeum kertjében. De az idő- és a rendszerváltozás nem kedvezett a szobornak, itt a múzeumkertben sem volt biztonságban, 1990-ben ismét ledöntötték. 2004-ben visszaállíthatták a múzeum előtti térre, remélhetőleg ezután már csak az időjárás árthat neki.

Zólyom azzal büszkélkedhetett, hogy ez a város állította az első Rákóczi-szobrot az országban, mégpedig a fejedelem hamvainak hazahozatalát követő évben, 1907-ben. Érdekes módon azok a mozdonyvezetők kezdeményezték a szoborállítást, akik a hamvakat szállító vonatot vezették. Mayer Ede a mellszobor elkészítésénél Mátyási Ádám festményét vette alapul. A csehek bevonulásakor programszerűen bekövetkezett a ledöntése, de valaki megmentette a sérült szobrot, és több évtizedig biztonságos helyen őrizte. 1968-ban Füleken állították fel, majd a fejedelem szülőhelyén, Borsiban a vár bejárata előtt kapta meg méltó helyét. Zólyomban pedig a Rákóczi szobor helyén egy szovjet hősi emlékmű áll mai napig, hirdelve, hogy egyes szobrok a világ végezetéig be vannak betonozva. Ha valaki azt hinné, hogy Borsiban, a szépen felújított vár előtt, ahol érdeklődő látogatók jönnek-mennek, a szobor végre biztonságban van, azok bizony tévednek. Napjaink új veszedelme, mely a szobrokra leselkedik, nem az ideológia, a rendszerváltás, a politikai másság, hanem a fémtolvajok működése. Meglátták, ellopták, feldarabolták a fejedelem szobrát. De mégis jól végződött az akció: kinyomozták, megtalálták, összeillesztették, visszaállították. Ott áll most is a borsi vár előtt, mögötte a bástya, ahol a fejedelem született.

Sajógömörön Mátyás király szobrát rongálták meg, *Bártfán* Erzsébet királyné emléket még a templomból is eltávolították. A *Hétháron* álló honvéd emlékmű nevezetessége az volt, hogy ez volt a szabadságharc után, 1851-ben a titokban felállított első emlékmű. Ez csak egy szerény kőtábla volt, rajta az oroszokkal vívott harc időpontja: 1849. június. A cseh uralom kezdetén ezt is ledöntötték. *Necpálban* Lahner György vértanú tábornok szobrát meg rongálták, majd el is távolították.

Selmecbányán 1849 januárjában Görgey csapatai kemény harcot vívtak az orosz túlerővel, ennek emlékére 1898-ban honvédszobor állítását határozták el a selmecbányaiak. A szobor alkotója Tóth András volt, akinek Erdélyben egyedülként megmaradt Kossuth szobra ma is Nagyszalonta főterén áll. A városban honvéd emlékmű is állt, melyet 1934-ben eltávolították eredeti helyéről, az Erzsébet térről. A temető bejáratánál állították fel, ott is megtalálták a bevonuló szovjet katonák, céltáblának használták. Ma a vár udvarán áll, védett helyen, távol a vandál kezeztől. Lőcsén szintén állt egy honvéd emlékmű az 1849. február 5-én lezajlott branyiszkói ütközet emlékére, melynek során Guyon Richárd csapatai ütközetben hősiessen helytálltak. Annak ellenére azonban, hogy Guyon csapatában a magyarokon kívül szepességi németek, felvidéki tótok is harcoltak, a csehek 1919. augusztus 11-én a támadások ellen már bedeszakázott szobrot ledöntötték, elbontották. Másnap, 12-én a szobor helyén virággal álló és a Himnuszt éneklő népbe a csendőrség belelővetett, ketten haltak meg, többen megsebesültek.

A *Branyiszkói-hágón* 1849 februárjában megverte és egyenesen Eperjesig kergette a császári sereget Görgey hadserege. A csatára mindmáig büszke felvidéki magyarok a Szepességben 1890-ben emlékművet emeltek a hágón átfutó út mentén. Az új területtel gyarapodott új ország urai 1920-ban menetrendszerűen felrobbantották az emlékművet. Az új korszak eljövételét hamarosan parti-

zánemlékmű jelezte 1945-ben. Ma már erre se emlékeznek szívesen a csehektől különvált szlovákok, a partizánok emléke elhalványulni látszik, emlékműveiket befonja a folyondár, környéküket gyom veri fel. Nem messze ettől a helytől a hegy lábánál másik emlékmű is állott, a korotnoki honvédelemkmű, rajta a történelmi csata megörökítésével: „Itt nyugszanak a meredek branyiszkói hegyoldalon és fennsíkon 1849. február 5-én vívott emlékezetes csatában elesett magyar honvédek, a branyiszkói hősök.” Ez az emlékmű is az előzőhöz hasonló sorsra jutott. De áll Szepesváralján a temetőben egy emlékmű, bár rajta apróbb változtatást végzett az idő, például megváltozott rajta a felirat, más lett a honvéd csákója, semmi nem utal arra, ki kivel csatázott, ki volt a győző. Nagyon szemléletes példája annak, hogyan kell kisajátítani a múltat, elvenni egy néptől a történelmét, átnevezni. Akié a jelen, itt azé a múlt is.

A Trianon előtti Magyarország és egyben a Kárpátok legmagasabb hegycsúcsa a Magas Tátra *Gerlach-csúcsa* volt, 2663 méter magas. A szepességi szászok szóhasználatában

akkori neve Gerlach Spitz, 1896 és 1919 között Ferenc József nevét viselte. Itt fenn is emeltek ezredéves emléktáblát 1896-ban, melyet a Kárpát Egyesület tagjai vittek fel a csúcsra, és helyeztek el ott. A tábla bal oldalán a magyar címer volt, mellette a felirat: „A magyar nemzet honalapításának ezredik évfordulója emlékére Első

Ferenc József bölcs uralkodása 48. évében 1896. Íme a legmagasabb oltár ezredéves hazánkban! Új ezer esztendő kér az egetől imánk!” Tudjuk, hogy a bölcs uralkodásban is esett számtalan hiba, és hiába kérte az ima az újabb ezer esztendőt a nemzet és haza számára, bizony nem kapta meg. A zord időket előre nem láthatták az imádkozók. 1920-ban ide is elért a rombolás keze, a táblát leverték, összezüzták.

Mostoha sors jutott, talán mindenik emlékmű sorsánál mostohább *Vereckei-hágó* emlékjelének, melyet azért emeltek, hogy jele maradjon az utódok számára annak a sorsfordító döntésnek, amelynek során Árpád és népe új hazája földjére lépett. Minden magyar számára kultikus hely, még akkor is, ha ma már tudjuk, hogy a főhad itt vonult be, de ezzel egy időben más magyar törzsek a Kárpátok különböző szorosain és hágóin jöttek be későbbi hazájuk területére. 1896 júliusában az első ünnepség helyszíne Vezérszállás volt, ahol emléktáblát helyeztek el az ú.n. Napoleon sziklán: „Az ezer év emlékére 896-1896” Ugyanezen a napon, 20-án avatta fel Erdélyi Sándor miniszter az emlékoszlopot, melynek az útra eső oldalán Kóródy Sándor verse volt olvasható: „Honfi, e bércormon / szíved hevesebb dobogása / Jelzi, hogy ősi hazád / drága határa ez itt. / Itt hangzott egykor / riadó csatakürtje Lehelnek / Nagy Rákóczink itt / hullata búcsúkönyűt. / Szent kegyelet tüze gyúl / itt minden csipkebokorban. / Oldozd meg saruid: / Szent hely ez itt, ahol állsz!” Kárpátalja Trianon után Csehszlovákiához került, az új hatalom azonnal hozzáátott a magyar emlékek eltüntetéséhez, így esett ennek áldozatául a dolhai emlékmű mellett a vereckei is. 1939. március 15-én az első bécsi döntés értelmében Kárpátalja hegyvidéki részei

visszatértek a magyar állam kötelékébe. Még abban az évben, június 25-én az obeliszktábláit visszahelyezték és újraavatták. 1944 őszén, a szovjet csapatok előrenyomulásának napjaiban egy magyar honvédszázados, Bálint Mihály a táblákat leszereltette és Magyarországra menekítette. Helyük máig ismeretlen. A későbbi évtizedekben, az ötvenes években az emlékoszlopot is lerombolták. Az új emlékoszlop felállításának terve a millicentenáriumi évben, 1996-ban merült fel a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségben és a Magyarok Világszövetségében. Ám a terv megvalósítása folyamatosan ellenállásba ütközött. Az emlékművet Matl Péter munkácsi szobrászművész tervezte meg, a mű jelképezte a honfoglaló törzsek számát egy piramis alakú hétszögű kápolna alakjában. Az újra és újra megromlott, majd helyreállított létesítményt ukrán nacionalista fiatalok ismételtlen meggyalázzák, felgyújtják, rombolják, riasztó példaként a nemzeti intoleranciának.

Dolha főterén a kurucharcok kétszáz éves évfordulója alkalmából, 1903-ban emlékoszlopot emeltek, hiszen itt zajlott a szabadságharc első csatája. Az emlékoszlopon levő ruszin nyelvű felirat: „Istennel a hazáért és a szabadságért. II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának 1703. június 7-én elesett kuruc vitézei emlékére.” A ruszinok mindvégig Rákóczi hívei voltak, ma sem vallják magukat ukránnak. Az emlékoszlopot a szovjethatalom 1923-ban lebontatta, a ruszinok visszaállították, rajta még a turulmadár is szabadon száll. A közelben van a szovjet hősi emlékmű, és újabban egy Mária-szobor kereszttel. Lám, békében megférnek egymás mellett.

Beregszász 1938. november 2-án az első bécsi döntés értelmében a két évtizedig tartó Csehszlovákiához való tartozás után Magyarországhoz visszakerült. A város képviselőtestülete 1941. július 31-én határozott arról, hogy a Kossuth téren felállítják az első világháborús hősök emlékművét és az Országzászlót. Az emlékmű elkészítésére Varga Ferenc budapesti szobrászművész kapott megbízást. Az alapkövetétel 1942-ben volt, ekkor az alapkövetetbe egy-egy követ helyeztek el Bereg vármegye történelmi jelentőségű váraiból: II. Rákóczi Ferenc beregszászi határban fekvő Bocskor szőlőjéből, Zrínyi Ilona és fia sásfészkéből, a munkácsi várból, a muzsnai templom romjaiból, a császári hadak által elpusztított vámosaljai várból, a régimúlt időben jelentős kovászói várból, az első világháborúban elesett hőseink vereckei temetőjéből. Az avatóünnepség 1942. május 31-én volt, országos figyelem övezte az ünnepséget. Ez volt a város első köztéri emlékműve. A beregi polgárok adományaiból emelt és a hősök emlékét megőrizni kívánó emlékművet 1945 tavaszán az új megszállók lerombolták, helyébe „önkéntes felajánlás” címén a helyiektől sarcolt pénzen elesett szovjet katonák emlékművét emelték, ehhez felhasználták a lerombolt emlékmű köveit. A város magyar múltja még él az emlékezetben, őrzi

a maroknyi magyarság.

Técső a példája annak, hogy ritkán ugyan, de az emberi lelemény szobrot is menthet nehéz időkben. (Ha mindez csak legenda, akkor is szívderítő, a vége minden esetre szívünk szerint való: győzhet a szorult helyzetben levő is!) 1896. május 8-án avatták fel a Tisza közeli Nagytécső főterén Kossuth szobrát, melyet a técsői magyarság állított közadakozásból. Ez a bronz mellszobor a hatodik volt a világ Kossuth köztéri szobrainak sorában. Az alkotója, Gerenday Béla budapesti szobrász volt, aki akkoriban több

nagy magyar város Kossuth szobrát készítette. Az ő máramarosszigeti műhelyében öntötték ki a szobrot. A két méter magas mellszobor felavatásán a Kossuth-városok: Monok, Cegléd, Debrecen, Szolnok, Budapest képviselői voltak jelen, valamint a környék ruszin falvainak lakói. 1944 őszén idegen bérencek érkeztek a város-

kába, le akarták rombolni a szobrot. A técsőiek látszólag örömmel fogadták őket, előkerültek a pálinkás butykosok, és addig itatták a hivatlan vendégeket, míg azok már nem is tudták, mi történik velük. Ekkor felültették a részeket a Romániába tartó vonatra, azokat igazoló papírok nélkül a határőrök fogdába vitték. A szobrot a továbbiakban Váradi Starnberg János ungvári történész professzor védte meg a hatóságok romboló szándékától, az ő közbenjárására nem háborgatták, de helyén azért nem hagyták. 1947-ben a város központi parkjából egy félreeső helyre költöztették, ma, ha a látogató meg akarja nézni, egy szocreál áruház mögötti kis parkocskában talál rá. 1993. január 7-én a pravoszláv karácsony szentestjén ki tudja, kik, a Kossuth szobrot ledöntötték. Ám kegyeletes gondos kezek megtisztítva visszaállították. 2009-ben a helyi református egyházközség áldozatvállalása nyomán megújulva került vissza a szobor, ma már magyar ünnepek helyszíne ez a kis tér. Az első osztályosok minden iskolakezdetkor virágot hoznak talapzatára, az érettségizők itt koszorúznak, a házasságkötők itt fényképeztetik magukat. A szobor felirata: Kossuth 1848. A talapzaton ez áll: Josovits Lipót Máramarossziget. Hátralát egy bronzlapon: Árvíz magasság 1913. július 10-11. Ez a szobor egyike azon kevés kárpátaljai magyar emlékműveknek, melyet nem romboltak le sem Kárpátalja Csehszlovákiához való tartozása idején, sem a Szovjetunióhoz való csatolás után. Nem volt ilyen szerencsés Técső másik köztéri szobra, egy első világháborús emlékmű. Ezt a turulmadaras obeliszket, mely az Országzászlót is tartotta 1944 őszén helyi hangoskodók, az új hatalom kiszolgálói rombolták le. Darabjait azonban a técsői magyarok elásták, és reménykedve várták, mikor jön el az emlékmű feltámadása. Elérkezett 2009. július 18-a, amikor felújítva ismét helyére állíthatták, a felirata kissé eltért az eredetitől. rávésték az első és második világháború elesett hőseinek nevét, magyarokét, románokét és ukránokét, ezeket ukrán nyelven. Lám, így is lehet.

(Következő számunkban folytatjuk)

150 éve avatták fel a ma már nem létező Kölcsey szobrot

„a föltámadást ünnepeljük. E néma szobor azt hirdeti, hogy Kölcsey szelleme föltámadott lelkünkben. Jelméje az nem csupán a kegyeletnek és elismerésnek, mellyel Kölcsey halhatatlan érdemei iránt különösen megýje fiai és leányai viseltetnek, hanem még inkább jelméje azon érzületnek, mely immár az összes nemzetet áthatotta s e mai ünnepélyt országos ünnepéllý fokozza.”

Greguss Ágost szoboravató beszédéből
Szatmárnémeti, 1864. szeptember 25.

Előhangok

1863. október 30-án, Kovács Márton a Templom (Rákóczi, M. Viteazul) utca 548. szám alatt működő olajgyárában „saját gyártmányú finom asztali, kétszer tisztított lámpa- és nyersolajat, tiszta lenolajból főzött firneiszt készít.” Olvassuk a Tárogató című helyi lapban.

1863. november 16-án, Klein Sámuel vendéglős megnyitotta a Kápolna (Eötvös, Alexandru Ion Cuza) utca elején, a 87. szám alatt, a Tischler Albin házában a „Magyar Koronához” címzett kávéházzal egybekötött szállodáját. „A költség kímélés nélkül ízletesen (!) felszerelt kávéházi, s vendéglői helyiségeit úgy az utasok számára kényelmes szobát (...)” reklámozza Klein vendéglős a megnyitót.

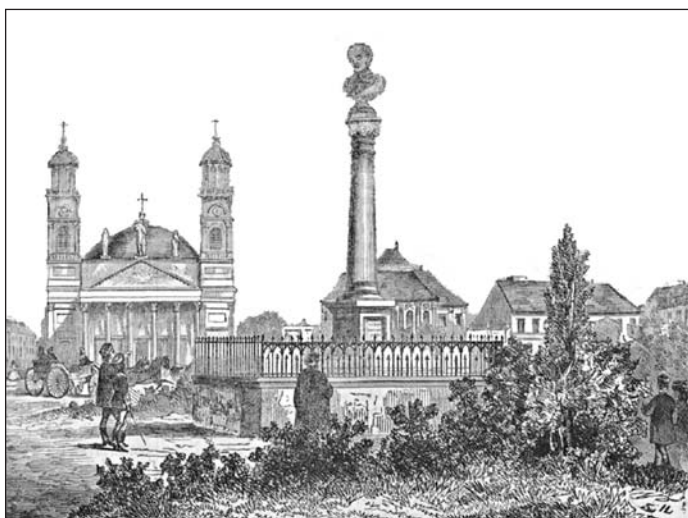
1863 decemberében, Lehoczky János nyilvános kölcsönkönyvtárának bővítéséről számol be a Tárogató. „Az újólag megbővített kölcsönkönyvtár, mely eddig 2000 kötetten felül számlál, nagy választékban tartalmazza a magyar-német irodalom újabb és érdekesebb termékeit, s naponkint a legjobb termékekkel gyarapul, ajánlja a t. helybeli valamint vidéki közönségnek mulatva mívelő használatát.” A kölcsönkönyvtár bérletet is hirdetett. A következő év márciusában született meg Lehoczky János fia, a szülői hagyományok hű követője, a későbbi dr. Lehoczky János orvos, hegedűművész, zongoraművész, a város művelődési életének lelkes és értő szervezője.

A Kölcsey szobor állításának ügyét a Szatmár Megyei Gazdasági Egylet vállalta magára a fáradhatatlan Gyene Károly vezetésével. 1863 októberéig már 152 adományozó járult a Kölcsey szobor felállításához, számol be a Tárogató című lap. Az adományozók között vannak magánszemélyek, egyesületek és névtelen adományozók. Nagyobb összeggel, 100 forinttal Vaji Miklós, aztán 50 forinttal Újfaluassy Miklós járult a szoborállításához. Gróf Desseöffy, báró Vécsey család tagjai az előzőekhez képest szerény 5 forintokkal járultak a Kölcsey szoborhoz, míg a Károlyi grófok távol tartották magukat az úgy támogatásától.

A szobor

Az alkotó az a Gerenday Antal szobrász, aki a szatmárcekei Kölcsey síremléket is készítette. Kölcsey Ferenc szo-

borarca a városháza (Tornyos-ház) felé nézett, ahol a költő-politikus nagyon sokszor megfordult életében. Szürke porosz márványból készült oszlop tetején a hófehér carrarai márványból faragott mellszobor 19 láb (kb. 6 méter) magasságban valósággal világított a téren. Szerencse, hogy ilyen magasságba emelték a mellszobrot, melynek „nem éppen hű vonásai” így elmosódtak, jegyezték meg a kortársak. A szobor kockatalapzatát mind a négy oldalát felirattal látták el.

A Városháza irányába: MDCCCLXIV. (1864.).

A keleti oldalán, a Székesegyház felé: „Hass, alkoss, gyarapíts/S a haza fényre derül”

Déli irányban: „Isten áld meg a magyart”

Nyugati oldalon: „A haza minden előtt”

Szoboravatási ünnepségek

A Bach-korszak okozta sebek még nem hegedtek be, de a félelmet már nem lehetett eladni Szatmárnémetiben. A város összes bejáratánál önkéntesek segítették a tömegesen érkező vendégeket. A város nemzetiszínű zászlókba öltözött. A középületeken, a magánházakon ott lengett a piros-fehér-zöld zászló.

A Magyar Tudományos Akadémia küldöttei Greguss Ágost és a Nürnbergből érkezett Flegler Sándort a rendezőbizottság elnöke Gyene Károly fogadta. Szinte minden háznál fogadtak vendégeket.

Az ünnepség előtti napon a különböző egyletek Kölcsey- emléküléseket tartottak, és ekeversenyt is rendeztek a városban (Különböző ekék teljesítőképességét, munkaköltségét, szántásának minőségét mérték). Az előestén a fényesen megvilágított és válogatott közönséggel megtelt színházban (az 1848. február 6-án felavatott épületben) műkedvelők három kis vígjátékot adtak elő. Az előadás jövedelmét szintén a szobor költségeinek fedezésére fordították.

Rendkívüli érdeklődés előzte meg a Kölcsy szobor leleplezését. Nem csak a város és a környék lakóit hozta lázba az ünnepség, hanem az egész megye lakosságát, sőt a szomszéd megyékből is tömegesen érkeztek vendégek. A szatmáriak alig győzték befogadni őket. Nem csak értelmiségiek, nem csak nemesek, hanem a közrendű földműves és iparos réteg is jelen volt az eseményen. Huszonhat évvel a költő-politikus halála és tizenhat évvel az 1848-as forradalom után sem felejtette el Szatmár a Kölcsy hirdette megújulási eszméket.

Ahol ünnep van, ott megjelenik a zene, ahol a zene megjelenik, ott ünnep van. 1864. szeptember 25-én, vasárnap délelőtt, 10 órakor kezdődött a Kölcsy szobor leleplezési ünnepsége a Nagy piacon (Deák tér, Liberta??ii).

A leleplezendő alkotás a Deák tér keleti részén volt, közelebb a Székesegyházhoz, mint a Városházához. A szobor előtt néhány méterrel díszes sátrat állítottak fel. A sátor és a szobor között félúton emelvény várta a szónokokat. Az emelvény körül üllőalkalmatosságok: székek, padok, lócák voltak a meghívottak számára. Testületeileg jelent meg a Szatmári Gazdasági Egylet, a megyében működő négy nőegylet, a Szabolcs Megyei Gazda Egylet, a céhek. Jelen volt dr. Haas Mihály püspök és több főpap, és a Magyar Tudományos Akadémia képviselői Greguss Ágost esztétával az élén. Szatmárnémetinek ebben az időben alig 15.000 lakosa volt (1880-ban 20.000). A szoboravatáson a korabeli visszaemlékezők 8-10 000 jelenlétéről beszéltek, meg arról, hogy ezt megelőzően ilyen tömeg nem gyűlt még egybe ebben a városban.

A szobor leleplezésének megkezdését ágyúlövésekkel jelezték. Az ünnepélyt a dalárda nyitotta meg Kölcsy-Erkel Himnuszával. Ezt követék a szónoklatok. Elsőnek Gyene Károly leleplezési beszéde hangzott el, amelyben Kölcsy magasztalta és a szobor megszületésének történetét mondta el, majd leoldozta a szobrot borító leplet.

A második felszólaló Greguss Ágost volt, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az Akadémia képviselőjén jelent meg. Mondanivalója az író Kölcsyről szólt. „Az író Kölcsyben először is rendkívüli sokoldalúsága lep meg. Nem tudjuk, inkább a költőt csodáljuk-e benn, vagy a tudóst” - vetette fel beszéde elején, majd így folytatta: „Kölcsy irodalmunk gyakorlati bölcsészének mondhatjuk, s tájékoztatóbb és hasznosabb olvasmányt, főleg az ifjúságnak, nem tudnék ajánlani, mint az ő munkáit. (...) Csak a Paraineisis-re utalok, mely a bölcsesség és szeretet oly gyönyörű összhangzata.”

Az irodalom feladatáról is szólt Greguss: „költészet s művészet hasson ki az életre, azért közvetítő igyekszik lenni az eszmény meg az élet között, s azon van, hogy az eszményt népszerűsítse.”

Méltatta a szobor jelentőségét: „Emlékek, melyeket a nép állít jeleseknek, mindenkor magasztos érzetközösség jelei, s minden ilyen emlék a nemzeti összetartozás és összetartás egy-egy erős láncszeme. A mellszobor a sugároszlop tetején arról tanúskodik, hogy mi mindnyájan egyesültünk (...) a haza és az igazság szeretetében.”

Ilyés Bálint lelkész felolvasta Kölcsy emlékezet című ódáját. Luby Zsigmond, a megye volt főjegyzője, a politikus Kölcsyről tartott előadást. A szóbeli előadások között ágyú-

lövések hangzottak el és a helyi dalárda énekelt. A beszédek a szavalatot, a dalárda énekeit a jelenlévők hatalmas lelkesedéssel fogadták. A rendezvény délelőtti szakaszának lezárásaképpen a közönség szétoszlása alatt az ágyúk szóltak, s zenekar szórakoztatta az ünneplőket.

A szoboravató ünnepséget követő lakomán a város és a környék legszebb hölgyei is megjelentek. A Nagy piaci Zöldfa vendéglő (ma a Fehér ház áll a helyén) lombokkal s Kölcsy képével feldíszítve várta a vendégeket. Megtelt az étterem, ezért a társaság egy része, Rába István nagykárolyi ügyvéddel az élén, a Magyar Koronához címzett vendéglőben folytatták a lakomát.

A pohárköszöntőkben is elhangzottak jelentős kijelentések. Greguss Ágost a Szatmári Gazda Egyesületért emelte poharát, amely Kölcsyre emlékezve megelőzte Pestet is és a Magyar Tudományos Akadémiát is. Nem idézhetjük itt a pohárköszöntőket, csupán a köszöntők nevei soroljuk fel: Flegler Sándor német nyelvű beszédében a magyar haza nagy jövőjéről szólt, Domahidy Pál, Schmetzer prépost, Kiss Áron porcsalmai lelkész, Domahidy Ferenc, Teleki László, báró Vécsey József, Újfalussy Miklós nevét említjük a tószot mondók sorában.

Délután néppünnepély volt a Sétatéren (Árpád utca, V. Lucaciu), ami este is folytatódott nagy kivilágítás közepette.

Este 7 órakor újabb műkedvelők színielőadásán a múzsák megkoszorúzták Kölcsy arcképét. Egész este a Nagy piac soha nem látott kivilágításban pompázott. A színházi előadás után pedig a kivilágított szobor előtt szónoklat hangzott el, aztán Zombori Gerő tanár elszavalta Kölcsyről írott versét, végül táncvigadalommal fejeződött be a szoboravatás.

1902. áprilisban a Deák térről elköltöztették a Kölcsy szobrot a Lános templom elé. A szakszerűtlen szállítás miatt az oszlop több helyen széttöredezett és a talapzaton is több csonkítás esett. A szobor áthelyezését az tette szükségessé, hogy a Deák teret parkosították, valamint közút kiképezését végezték el a Székesegyház előtti téren. A Kölcsy szobor békésen teljesítette feladatát a Lános templom előtt. A város román megszállása után azonban hasonló sorsra jutott, mint a Székesegyház előtti Szent László és Szent István szobor, azaz az éjszaka leple alatt vandálok megtámadták a szobrot, amelyik védekezni nem tudott, ledöntötték, és kalapáccsokkal, fejszékkel széjjelverték. Az alap és az oszlop egy része megmaradt. Hogy mégis maradjon némi emlék az 1864-ben felállított szoborról, a vasútállomás melletti református temetőbe menekítették. A csonka oszlop a temetőben volt 1942-ig. A törvényhatóság ekkor foglalkozott a szobor-üggyel. Erről határozatot fogalmaztak meg.

Határozat: A törvényhatósági bizottsági közgyűlés (...) a szatmári Kölcsy Társaság kérését teljesíti és a nagy költő és író Kölcsy Ferenc, a magyar Himnusz szerzője, a román uralom idején ledöntött és összetört szobrából megmaradt alapzat és oszlop felállítása céljára a Rákóczi utcán a református templom, a Magyar Királyi Posta, és a Magyar Királyi Államrendőrség épület között eső teret határozza meg.”

A csonka oszlopmaradvány nem zavarta a román kommunistákat és a háború után évtizedekig a Lános templom mögött emlékeztetett Kölcsy Ferencre és a szobor drámai történetére.

Csirák Csaba

Eleven hagyomány

Váci Mihály

Nyíregyháza-Ókisteleki szőlő, 1924. december 25.–Hanoi, 1970. április 25.)

*A sorsod ez: - a szenvedéseket
széppé tenyészteti a szíveden,
hogy ami szétmar, felfal tégedet,
másoknak édes gyógyszer legyen.*

(Váci Mihály: *A sorsod ez*)

Ha jó negyven esztendővel ezelőtt körkérdéssel fordultunk volna az olvasók legszelebb rétegeihez, beleértve azokat is,

akik verseket csak a kultúrházak irodalmi estjein vagy délutánjain hallottak, és megkérdeztük volna, kit ismernek és szeretnek legjobban a korabeli magyar költők közül – hát akkor a válaszolók túlnyomó többsége Váci Mihályt nevezte volna meg. Aligha túlzás, ha úgy gondoljuk, hogy a hatvanas évek dereka és a nyolcvanas évek eleje között Váci Mihály volt a legnépszerűbb, dobogóról legtöbbször szavalt költő, akinek jó

néhány költeményéről a legtöbben érezték úgy, hogy azok az ő érzelmeiket, vágyaikat fejezik ki. Jól emlékszem, amikor 1974-ben megvásárolhattam a *Válogatott versei* kötetét hosszú évekig szinte nem is olvastam verset mástól, csak Váci Mihálytól. És idézeteit bármikor és bármire fel lehetett – és lehet mai napig is – használni, mert minden emberi fájdalom, szeretet, életérzés megtalálható bennük.

Váci Mihály 1924-ben született Nyíregyházán, föld nélküli szegényparaszток leszármazottjaként, „*Szökén, szelíden, mint a szél, / feltámadtam a világ ellen, / dúdolván szálltam, ténferegtem, / nem álltam meg - nem is siettem, / port rúgtam, ragyogtam a mennyben,*” Valóban, az angyal hozta a földre, mert Karácsony első napján született.

Apja MÁV-pályamunkás. Szülővárosában végezte el a tanítóképzőt. Akkor kezdte el a tanyabokori tanítóskodást, amikor a németek megszállták az országot. Munkaszolgálatra hívták be, de Pozsonyban megszökött és a nyilasok elől bujkálva Nyíregyházára gyalogolt. 19 éves korától rövid szünetekkel hat éven át súlyos tüdőbetegség gyötörte és kórházba kényszerítette. Felgyógyulása után, 1949 tavaszától kollégiumi vezető és megyei tanácsi előadó volt szülővárosában. 1950–1954 között Budapesten az Oktatásügyi Minisztérium alkalmazottja volt, lektorként is dolgozott a Tankönyvkiadónál. 1954 őszén elküldte verseit Illyés Gyulának, melyek támogatásával jelentek meg az *Új Hang* c. folyóiratban (1955. márc.). Formai fejlődésről alig-alig beszélhetünk költői történetében. Már kiéretten jelentkezett (harmincéves volt akkor). Fegyelmezett önkritikával csak akkor lépett költőként a világ elé, amikor kezében volt már a kifejezés számá-

ra minden szükséges eszköze. Otthon volt már az irodalomban, és tisztában volt költői feladatával, amikor első verse, majd hamarosan első lírai kötete megjelent. 1958-ban beválogatták verseit a *Tűztánc* antológiába. 1960-tól az *Élet és Irodalom* munkatársa, majd az *Új Írás* szerkesztőbizottsági tagja, 1963-tól szerkesztője volt. 1963-ban Szabolcs-Szatmár megye képviselőjében az országgyűlés tagja lett. 1962-ben József Attila-díjat kapott *Mindenütt otthon* című kötetéért, 1965-ben pedig Kossuth-díjjal tüntették ki.

Kitűnő megjelenésű, vonzó tekintetű, asztal mellett kellemesen beszélgető férfi volt, akinek szelíd derűje mögött kemény felelősségtudatot lehetett mindig érezni, de ez a férfias komolyság szelíd mosoly, mindenkire méltányos udvariasság felszíne mögé húzódott. Szerkesztői és kiadói szereték, mint munkatársat; írók, költők, ügyfelek szerették, mint szerkesztőt vagy közhivatalnokot (mert néha az is volt). És élt mindössze negyvenöt évet; gyermekkorától fogva súlyos, halálos veszélyű betegségek kínozták szervezetét.

Vácit kétségkívül sikeres élete ellenére betegség és fájdalom, tépelődés és kétségek is kísérték végig negyvenöt esztendejét. Ami költészetét illeti: hagyományos formában megfogalmazott versei közül nem kevés egyszerűen jó és nagy költemény, erőot adó és modern. Modern olyan értelemben, hogy az értékes alkotás mindig az, de úgy is, hogy – bár Németh Lászlót idézve: a mű csak érintő az élet görbéhez – „Proletár értelmiségi”-nek indult: falusi, sőt tanyasi tanító volt, és. voltaképpen „proletár értelmiségi” maradt világléteében: sose szakadt el a legnehezebben élők gondjaitól, és ezeket a gondokat mindig a tanult ember értelmével élte át. Meggyőződéssel hangoztatta, hogy a klasszikusainktól örökölt formakincs a legalkalmasabb arra, hogy a költői mondanivaló közérthető legyen, és megragadjon az olvasó és a hallgató tudatában. És éppen ez, a közérthetőség volt a számára a legfontosabb. Azt fogalmazta meg, amit köztudatba vinni kötelességnek tartott, és mindig úgy, hogy olvasva is, hallva is világos legyen, mit közöl, és miért akarja közölni közlendőjét a költő. Tartózkodott a közönségességtől, és a költő népnevelő feladatai közt tartotta számon a jó ízlésre nevelést is.

Tizenkilenc éves korától huszonnégy-huszonöt éves koráig szinte szakadatlanul beteg volt, nem is egyféle kórság pusztította. Végül is olyan megrongált vesével lábalt ki az ifjúkori veszedelmekből, hogy mindhaláláig tartó magas vérnyomás tartogatta számára a minden pillanatban bekövetkező halált. Jól tudta ezt, és többnyire mosolygással emelkedett a veszélytudat fölé.

Életében megjelent utolsó kötetének (*Eső a homokra*) sok költeményét utazási élményei ihlették. 1970 áprilisában kor-

mányküldöttséggel Vietnamba utazott. Ott született meg az *Azóta* c. verse. Agyvérzés következtében Vietnamban érte a halál. Magyarországon temették el. Köteteit halála után felesége, Juhász Mária irodalomtörténész gondozta. Személyét és munkásságát átértékeli halála után 34 évvel kiadott 1956-os *Naplója* költészetének új távlatait egyes verseinek biblikus értelmezése adja. Verseiben feltárul hevülékeny, mindent érzékenyen átélő egyénisége, a szerelem tiszta ereje, áldozatos közéleti küzdelme és harca a testi fájdalommal. Nevét több intézmény, iskola, művelődési otthon vette fel. 1960-ban SZOT-díjjal tüntették ki. A Magyar Televízió dokumentumműsört sugárzott életéről és pályájáról (1970).

Bejegyzés csak egy kérdés maradt: vajon **nem tart ma ott az egész emberiség, hogy segítségre szorul?** Meg egy válasz: **nagy tékozlás nem odafordulni egy-egy jó vershez!** Másképp fogalmazva: az életigenlő és életszerető gyarló emberhez..

Váci Mihály síremléke a budapesti Farkasréti temetőben található

Máté László

Karácsonyi ajándék

A férfi lassan megmozdult, átfagyott tagjait dörzsölgette. Gondolataiban a régmúlt karácsonyok emlékei kavargtak. A meghitt gyermekkori karácsonyok, amikor a nagy barna mackót, vagy a villanyvonatot kapta. A későbbi éveken, amikor már felnőttként saját családjával ünnepelt. A kislánya földöntúli boldogsága a játékbaba, vagy a bababútor láttán. Istenem, hogy tudott örülni, és mennyire szeretett hozzábújni - gondolta a férfi. Mennyire apás volt.

Már régóta nem várta a karácsonyokat, sőt egy idő óta egyenesen gyűlölte. A válása utáni magányos karácsonyokra sem szívesen gondolt. Amióta pedig az utcán tengette életét, gyűlölt minden ünnepet. Ez a hatodik karácsony, amit hajléktalanként az utcán élt meg, és számára csak az emlékek maradtak. Megszokta a számkivetettek és megvetettek életét. Először még zavarta egy-egy szánakozó adomány elfogadása, mára azonban a teljes közönyösség és beletörődés vált életszemléletévé.

A telet nem szerette a hideg miatt, a többi évszakok elfogadhatóvá váltak. A lényeg, hogy legyen egy kis ennivaló és néha-néha valami innivaló. Az ital, az jó. Elbódít és segít elfeledtetni a kilátástalan helyzetet.

Ismét érezte a csontokig hatoló hideget. Felnézett az égre és úgy gondolta, 10-11 között lehet az idő. Elhatározta, hogy minden ellenérzését félretéve, elmegy a menhelyre ebédelni.

Nem szerette a menhelyet. Nem tudta meghatározni az okát, de nem szerette. A menhelyen jó meleg, néhány ismerős sorstárs barátságos köszöntése, és ünnepinek éppen nem nevezhető ebéd fogadta. Az ebédosztó, mikor rákerült a sor, megkérdezte, tegnap este miért nem jött, hiszen sült hús volt és még egy szelet sütemény is.

A férfi csak megrántotta a vállát, de nem válaszolt. Az ebédosztó - mintegy kárpótlásul - két kemény tojást adott a főzelék mellé.

A leves meleg és sós volt. Más jót nem igen lehetett elmondani az ételről. A főzelék íztelen volt, ráadásul nem is szerette. De

Váci Mihály:

Mert egyedül

*Mert egyedül meghal szívünk nagy árterein
amiért élni érdemes, mert egyedül
a küszködés szép szele kifulladás az égen.
Ránk térdepel és gúzsba köt a bánat,
a szív nem dobban többé forró rózsát,
csak mázsás kő lóbál nyakunkba kötve,
a vér-erek sudár hárfáján elhal
a könnyű ujjal keltett zene bennünk.
Az arcunk, mint folyókon a holtak
zöld arca, úszik a hétköznapi tükrén
s csak hintázunk tonnányi félelmünkkel
üresen, mint harang, ha nem zendíti nyelve,
Mert egyedül a halál gyökér íze
olvad a szánkban - ó, mert egyedül
nem nyílik számunkra a déli égbolt,
amely felé sírásunk fűj csapata bujdokolna.
Mert egyedül nincs puha táj, hazánk sincs,
melynek földjébe keserű gyökérrel
foganni vágy csírátlan szívünk.*

meg kell enni, mert szüksége van az energiára. A férfi lassan evett és minden falatot jól megrágott. Nem volt miért sietni. Régóta nem volt miért sietni. A két tojást a végére hagyta, majd gondolva a holnapra is, csak az egyiket ette meg. A másik kemény tojást egy kétes tisztaságú zsebkendőbe csavarta és a szatyorba rejtette.

Amikor kifelé indult, meglátta a menhely vezetőjét. Nem akart vele találkozni, mert tudta, hogy megint rákezd, hogy miért az utcán tölti az éjszakát. Szerencséje volt, mert megállították a vezetőt. A férfi kihasználva a helyzetet, gyorsan távozott. Az utcán csoszogva megindult a körút felé. Azt gondolta, karácsony lévén, az emberek talán adakozóbbak. A szokott helyére ment. Igaz, nem a legjobb hely volt a körúton, de néha egészen jó kis pénz összejött.

A forgalom hullámzó, de inkább gyér volt. Ennek megfelelően a kocsiból kinyújtott forintok is igen kevés összeget adtak ki. Már sötétedni kezdett, és alig több mint négyszáz forint gyűlt össze. Megvárom, amíg teljesen besötétedik - gondolta a férfi, azután elmegyek. Sok jó már úgysem lesz.

Ahogy csoszogott a kocsik között, látta, hogy a következő autó ablaka leereszkedik és egy kéz az alamizsnát nyújtja. Óda csoszogott, hogy elvegye a pénzt. A férfi és a sofőrüléken ülő nő tekintete egyszerre találkozott. Mindketten megkövülve nézték a másikat.

- Apa? - csúszott ki önkéntelenül a nő száján a kérdés.

- Kislányom - dadogta a férfi zavartan.

A lámpa zöldre váltott, de a nő nem indult el. A két ember zavartan megmerevedve nézte egymást.

- Anya, miért nem indulsz már? - csivitelte a hátsó ülésen ülő aranyzőke hajú kisfiú.

- Drágám, valami baj van? - kérgette a nő mellett ülő férfi is.

A hátsó kocsik előbb bösz dudálásba kezdtek, majd szép sorban kikerülték a zöld lámpánál veszteglő kocsit.

A nő visszarakta a fémpénzt a tárcájába, hosszasan kotorászott benne, majd a férfi kezébe nyomott két papírbankót. Az ismét zöldre váltó lámpánál, visító kerekkel indítva, vadul elszáguldott az autó. A férfi a kezében lévő két darab ötezerest nézte, és szeme megtelt könnyel.

„A hit szárnya rámbénul, csüng esetten,/ Széthull minden ég darabokra./ Nem szólít isten – nézem tehetetlen:/ -kihuny legendánk égő csipkebokra./ Lehet-e még másként?
(Váci Mihály: **Tenyér a botra**)

Váci Mihály

Valami nincs sehol

Süvítnek napjaink, a forró sortüzek,
– valamit mindennap elmulasztunk.
Robotolunk lélekszakadva, jöttévön,
– s valamit minden tettben elmulasztunk.
Áldozódunk a szerelemben egy életen át,
– s valamit minden csókban elmulasztunk.

Mert valami hiányzik minden ölelésből,
– minden csókból hiányzik valami.
Hiába alkotjuk meg s vívunk érte naponta,
– minden szerelemből hiányzik valami.
Hiába verekszünk érte halálig: – ha miénk is,
– a boldogságból hiányzik valami.

Jóllakhatsz fuldoklásig a gyönyörökkel,
– az életedből hiányzik valami.
Hiába vágysz az emberi teljességre,
– mert az emberből hiányzik valami.
Hiába reménykedsz a megváltó Egészben,
– mert az Egészből hiányzik valami.

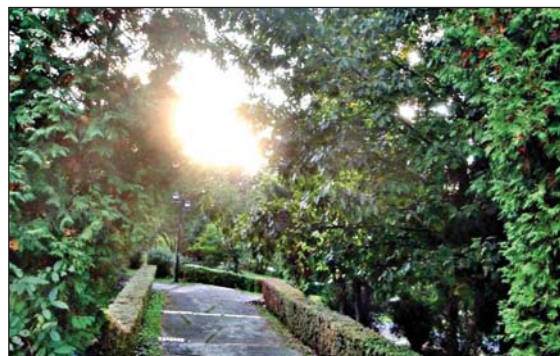
A Mindenségből hiányzik egy csillag,
– a Mindenségből hiányzik valami.
A Világból hiányzik a mi világunk,
– a Világból hiányzik valami.

Az égboltról hiányzik egy sugar,
– felőlünk hiányzik valami.
A Földből hiányzik egy talpalatnyi föld,
– talpunk alól hiányzik valami.

Pedig így szólt az ígélet a múltból:
– „Valahol! Valamikor! Valami!”
Hitették a bölcsek, hitték a hívők,
– mióta élünk, e hitetést hallani.
De már reánk tört a tudás: – Valami nincs sehol!
– s a mi dolgunk ezt bevallani,
s keresni azt, amit már nem szabad
senkinek elmulasztani.

Újra kell kezdeni mindent,
– minden szót újra kimondani.
Újra kezdeni minden ölelést,
– minden szerelmet újra kibontani.
Újra kezdeni minden művet és minden életet,
– kezünket mindenkinek újra odanyújtani.

Újra kezdeni mindent e világon,
– megteremteni, ami nincs sehol,
de itt van mindnyájunkban mégis,
belőlünk sürgetve dalol,
újra hiteti, hogy eljön
valami, valamikor, valahol...

Váci Mihály

Hegedű

Értelme magvait a sorsom
szétszórja már, mint záruló virág.
Félelmeim úgy könnyörögnek érted,
mint égre kulcsolt águ őszi fák.

Amerre lépek: szétterülve, törten,
emlékeink hullt erdője zizeg,
s levéltelen napjaim ágbogán át
eget betöltve sóhajt a neved.

Ordítanék utánad, de hiába:
oly néma vagyok, béna, mint az állat,
és mint a kő, mely megütött, s utána
ha belerúgysz, még felvérzi a lábát.

Hegedűként, felsodort idegekkel,
kiszáradva és megfeszülve élek,
oly vágyakkal utánad, hogy vonótlan
sikolt, szikrázik belőlem az ének.

Rand Souden:

A Karácsony nevű macska

Amikor Alan karácsony reggel kinyitotta a hátsó ajtót, látta, hogy az udvart gyönyörű, csillogó hótakaró borítja. Ő azonban nem találta gyönyörűnek.

Alan boldogtalan volt, mert nem azt kapta karácsonyra, amit akart. A kért légpuska helyett csillogó vörös kerékpár volt az ajándék, krómozott kerekekkel, a kormányon lengedező zászlókkal. A legtöbb gyerek el lett volna bűvölve, ha ilyet talál karácsony reggel a fa mellett, de Alan nem örült neki.

– Még nagyon fiatal vagy a puskához – próbálta vigasztalni anyja, de nem járt sikerrel. Alan egész reggel durcáskodott, és amikor boldogtalan volt, azt akarta, hogy mindenki az legyen.

Miután az összes ajándékot kibontották, a fiút megkérte az apja, hogy az üres dobozokat és az összegyűrt csomagolópapírokat dobja ki a szemébe. Miközben begyömészölte a papírokat a vödörbe, apró, reszkető cica dugta át a fejét a kerítésen és félénk nyávogással üdvözölte a gyereket.

– Sicc! – sziszegte Alan, de a cicus nem hallgatott rá és oda-futott hozzá. – Te koszos, kóbor állat! Ha lenne puskám, lelőnélek – mondta a fiú. Dühösen rácsapta a szemetesvödörre a tetejét és visszaindult a házba, a cica pedig követte.

Amikor Alan felment a hátsó tornác lépcsőin, újabb miaút hallott, lenézett és látta, hogy az állatka ott áll a lába mellett. – Azt hiszem, mondtam neked, hogy tűnj el! – mondta mérgesen és a csizmája orrával letuszkolta a macskát a lépcsőkön. Mielőtt azonban kinyithatta volna az ajtót, a makacs kis teremtmény már a lábához dörgölözött és reménykedve nézett rá.

– Hát nem vagy klassz macska, az biztos. – Leült a tornácra és a füle mögött vakargatta az állatkát. – Alighanem a legrendább lény vagy, amit életemben láttam. – Az éhségtől csontig lesóványodott macska bundáján a barna, fekete, fehér, narancssárga, drapp szín váltakozott. – Csakhogy karácsony van, és azt hiszem, nem árthat, ha adok neked valamit enni. – Ezzel Alan bement a konyhába és egy tál tejjel tért vissza.

A cicát azonban nem érdekelte az ennivaló, ámbár nyilván éhes volt. Ehelyett felkapaszkodott Alan ölébe, a kabátjához dörgölözött és dorombolni kezdett. – Igazán barátságos apróság vagy – mondta a kisfiú, miközben simogatta a cicust. Nemsokára Alan is boldog volt. Már elfelejtette a légpuska miatti haragját és a cingár kiscica sem látszott már csúfnak. Hóna alatt a macskával, Alan bement a konyhába, ahol anyja éppen vacsorát készített. – Nézd, mit találtam – mondta derűsen a fiú, letette a kismacskát a tűzhely előtt egy rongyra és még egy másik tál tejet is hozott neki.

– Tudod, hogy nem tarthatod meg – intette az anyja -, de azt hiszem, az rendben van, ha megeteted. Elvégre karácsony van.

Alan anyjának nem állt szándékában megengedni, hogy a macska a házban maradhasson. A kicsi fellefetyelte a tejet és elaludt a meleg tűzhely előtti rongyon. A ház asszonya letér-

delt, hogy felemelje és kitegye a macskát a hátsó udvarba. A kiscica ásítózott, nyújtózkodott, odasimult az anyja állához, utána megint elaludt. – Nagyon helyes kis fickó vagy – mondta halkan az asszony, miközben visszatette az állatkát a rongyra.

Az apa is azt mondta a fiának, hogy nem tarthatja meg a macskát. Később azonban, amikor a tűz előtt üldögélve olvasott, érezte, hogy valami felkapaszkodik a nadrágszárán. Amikor lenézett, a játékos cica felugrott az ölébe, és lelökte a könyvét a padlóra.

– Még mindig itt vagy? – kérdezte, és máris megindult a hátsó ajtó felé. A macska azonban felmászott a karján, leült a férfi vállára, gyengéden megpuszilta az arcát és dorombolni kezdett. Alan apja levette a picit a válláról, és amikor a kezében tartotta, a cica a férfi szemébe nézett, rányávogott, mire az apa lemosolygott rá. Ettől az estétől kezdve a cicus otthonra lett.

– Mi legyen a neve? – kérdezte Alan az anyjától, amikor ágyba dugta őt.

– Nos, ez a te macskád. Miután azonban éppen ma érkezett meg, miért nem hívnánk Karácsonynak?

Alan úgy aludt el, hogy a Karácsony nevű kiscica kényelmesen befészkelte magát a fiú oldala mellé.

A fiú nagyon megszerette Karácsonyt. Azt gondolta, ő a legjobb karácsonyi ajándék, amit egy korabeli srác kaphatott. A következő nyáron megszámlálhatatlan órát töltöttek együtt. Amikor ősszel megkezdődött a tanítás, minden délután a hátsó udvar ajtajánál találta Karácsonyt, aki aggódva várta játszópajtása visszatérését.

A macska a fiúval versenyezve futott fel a hátsó udvarban lévő nagy tölgyfára, vagy beült Alan kis kocsijába, esetleg a gazdája papírsárkányának a farkát kergetve, amikor az felemelkedett a szikrázó kék égre. A cica volt a kisfiú legjobb barátja, és Alan már nem volt többé boldogtalan.

Ámbár a család minden tagja megkedvelte a cicát, Karácsony pedig kimutatta, hogy viszonsszereti őket, Alan tudta, hogy a kis állat őt szereti a legjobban. De ugyanezt gondolta Alan anyja is, amikor a cica az étkezések előkészítése alatt odadörgölözött a lábához, sőt az apa is, amikor olvasás közben az apróság összegömbölyödve dorombolt az ölében. Valójában, mindenki megéreztte, hogy Karácsony szereti őt, ha hosszabb időt töltött a cicával. Úgy érezték, hogy ez az apróság jobban szereti őket, mint korábban bármelyik macska. Bizonny, ilyen volt Karácsony.

Azonban valamelyik délután, amikor az ős lassan átadta a helyét a télnek, Karácsony nem várt az iskolából hazatérő

fiúra, aki azonnal tudta, hogy valami baj van. Amikor bement a hálósobájába, Karácsony elnyúlva feküdt az ágyán. Az apróság reszketett, de az orra forró volt. Alan anyja és apja mindent megtettek, hogy meggyógyuljon, de az állatka állapota tovább rosszabbodott és hamarosan meghalt.

Alan összeomlott. A napokból hetek lettek, közeledett a karácsony, de a fiú vigasztalhatatlan volt.

Egyik nap csendesen üldögélt nagyszülei házában a karácsonyfa előtt, nézte a felváltva felvillanó és kialvó villanykörteket. A nagyanyja megkérdezte: – Kisember, miért vagy olyan szomorú? Ez az öröm időszaka.

– Karácsony miatt vagyok szomorú! Miért jött el egyáltalán? – válaszolta Alan.

A nagymama nem vette észre, hogy a fiú arról a kiscicáról

beszél, amelyik karácsony reggelén jelent meg az unokája házában. Ezért az ölébe ültette Alant és ezt mondta: – Karácsony azért jött el, hogy megmutassa nekünk a szeretetet. Ezért örülnöd kellene.

– De hát miért kellett neki olyan fiatalon meghalnia? Mért tudnék most ennek örülni? – kérdezte Alan.

– Mert a szeretet, amit hozott, nem halt meg. Ez mindig megmarad neked – magyarázta a nagyanyja.

Alan hazament és már nem volt szomorú, amikor ránézett arra a fára, amelyre Karácsony sokszor felmászott, vagy a kis-kocsira, amellyel együtt játszadoztak. Ehelyett visszaemlékezett arra a szeretetre, amelyet a kiscica hozott el számukra és ettől boldog lett.

Ekkor értette meg, hogy miért volt náluk Karácsony.

Cathy Novakovich

Foltok

Az esztendőnek ez az időszaka nagyon izgalmas volt, különösen számomra. Közeledett a karácsony, ennek jelei már láthatóak voltak a bevásárló-csarnokokban, és már mindössze egy hét volt hátra a fogadásig, amit a születendő kisbabám tiszteletére készültünk adni. Anyám azon törte a fejét, hogy vajon hányan jönnek majd el, tekintettel a küszöbön álló ünnepre. Nagyon sokat dolgozott azért, hogy első unokájának a bemutatása tökéletes legyen. Nagyon izgatott volt. Megmosolyogtatott, amint egymás után szövögette a terveket.

Nagyon remélte, hogy tudni fogom a kisbaba nemét és ennek megfelelően rózsaszínű vagy kék bemutatót tarthat. Ezt a tájékoztatást a meghívókon is közölni szeretne volna, ugyanis az ő két újszülöttje számára rendezett ünnepségen egész halom fiúholmit kapott, persze mindkét alkalommal lánya született. Tudtam, hogy anya túllépte a fogadásra szánt költségek keretét, és akkor itt volt még a karácsony. Megígértettem vele, hogy azon túlmenően, amit a fogadásra költött, nem fog még külön ajándékot is venni a kisbabának. Aggódtam tetemes kiadásai miatt, de volt más okom is. Nem tudtam még, hogy fiam vagy lányom lesz-e, és azt akartam, hogy anya válassza ki azt a holmit, amiben hazahozzuk a gyermekemet a kórházból.

Micsoda nap volt december tizenkilencedike! Ezt a dátumot soha nem fogom elfelejteni. Úgy éreztem, hogy már órák óta bontom fel az ajándékokat, még hozzá szébbnél szebbeket. Lenyűgözött a családom és barátaim nagylelkősége. Amikor visszatettem a tetejét annak a doboznak, amiről azt hittem, hogy az utolsó, még egy ajándékot adtak át. Ezt eddig nem is láttam, vajon hol volt? Nem a hagyományos, kisbabának szánt ajándékok papírjába volt csomagolva, amin nyulak, macik vagy labdák láthatók. Éneklő angyalokkal díszített, gyönyörű karácsonyi csomagolópapír volt, aranybetűs felirattal. Nem ajándékkártya, hanem karácsony üdvözlőlap volt hozzá csatolva. „A lányomnak...” – így kezdődött. Mami megígérte, hogy a kisbaba érkezésére nem vesz ajándékot, de karácsonyi ajándékról semmit nem mondtam neki. Szemrehányó pillantással néztem rá, de ő csak somolygott. – Ez a mamámtól van – jelentettem be a doboz felnyitása közben. Vattatakaró volt benne. Magasra emeltem, hogy min-

denki lássa és közben megpróbáltam mosolyogni. Reméltem, hogy mami nem látja az arcomat, mert észrevette volna, hogy a mosolyom nem őszinte. A takaró nem volt szép. Nem hagyományos babatakaró volt, nyuszi- és macók- és legkülönbözőbb színű és mintájú anyagokból készült, folt hátán folt takaró volt. Miközben feltartottam, láttam, hogy a doboz alján írásos füzet van.

Nem tudván, hogy a levelet magánjellegűnek szánták, félretettem a takarót, felkaptam és felolvastam. Kiderült, hogy mami maga varrta meg a takarót. Az össze nem illő anyagok életem különböző időszakaiból maradtak meg, ezeket az esztendők során megőrizte. Foltokat vágott ki az első karácsonyi ruhámtól kezdve, egészen addig az ingig, amelyet az orvosnál viseltem, amikor az megállapította, hogy terhes vagyok. Ennyi esztendőn át gyűjtögette életem „foltjait”, hogy takarót csinálhasson belőle a gyerekemnek.

Felolvastam a régi ruhájából származó folt történetét – erre a darabra nagyon jól emlékeztem, bolyhos volt és ragaszkodtam ahhoz, hogy ebben ringasson el elalvás előtt. Ott volt a folt papa flanelingéből, ezt vettem fel fürdés után. Le volt írva minden egyes folt története, és mire befejeztem a felolvasást, a szobában szem nem maradt szárazon. Felkaptam a takarót, magamhoz szorítottam, és én is sírtam. Pillanatokkal ezelőtt azt hittem, hogy csúf, pedig gyönyörű volt, a legszebb, amelyet valaha is láttam. Ezt a takarót a mamám készítette az életem darabjaiból. Minden öltéssel belevarrta a szeretetét.

Most ott lóg a fiam szobájának falán. Emlékeztet az életemre, anyám szeretetére, és arra a pompás karácsonyi ajándékra, amelyet a kisbabám hazahozatalakor kaptam.

Nagyon boldog Karácsonyt és Újesztendőt kíván mindannyioknak a szerkesztő néni és továbbra is várja leveleiteket, javaslataitokat az alábbi címre:

B.OSVÁT ÁGNES

540477 Targu Mures Str. Armoniei nr. 22 ap. 13

Jud. Mures ROMANIA

Telefon: 0265-249918 és 0365-803670

Mobiltelefon: 0770-173128, 0771-293784

*Békés,
boldog ünnepeket
és
eredményekben
gazdag új évet
kívánunk
minden kedves
olvasónknak!*

Szentenciák karácsonyra

Szeretni nem azt jelenti, egymást nézni, hanem együtt nézni valahová.

A tökéletességet nem akkor érzük el, amikor már nincs mit hozzátennünk egy szerkezethez, hanem

akkor, amikor már semmit sem vehetünk el belőle.

A halom kő megszűnik egyszerű kőhalomnak lenni, mihelyt egy olyan valaki kezdi nézni, aki magában hordozza egy katedrális képét.

Ha csak pénzért és nyereségért dolgozunk, börtönt építünk magunknak.

Jól látni csak a szívvel lehet. A lényeges dolgok a szemmel nem láthatók.

A tisztánlátáshoz gyakran elég a szemlélet irányán változtatni.

Legnagyobb örömeink mindig ott érnek, ahol a legkevésbé számítottunk rá.

Az ember csak azt a világot észleli, amelyiket magában hordozza.

A valódi szerelem csak akkor kezdődik, amikor a szerelem viszonzására nem számíthatunk.

Ha meg akarod érteni az embereket, nem szabad a beszédükre hallgatni.

Tisztelt olvasóink!

Az ismert okok miatt (a változások bírósági bejegyzésének jó 9 hónapos elhúzódása!) az idei évre a befizetési csekkeket csak júniusi lapszámunkhoz tudtuk mellékelni. Most visszatérünk megszokott rendünkhöz, és mellékeljük a következő évre szóló csekkeket. Sajnáljuk, hogy így közel kerül egymáshoz a két befizetés, de a bíróság ténykedése minden kritikán felül áll! Előfizetői díj változatlanul: 1500 Ft. belföldre, Európába 10 EU, a tengeren túlra 20 USD egy évre. Előfizetni természetesen banki átutalással is lehet, a következőképpen:

Belföldről: Erdélyi Körök Országos Szövetsége. Számlaszám: 10918001-00000063-39990003, UniCredit Bank, Szekszárd.

Külföldi átutalás esetén: Erdélyi Körök Országos Szövetsége 2200 Monor, Kapisztrán János u. 49. Számlaszám: 10918001-00000063-39990003. IBAN: HU34 1091 8001 0000 0063 3999 0003. Bank-kód: UNICREDIT BANK - SWIFT (BIC): BACXHUHB

Támogatóink listáját a 39.. oldalon közöljük!

Az új eszendőben lassan esedékessé válik majd az SZJA 1%-nak felajánlása. Kérjük, ne felejdék: lapunk fennmaradását segítik elő ezzel. Adószámunk:

19110114-1-13

ÁTALVETŐ ONLINE

Lapunk pillanatnyilag 2008-ig visszamenőleg az interneten a következő címeken olvasható: www.ekosz.hu, www.erdelyikor.hu.